امامت او مشرتوب

لیکنه:
استاد مرتضی مطهري
ترجمه:
د اسلامي مذاهبو د پېوستون لاروی

امامت او مشرتوب

لیکنه:
استاد مرتضی مطهري
ترجمه:
د اسلامي مذاهبو د پیوستون لاروی

بسم الله الرحمن الرحيم
د کتاب مشخصات:
د کتاب نوم: امامت او مشرتوب
لیکنه: استاد مرتضی مطهري
ترجمه: د اسلامي مذاهبو د پیوستون لاروی
د چاپ کال: **۱۳۳٤**س
د چاپ شمېر: ۱۰۰۰ ټوکه،

د مترجم خبرې

د امامت او مشرتوب په اړه په اسلام کې خورا سپارښتنې شوي دي او خورا مهم چار ګڼل شوی، چې ان د توحید "لا [اله]-الا (الله)" کلمې تر ويلو وروسته سمدستي د رسالت جمله؛ "محمد رسول الله" وايو؛ يعنې "توحيد" مو د "محمد" په لارښوونه وپېژانده، اسلام تر قيامته تلپاتې دين دی، چې مسلمانانو ته د بشر د مشرتوب دنده ورترغاړې ده؛ نو ځکه حضرت پېغمبراکرم خپل ځايناستي د بني اسرائيلو د نقيبانو هومره (دولس تنه) ښوولي دي؛ خو ددې حديث په تفسير کې د مسلمانانو پرګنو ترمنځ اختلاف دی؛ موږ د اختلافاتو د هوارې په موخه په پيل کې د تفاهم خبره رامنځ ته کوو، چې د هر مذهب تکړه عالمان دا حديث څرنګه تفسيروي، چې تردې پړاوه وروسته "واحدې ټلوالې" ته ګام واخستل شي؛ نو په همدې موخه مو د امامت او مشرتوب په باب د اسلامي نړۍ د مشهور عالم شهيد "استاد مطهري" د "امامت و رهبري" کتاب وژباړه او له نوي کهوله تمه ده، چې په نړۍ کې د مسلمانانو د يو والي لپاره ځان پر عقيدتي ګانه وپسولي او له مخې يې په ټولنيزو خوځښتو پيل وکړي او له دې لارې په خپلو ټولنو کې سمونې رامنځ ته کړي،

مقدمه

[کېدای شي د امامت د بحث مطرحول، د لوستونکیو په ذهن کې نیوکې رامنځ ته کړي، دلته ددې نیوکو د مطرحولو تر څنګ مو خپل نظر هم ویلی دی، په اړه دوه بنسټیزې نیوکې دي:]

۱- هر ملت تل کوښښ کوي، چې د خپل تاریخ ښکلي ټکي بهر راوړاندې کړي او څومره، چې شونې وي؛ نو د خپل تاریخ پر ناوړوه پېښو پرده اچوي، د یو مسلک او دین ویاړنې پېښې یې اصالت او حقانیت ګڼل کېږي او لېوالتیاوې ورته ډېروي؛ خو د تاریخ ناوړه پېښې یې په اصالت کې د شک لاملېږي او د خلاقه ځواک د کمزورۍ نښه یې ګڼل کېږي، د خلافت او امامت او د صدر اسلام د ناوړه پېښو په اړه بحث او په ناوړو بهیرونو کې یې تکرارېدل _په تېره بیا په اوسني پېر کې، چې له دیني پلوه نوی کهول په روحي کړکېچ کې دی_اسلام ته لېوالتیا کمزورې کوي، په تېر وخت کې شونې وه، چې دا بحثونه مطلوب اغېز ولري او پامونه یې له یوې اسلامي څانګې بلې ته اړول؛ خو په اوسني پېر کې یې مطرحول او ویل، پر اصل او جرړه د فکرونو ګروهه څپڅپانده کوي، ولې نور تل په دې هڅه کې دي، چې د خپل تاریخ پر ناوړه پېښو پرده واچوي؛ خو زموږ د مسلمانانو

کوښښ دا دی، چې و یې وایو او احیاناً تر هغه څه یې زیات ښیو، چې دي؟!
موږ له پورتني نظر سره موافقت نشو کړای، تصدیقوو یې، چې که د تاریخ کره کتنه یوازې د ناوړه پېښو په ویلو وي؛ نو هماغه اغېز به ولري، چې پورته وویل شو؛ خو بلخوا که یوازې د تاریخ په ویاړنو برخو ډډه وکړو او پر ناوړه پېښو پرده واچول شي؛ نو دې ته د تاریخ کره کتنه نه ویل کېږي؛ بلکې د تاریخ اړونه او تحریف دی،
کوم تاریخ دی، چې له ناوړه پېښو پاک وي؟ د هر قوم او بشریت تاریخ د ناوړه او مطلوبو پېښو یوه ټولګه ده او بې له دې څه کېدای نشي، خدای یو قوم هم د پرښتو په سیرت له ګناه پاک پنځولی نه دی، د ښکلا او ناوړو پېښو له پلوه د اقوامو، ملتونو، ادیانو او، ، ، تاریخ توپیر په دې کې نه دی، چې یو له سره تر پښو ټوله ښکلا او بل یې ټول ناوړه وي؛ بلکې د ښکلا او ناوړیو تر منځ یو نسبت دی،
قرآن کریم دا حقیقت په لطیفه بڼه ویلی دی:
[((وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلاَئِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الأَرْضِ خَلِيفَةً قَالُواْ أَتَجْعَلُ فِيهَا مَن يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاء وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ

وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِيِّ أَعْلَمُ مَا لاَ تَعْلَمُونَ (بقره/۳۰)=(هغه وخت دریاد کړه) چې ستا پالونکي پرښتو ته وویل:((زه پر ځمکه ځایناستی، خلیفه (استازی) ټاکم،)) (پرښتو) وویل:(((پالونکیه!) ایا ته داسې څوك ټاکې چې فساد او وینه تویه کړي؟ (؛ ځکه له آدم نه مخکې ځمکني موجودات پرفساد او وینه تویدنه ککړ وو، که ددغه انسان له پېدایښته موخه عبادت وي)؛ نو موږ (خو) ستا ستاینه کوو او تا پر سپېڅلتوب ستایو،)) خدای وویل: ((زه، چې پر څه پوهېږم تاسې پرې نۀ پوهېږئ،))]

که نسبت یې په پام کې ونیسو؛ نو د اسلام تاریخ د ښکلا د ډېروالي او له انساني او ایماني وړانګو ډک دی او د یو څو رټو شتون زموږ د تاریخ ښکلا او ستروالی نه کموي،

څوک هم ادعا نشي کړای، چې د اسلام تر تاریخه یې د تاریخ ښکلا ډېره ده او یا د اسلام د تاریخ ناوړې پېښې د هغوی له تاریخه ډېرې دي،

یو یهودي حضرت علي کرم الله وجهه ته د خلافت پر سر د ناوړه پېښو پېغور ورکړ، و یې ویل: تر اوسه مو خپل پېغمبر ښخ کړی نه و، چې په هکله یې مو اختلاف وکړ، امام علي کرم الله وجهه ورته وویل: ته تېروتی یې ! موږ د خپل پېغمبر په اړه

اختلاف نه دی کړی، زموږ اختلاف په هغه حکم و، چې د پېغمبر له اړخه رارسېدلی و، چې آیا داسې دی که هغسې؛ خو ستاسې پښې لا تر اوسه د سمندر له اوبو وچې شوې نه وې، چې خپل پېغمبر ته مو وویل: موږ ته ددې بوت لمانځو په څېر یو بوت جوړ کړه او پېغمبر مو درته وویل: په رښتیا، چې تاسې هغه قوم یاست، چې ناپوهي کوئ، (نهج البلاغه/۳۱۷ حکمت)

یعنې زموږ اختلاف د "توحید" او "نبوت" له منلو سره و، زموږ اختلاف داسې بڼه درلوده، چې آیا هغه چې باید د اسلام او قرآن په حکم د حضرت پېغمبراکرم ځایناستی شي، ټاکل شوی دی یا هغه دی، چې پخپله خلک یې باید وټاکي؟؛ خو تاسې یهودو د خپل پېغمبر پر ژوندون داسې خبره راوایسته، چې له بېخه مو له دین او د دپېغمبر له ویناوو سره مخالفه وه،

که له دې تېر شو که په عادي ځایونو کې د تاریخ له ناوړو پېښو سترګې پېټول روا وي، چې د اسلام له متن او د اسلام له بنسټیزې مسئلې؛ یعنې په مشرۍ پورې اړوند دی او د اسلامي ټولنې برخلیک ورپورې تړلی دی؛ نو له داسې مسئلو نه د سترګو پټولو مانا د مسلمانانو له نېکمرغۍ نه سترګې پټول دي،

پردې سربېره، که په تاریخ کې یو لړ حقوق تر پښو لاندې شوي وي ـپه تېره بیا کې ددې حقوقو خاوندان د امت تر ټولو غوره وګړي هم وي ـ؛ نو دلته د تاریخ د حقایقو له څرګندولو سترګې پټول؛ له ظلم سره د ژبې او قلم د همکارۍ په مانا دي،

۲-دویمه نیوکه داده، چې ددې خبره په مطرحولو به اسلامي یووالی څنګه شي؟ همدا اختلافات ول، چې مسلمانان یې د نامسلمانانو تر لاس لاندې کړل، که زوړ ښکېلاک و که نوی؛ نو تر ټولو غوره اوزار یې همدې زړو دښمنیو ته لمن وهل دي، په ټولو اسلامي هېوادونو کې ښکېلاک پر دین د زړه سوي په نامه په مسلمانانو کې درز اچوي؛ نو آیا دومره کافي نه دي، چې له دې اختلافه راباندې راغلي دي، چې بیا هم دا خبرې مطرحوو؟ آیا د دا ډول بحثونو مطرحول د ښکېلاکي موخو له پلې کولو سره مرسته نه ده؟

ځواب: شک نشته، چې د مسلمانانو یووالی خور مهم چار دی او د اسلامي نړۍ ستر درد هم په خلکو کې زړې دښمنۍ دي او دښمن هم تل له همدې اختلافه ګټنه کوي؛ خو ښايي نیوکه کوونکی د "اسلامي اتحاد" په مفهوم کې تېروتی دی،

اسلامي اتحاد، چې په دې وروستيو سلو کلونو کې په اسلامي مؤمنو علماوو او روښانفکرو کې مطرح دی، مانا يې دا نه ده، چې اسلامي مذاهب دې د اسلامي اتحاد په پار له خپلو اعتقادي او نا اعتقادي اصولو تېر شي او په اصطلاح د ټولو مذاهبو ګډ ټکي راواخلي او د ټولو ځانګړنې او مختصات شاته واچوي، چې دا چار نه منطقي دی او نه عملي،

څنګه شونې ده، چې د يو مذهب له لاروي وغوښتل شي، چې د اسلامي يووالي په پار د خپل مذهب له پلاني اعتقادي او يا عملي اصله تېر شه، چې له نظره يې دا اعتقادي يا عملي اصل د اسلام متن ګڼي؟ مانا خو يې داده، چې ترې وغواړو د اسلام په نامه د اسلام له يوې برخې سترګې پټې کړه،

پر يو مذهبي اصل د خلکو پابندول او يا له هغه يې سړول خپلې لارې چارې لري، چې خورا طبيعي يې منطق او برهان دی، د مصلحت په نامه په هيله کولو او زاريو يو قوم هم پر کوم اصل مؤمنولای نه شو او نه کړای شو، چې ايمان يې ترې واخلو،

موږ شيعه يو او د حضرت پيغمبراکرم صلی الله عليه و آله وسلم له اهلبيتو د لاروی وياړ لرو؛ تر ټولو کوچنی څيز ان يو مستحب او مکروه هم د مصالحې وړ نه ګڼو او نه په دې اړه د چا هيله او

توقع منو او نه له چا داسې توقع او هيله لرو، چې د مصلحت په نامه د خپلو اصولو له يوه اصله لاس واخلي، موږ چې د څه توقع او هيله لرو داده، چې د حسن تفاهم چاپېريال رامنځ ته شي، چې موږ چې خپل اصول، فروع، فقه، کلام، تفسير، ادبيات، فلسفه او حديث لرو، چې وکړای شو خپل توکي د غوره توکيو په نامه راوړاندې کړو، چې تردې ډېر نور شيعه په گوښه کې نه وي او د اسلامي نړۍ د بازارونو ورونه د شيعه معارفو پر مخ پرانستې وي،

د اسلامي گډو ټکيو راخستل او د هر مذهب مختصات شاته اچول يو ډول خرق اجماع مرکب دی، چې محصول يې غير له واقعي اسلامه بل څيز دی؛ ځکه بالاخره د يوې ډلې مختصات د اسلام د متن برخه ده او له دې مشخصاتو، مميزاتو او مختصاتو مجرد اسلام نشته،

د اسلامي اتحاد د عالي فکر طراحانو، چې په شيعه وو کې د "مرحوم آيت الله العظمی بروجردي" او په اهلسنتو کې د "علامه شيخ عبدالحميد سليم" او "علامه شيخ محمود شلتوت" يې په سر کې ول، په فکر کې يې داسې طرح نه وه، په پام کې يې ول، چې اسلامي مذاهب په شته اختلافاتو او په گډو ټکيو سره يې

کړای شي د اسلام د دښمنانو پر وړاندې د ورورۍ لاسونه ورکړي او واحده ټلواله جوړه کړي، هغوی هېڅکله د مذهبي وحدت په نامه د اسلامي اتحاد غوښتونکي نه ول،

د عرف په معمولي اصطلاحاتو کې "واحدگوند" او "واحده ټلواله" سره توپیر لري، د گوندي وحدت غوښته ده، چې وگړي د فکر، ایدیولوژۍ، کړنلارو او بالاخره د فکري ځانگړنو له پلوه سره یو رنگ او یولوري وي،

د واحدې ټلوالې مانا داده، چې گوندونه او ډلې په ایدیولوژۍ، لار او کړنلار کې د اختلاف په درلودو، د گډ دښمن پر وړاندې واحده جبهه جوړه کړي او څرگنده ده، چې د دښمن پر وړاندې د واحدې لیکې جوړول، له خپله مسلکه په دفاع له ټینگار او د ورور پر مسلک له نیوکې او خپل مسلک ته د نورو مسلکونو د ورونو رابلل، هېڅکله منافات نه لري،

پر څه په تېره بیا چې "آیت الله بروجردي" گروهمن و، دا وو، چې په اهلسنتو ورونو کې د اهلبیتو د معارفو د خپراوي لپاره زمینه چمتو کړي، چې دا چار یوازې په حسن تفاهم شونې و، او دا شیعه وو ته ستر توفیق و، چې نوموړي وکړای شول، په مصر

کې ځینې شیعي فقهي کتابونه چاپ کړي، چې دا چار د هغه حسن تفاهم پایله وه، چې په مصریانو کې یې رامنځ ته کړې وه، په هر حال د "اسلامي اتحاد" له نظره د لاروی غوښتنه نه ده، چې حقایق و نه ویل شي؛ خو هغه څه باید ونشي، چې د مخالف لوري احساسات او تعصبات راپاروي او د علمي چار سروکار له عقل او منطق سره دی؛ نه له عواطفو او احساساتو سره،

، ، ، ، له نېکه مرغه، چې زموږ په پېر کې په شیعه وو کې داسې څېړونکي راپیدا شوي، چې له همدې غوره لارې گټه کوي، چې په سر کې یې "علامه شرف الدین عاملي" او "علامه شیخ محمد کاشف الغطاء" او "شیخ عبدالحسین امیني" د "الغدیر" د کتاب لیکوال دی،

پخپله د حضرت علي کرم الله وجهه هېر شوی سیرت، چې د هغه د ژوند له تاریخه راڅرگندېږي، په دې اړه غوره زده کړه ده، حضرت علي کرم الله وجهه د خپل حق په غوښتو کې ناغېړي و نه کړه او په څرگند ډول یې هر څه وویل او له اسلامي اتحاد سره مینه یې په دې لار کې خنډ نه شوه، په نهج البلاغه کې خورا خطبې پر دې مدعا شاهدې دي؛ خو په عین حال کې دا

تظلمونه لامل نه شول، چې د پردیو پر وړاندې د مسلمینو له لیکي بهر شي، د جمعې په لمانځه کې یې ګډون کاوه، له جنګي غنیمتو یې خپله برخه اخسته او خلفاوو ته یې سمه لارښوونه هم کوله، سلامشوره ورسره کېده او ناصحانه نظر یې ورکاوه،

له ایرانیانو سره د جګړې پر مهال د وخت خلیفه (رض) لېوال و، چې په خپله هم په جګړه کې ګډون وکړي؛ خو حضرت علي کرم الله وجهه ورته وویل: پخپله په جګړه کې ګډون مه کوه؛ ځکه چې په مدینه کې یې؛ نو دښمن به انګېري، چې که د جګړې د ډګر لښکر یې له منځه یووړ؛ نو له مرکزه به ورته مرستندوی ځواکونه راورسي؛ خو که پخپله د جګړې میدان ته ولاړ شې؛ نو وایي به: ((هذا اصل العرب)) د عرب جرړه داده؛ نو خپل ځواکونه به راټول کړي او له منځه به دې یوسي او که ته یې له منځه یووړې؛ نو په پیاوړې روحیه به له مسلمانانو سره هم وجنګېږي،

(وګورئ: نهج البلاغه/١٤٤)

په عمل کې هم د حضرت علي کرم الله وجهه سیرت داسې و، له یوې خوا له یوه خلیفه یې هم یو منصب هم و نه مانه؛ ځکه د

منصب منل يې په دې مانا وو، چې له خپل څرګند حقه تېر شوی دی او په بله وینا: دا کار له همکارۍ، همګامۍ او د اسلامي وحدت تر ساتلو هاخوا چار و؛ خو سره له دې، چې پخپله یې منصب نه مانه؛ خو هېڅکله یې خپل یاران او کورنۍ منع نه کړل، چې منصب ومني؛ ځکه د هغوی منل یوازې همکاري او همګامي ده او هېڅکله د خلافت د لاسلیکولو په مانا نه و.

وګورئ: د ابن ابي الحدید د نهج البلاغې شرح، تر ٦٢ لیک لاندې.

په دې اړه د حضرت علي کرم الله وجهه سیرت خورا دقیق دی او د اسلامي موخو په لار کې د هغه د متفاني توب ننښه ده، حال دا چې نورو به څېرول او هغه به ګنډل.

ابوسفیان وخت غنیمت وګاڼه، غوښتل یې د حضرت علي له نارضایتۍ ګټنه وکړي او غوښتل یې له پیغبراکرمه، د پیغمبر د وصیت د پلي کېدو په بڼه غچ واخلي؛ خو د حضرت علي تر دې هوښیار و، چې ابوسفیان یې وغولوي او د هغه وړاندیز یې و نه مانه.

په هر وخت کې ابوسفیانان او حیی بن اخطبان شته، زموږ په پېر کې هم د د حیی بن اخطب لاسونه په ډېری ځایونو کې راڅرګندېږي؛ نو ښایي چې په دې اړه مسلمانان او په تېره بیا د حضرت علي لارویان د حضرت علي کرم الله وجهه سیرت خپله کړنلار کړي او دښمنان یې و نه غولوي،
دا وو ددې ډول مسئلو د مطرحولو د مخالفینو نیوکې او دا و زموږ ځواب او نظر،
عجیبه خو داده، چې ځینې ددې نیوکو په مخالف اړخ کې نیوکې کوي او وایي: دا ډله او پر عکس هغه ډله تمه لري، چې د "خلافت او امامت" مسئله د یوې سرګرمۍ او بوختیا بڼه غوره کړي، په دې بڼه، چې تل ددې موضوع خبره وي؛ یعنې د شعار په بڼه مطرح شي او هیڅکله په مستنده او څېړونکې بڼه مطرح نشي ! احساسات توند او غوځوونکي وساتي؛ خو عقلونه ماړه او پیاوړي نه کړي او دا هماغه څه دي، چې دښمن یې غواړي؛ خو که یو بحث په علمي او څېړنیزه بڼه مطرح شي؛ نو دلیل نشته، چې د سرګرمۍ په بڼه مطرح شي،

مرتضی مطهري

د امامت ماناوې او پړاوونه

پر امامت مو بحث دی، په شیعه وو کې د امامت مسئله خورا ارزښت لري او نورې اسلامي ډلې ورته دومره پر ارزښت قایل نه دي او د خبرې راز په دې کې دی، چې له امامته د شیعه وو مفهوم له نورو ډلو سره توپیر لري؛ البته ګډ اړخونه هم لري؛ خو د امامت په هکله د شیعه وو په ګروهو کې یو ځانګړی اړخ هم شته، چې له همدې اړخه امامت په کې فوق العاده ازرښت موندلی دی،

د بېلګې په توګه: موږ چې کله د شیعه مذهب له نظره د دین اصول بیانوو؛ نو وایي: "توحید"، "نبوت"، "معاد"، "عدل" او "امامت" او امامت هم ددین په اصولو کې شمېرو، اهلسنت هم پر یو ډول امامت قایل دي او له بېخه له امامته منکر نه دي؛ خو امامت ته پر یوه بله بڼه قایل دي؛ خو نه په دې بڼه، چې د دین اصول یې وګڼي؛ بلکې د دین فروع یې ګڼي، بالاخره موږ د امامت په اړه له اهلسنتو سره اختلاف لرو؛ هغوی یو ډول امامت مني او موږ بل ډول،

ځنګه شیعه امامت د دین اصول ګڼي او اهلسنت يې فروع؟ علت يې هماغه دی، چې و مې ویل: پر کوم مفهوم، چې شیعه امامت ته قایل دي، له هغه مفهوم سره توپیر لري، چې اهلسنتو ورته قایل دي،

د امام مانا

د ((امام)) د ټکي مانا ((پیشوا=مشر، مخکښ)) دی او په پارسي کې د ((پیشوا)) ټکی د ((امام)) د ټکي تحت الفظي مانا ده، پخپله د ((پیشوا=مشر، مخکښ)) او ((امام)) ټکی سپېڅلی مفهوم نه لري، پیشوا؛ یعنې پیشرو؛ یوه ډله يې تابع او لاروی ده که اوس دا پیشوا عادل او لارموندلی وي او که بې لارې وي،

قرآن هم د امام ټکی په دواړو ځایونو کې کارولی، په یو ځای کې وايي: ((وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاء الزَّكَاةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ (انبیاء/۷۳)= او موږ هغوی لارښوونکي کړل، چې زموږ په امر يې (خلکوته) لار ښوونه کوله او موږ ورته د ښو چارو د کولو او لمونځ درولو او زکات ورکولو وحې وکړه او یوازې زموږ لمانځونکي وو،))

په بل ځای کې وايي: ((وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ لاَ يُنصَرُونَ (قصص/٤١)= او موږ هغوی[=فرعونيان] د اور پر لور د بلنې مشران وګرځول او د قيامت پر ورځ به ورسره هيڅ مرسته ونشي،))
يا د بېلګې په توګه فرعون ته يې د امام ټکی کارولی دی: ((يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَأَوْرَدَهُمُ النَّارَ وَبِئْسَ الْوِرْدُ الْمَوْرُودُ (هود/٩٨)= د قيامت پر ورځ به فرعون د خپل قوم مخکښ وي او (د جنتي رڼو چينو پرځای به) هغوی دوزخ ته ننباسي او څوک چې ورننوتي (؛ نو ورته) څومره ناوړه ننوتون دی،))
نو د امام ټکی د مخکښ په مانا دی؛ موږ اوس له "باطل مخکښ" سره کار نه لرو او د مخکښ پر مانا به رڼا واچوو،
"مخکښي" په څو ځايو کې ده، چې په ځينو مواردو کې اهلسنت هم پر امامت قايل دي؛ خو په څرنګوالي او شخص کې راسره اختلاف لري؛ خو د امامت په ځينو مفاهيمو کې له بېخه له داسې امامته انکار کوي؛ د ټولنې د مخکښ په مانا امامت هغه امامت دی، چې اهلسنت يې هم مني؛ خو په څرنګوالي، بڼه او شخص کې راسره اختلاف لري، چې په همدې تعبير او دې په ورته تعبيرونو کې د پخوانيو متکلمينو په

کتابونو کې راغلي دي، "خواجه نصيرالدين طوسي" په "تجريد" کې امامت داسې تعريفوي: ((رياسة عامة))؛ يعنې عمومي رياست،

د جناب رسول اکرم صلی الله عليه وآله وسلم شئون

حضرت پېغمبراکرم په هغو ځانګړنو، چې په اسلام کې وې، پخپل وخت کې يې څو دندې درلودې او څو پوستونه يې اداره کول، د خدای له لوري يې لومړی پوسټ پېغمبري وه؛ يعنې الهي احکام يې بيانول، قرآن کريم وايي:

((مَّا أَفَاء اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاء مِنكُمْ وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ (حشر/۷)= څه چې خدای ددغو کليو له اوسېدونکيو خپل استازي ته را اړوي؛ نو هغه د خدای او د(هغه) د استازي او خپلوانو او يتيمانو او مسکينانو او پرديسانو لپاره دي، چې (دا ډېره شتمني) ستاسې د بډايانو ترمنځ لاس په لاس نشي او څه چې تاسې ته د (خدای) استازي راوړي دي؛ نو هغه واخلئ (او عمل پرې وکړئ) او چې له څه

مو منع کوي؛ نو ډډه ترې وکړئ او د خدای له (مخالفته) ځان وساتئ؛ خدای سخت عذابی دی،))
یعنې حضرت پیغمبراکرم، چې کوم احکام وایي، د خدای له لوري یې وایي او له دې نظره حضرت پیغمبراکرم یوازې د هغه څه بیانوونکی دی، چې وحې یې ورته کیږي،
د حضرت پیغمبراکرم بل منصب د قضا و؛ هغه د مسلمانانو قاضي و؛ ځکه د اسلام له نظره قضاوت څه اسان چار نه دی، چې د دوو تنو اختلاف پیدا شو؛ نو یو تن یې قاضي کېدای شي،
د اسلام له نظره قضاوت یو الهي شان دی؛ ځکه پر عدل حکم کول دي او قاضي هغه دی، چې په دښمنیو او اختلافونو کې پر عدل حکم کوي، دا منصب هم د قرآن له مخې حضرت پیغمبراکرم ته ورکړ شوی و او د خدای له لوري یې حق درلود، چې د خلکو په اختلافونو کې قضاوت وکړي، دا هم یو الهي منصب دی نه عادي، پیغمبر اکرم عملاً هم قاضي و،
((فَلاَ وَرَبِّكَ لاَ يُؤْمِنُونَ حَتَّىَ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لاَ يَجِدُواْ فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُواْ تَسْلِيمًا(نساء/٦٥)
= خو داسې نه ده، پر پالونکي دې قسم، چې هغوی به تر هغه

(حقيقي) ايمان را نه وړي، چې د خپلمنځي شخړو پرېکړو ته،
تا پريکړه کوونکې نه کړي او بيا دې د پرېکړو پر وړاندې
ځانونه تنگ (زړي او خپه ونه مومي) او بيخي ورته غاړه
کېږدي،))
عامه رياست بل منصب دی، چې د قرآن له مخې رسماً ورکړ
شوی و؛ هغه د مسلمانانو د ټولنې مشر او مدير و،
((يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ أَطِيعُواْ اللّهَ وَأَطِيعُواْ الرَّسُولَ وَأُوْلِي الأَمْرِ
مِنكُمْ فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ
تُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلاً (نساء/۵۹)=
مؤمنانو! د خدای اطاعت وکړئ او د پيغمبر او د اولوالامر [=د
پيغمبر وصيان] اطاعت وکړئ او که ستاسې ترمنځ په کومه
چاره کې شخړه پيښه شي (؛ نو د منځگړتوب لپاره) خدای او
رسول ته مخه وکړئ که (په رښتيا) پر خدای او د اخرت پر
ورځ ايمان لرئ، دا (کار) تاسې ته غوره دی، عاقبت او پای يې
هم ډېره ښه ده،))
دا چې وايو درې شانه، په اصطلاح تشريفات دي؛ بلکې هغه
څه چې له حضرت پيغمبراکرمه رارسيدلي، درې ډوله دي:

یو: د حضرت پیغمبراکرم وینا یوازې الهي وحې ده، دلته پیغمبر له ځانه هېڅ واک نه لري؛ د خدای له لوري حکم راغلی، حضرت پیغمبراکرم یوازې د ابلاغ وسیله ده؛ لکه په هغو ځایو کې، چې دیني احکام وایي: لمونځ وکړئ، روژه ونیسئ او، ، ، ، په هغه ځای کې، چې د خلکو ترمنځ قضاوت کوي؛ نو قضاوت یې وحې کېدای نشي، دوه تنه اختلاف کوي او حضرت پیغمبراکرم یې د اسلامي احکامو له مخې ترمنځ قضاوت کوي او وایي، چې حق د چا دی، دلته داسې نه ده، چې حضرت جبرائیل علیه السلام به د خدای له لوري وحې راوړي، چې حقوال څوک دی، که کومه استثنا وي؛ هغه بېله خبره ده؛ خو په ټولیزه توګه د پیغمبر اکرم قضاوتونه د ظاهر له مخې ول؛ لکه څنګه چې نور قضاوت کوي؛ خو په غوره او لوړه کچه، پخپله یې ویل: ګمارل شوی یم، چې د ظاهر له مخې حکم وکړم؛ یعنې یو مدعي او یو منکر پیداکېږي او د بېلګې په توګه مدعي دو عادل شاهدان لري؛ نو پیغمبر اکرم د همدې شاهدانو د شاهدې له مخې قضاوت کوي او دا هغه حکم دی، چې پیغمبر ورکړی دی؛ نه دا چې وحې ورته شوې ده،

په درېیم شان کې هم داچې حضرت پېغمبراکرم د ټولنې مشر دی؛ نو که کوم حکم کوي، بې له هغه فرمانه دی، چې خلکو ته پکې د خدای حکم اوروي، خدای ورته د داسې مشرۍ واک ورکړی دی، داځکه چې مشر دی، کار کوي؛ نو احیاناً سلامشوره هم کوي؛ گورو، چې حضرت پېغمبراکرم په ډېرو چارو او جگړو؛ لکه بدر، احد او خندق کې له یارانو سره مشوره کوي، د خدای په حکم کې مشوره نشي کېدای، آیا کله حضرت پېغمبراکرم له یارانو سره په دې هکله مشوره کړې، چې د ماښام لمونځ داسې وکړو که هغسې؟؛ بلکې کله به داسې چارې راپېښېدې، چې په هکله به یې خبرې کېدې؛ نو ویل یې، چې دا چارې په ما پورې اړوند نه دي، د خدای له لوري داسې دي او بې له دې کېدای هم نشي؛ نو که د کوم چار په هکله پېغمبر اکرم فرمان ورکړ، چې داسې وکړئ؛ نو دا حکم د هغه واک له مخې دی، چې خدای ورکړی دی او که په کوم ځانگړي چار کې وحې شوې وي؛ نو دا استثناء ده او استثنایي اړخ لري؛ نه دا چې د ټولنې د مشر په نامه په هر چار کې ورته وحې کېده، چې دلته داسې وکړه او هلته هغسې او په داسې چارو کې هم حضرت پېغمبراکرم یوازې پېغام رسوونکی وي،

د ټولنې د مشرۍ په مانا د امامت مانا

په لومړۍ مانا امامت د "عامه رياست" په مانا دی؛ يعني پېغمبر اکرم، چې له دنيا ولاړ شي؛ نو يو له هغو شئونو، چې بلاتکليفه پاتې کېږي همدا د ټولنې مشري ده، ټولنه مشر غواړي او په دې کې څوک هم شک نه لري، تر حضرت پېغمبراکرم وروسته د ټولنې مشر څوک دی؟دا هغه چار دی، چې اصل يې هم شيعه مني او هم اهلسنت؛ هم شيعه مني، چې ټولنه ستر او تکړه مشر ته اړينه ده او هم اهلسنت او له همدې ځايه دي، چې د خلافت مسئله مطرح ده، شيعه وايي: حضرت پېغمبراکرم تر ځان وروسته ټولنې ته مشر ټاکلی دی او ويلي دي، چې تر ما وروسته به د مسلمانانو د مشرۍ چارې حضرت علي کرم الله وجهه سمبالوي او اهلسنت په منطقي اختلاف دا مطلب هغسې نه مني، چې شيعه يې مني او وايي: پېغمبر اکرم تر ځان وروسته مشر نه دی ټاکلی او پخپله د مسلمانانو دنده وه، چې تر ځان وروسته د ټولنې مشر وټاکي؛ نو اهلسنت ورونه هم د امامت مسئله –چې مسلمانان بايد مشر ولري ـ مني؛ خو وايي، چې مشر په هغه بڼه

ټاکل کیږي او شیعه وایي، چې په دې بڼه ټاکل کیږي او مشر پیغمبر اکرم په الهي وحې ټاکي،
که د امامت مسئله تر همدې بریده وه (؛ یعنې خبره یوازې تر پیغمبر اکرم وروسته د مسلمانانو د مشرۍ وه ـ؛ نو شیعه وو به هم امامت د دین په فروعو کې ګاڼه؛ نه د دین په اصولو کې؛ خو شیعه چې پر امامت قایل دي؛ یوازې پردې بسیا نه کوي، چې حضرت علي کرم الله وجهه د پیغمبر اکرم یو صحابي و او حضرت ابوبکر (رض)، حضرت عمر (رض)، حضرت عثمان (رض) او په سلګونو نور کسان او ان حضرت سلمان (رض) او حضرت ابوذر (رض) هم د حضرت پیغمبراکرم اصحاب ول؛ خو حضرت علي کرم الله وجهه تر ټولو غوره و او پیغمبر اکرم صلی الله علیه وآله وسلم هم ټاکلی و،
نه ! شیعه پردې بسیا نه کوي او دوه نورې مسئلې وایي، چې اهلسنت بېخي پرې د یو چا په هکله هم قایل نه دي او نه دا چې قایل دي او له علي کرم الله وجهه یې نفې کوي هم، چې یوه یې امامت؛ "د مسلمانانو د دیني مرجع" په مانا دی،

امامت د ديني مرجعيت په مانا

و مو ويل: پېغمبر اکرم صلی الله علیه وآله وسلم د وحې مبلغ و، چا چې د اسلام په هکله پوښتنه درلوده؛ نو حضرت پېغمبراکرم یې پوښته او د هغه څه په هکله یې پېغمبر اکرم پوښته، چې په قرآن کريم کې به نه ول، مسئله داده، چې آيا هغه احکام او ښوونې، چې اسلام غوښتل خلکو ته یې ووايي، په قرآن کريم کې راغلي او پېغمبر اکرم خلکو ته ويلي دي که نه، هغه څه چې پېغمبر اکرم خلکو ته ويلي، د اسلام ټول احکام نه دي؛ ځکه وخت یې ددې کار اجازه نه ورکوله؛ حضرت علي کرم الله وجهه د پېغمبر اکرم "وصي" و او ټول اسلام او يا لږ تر لږه د اسلام کليات یې ورته ويلي ول او حضرت علي یې پخپل لاس فوق العاده عالم روزلی و، چې تر نورو ټولو اصحابو غوره و او هغه چې ان د پېغمبر اکرم په څېر نه تېروته او د خدای له لوري به داسې خبره نه وي راغلې، چې علي کرم الله وجهه به ترې بې خبره وي؛ نو حضرت پېغمبراکرم تر ځان وروسته خپل وصي وښود او و يې ويل: ((خلکو ! تر ما وروسته، چې د دين په اړه هر پوښتنه لرئ؛ نو زما له وصي؛ علي او زما له اوصياوو يې وپوښتئ،))

دلته په واقع کې امامت د اسلام یو ډول "کارپوهي" ده؛ خو تر "مجتهد" پورته کارپوه؛ د خدای له لوري کارپوهي؛ یعنې هغه وګړي، چې اسلامپوهان دي؛ خو نه هغه اسلامپوهان، چې د خپل عقل او فکر له مخې یې اسلام زده کړې وي ـ چې قهراً جایز الخطا وي ـ بلکې هغه وګړي، چې له رمزي او غیبي لارې یې ـ چې موږ ته مجهول دي ـ له پېغمبر اکرمه اسلامي علوم زده کړي وي؛ له پېغمبر اکرمه، علي کرم الله وجهه ته او بیا په ټولو پېړونو کې وروستیو امامانو ته د اسلام پوهه (چې یو غیر مخطي معصومه پوهه ده، چې بېخي نه تېروځي) رارسېدلي وي،

اهلسنت هېڅا ته پر داسې مقام قایل نه دي؛ نو هغوی په دې ډول امامت کې بېخي د امام پر شتون قایل نه دي؛ نه داچې پر امامت قایل دي او وایي، چې حضرت علي امام نه دی او حضرت ابوبکر (رض) امام دی، او حضرت ابوبکر (رض)، حضرت عمر (رض)، حضرت عثمان (رض) او په ټولیزه توګه یو صحابي ته هم پر داسې شان او مقام قایل نه دي؛ نو ځکه پخپلو کتابو کې په دیني مسئلو پورې اړوند د حضرت ابوبکر او حضرت عمر تېروتنې رانقلوي؛ خو شیعه خپل امامان له تېروتنې

معصوم گڼي او ناشونې ده، چې خپل امام ته پر تېروتنې قايل شي،
د اهلسنتو په کتابو کې راغلي، چې حضرت ابوبکر (رض) په پلاني ځای کې تر خپلې تېروتنې وروسته وويل: کله راباندې شيطان واکمن شي او تېروځم،)) يا حضرت عمر (رض) تر خپلې تېروتنې وروسته وويل: ((دا ښځې تر عمره پوه دي،))
وايي: پر هغه ورځ، چې حضرت ابوبکر (رض) ومړ؛ نو کورنۍ يې او ام المؤمنين عايشې وير کاوه، د ژړا غږونه، چې له کوره راپورته شول؛ نو حضرت عمر (رض) پيغام واستاوه، چې دې ښځو ته ووايه، چې چوپ شي؛ خو چوپ نه شوې، بيا يې پيغام ورواستاوه، چې که چوپ نه شوې؛ نو په کوړه به يې ادب کړم او همداسې پرله پسې پيغامونه يې استول، حضرت عايشې بي بي ته وويل شول، چې حضرت عمر گواښنه کړې، چې چوپ شئ، ام المؤمنين وويل: عمر ته ووايه، چې راشي، څه وايي؟ حضرت عمر د حضرت عايشې په درناوي راغی، بي بي ورته وويل: څه وايې او پرله پسې پيغامونه رالستوې؟ حضرت عمر وويل: له پېغمبر اکرمه مې اورېدلي، چې که څوک ومړ او څومره ورپسې ژړاگانې کيږي؛ نو مړی کړوي، بي بي وويل: پوه

شوی نه يې، تېروتی يې خبره بل څه ده او پوهېږم، چې څه خبره ده: يوه ورځ يو خبيث يهودي مړ شوی و او کورنۍ يې ورته وير کاوه؛ پيغمبر اکرم وويل: ((دوی ژاړي؛ خو مړی عذابيږي)) و يې نه ويل، چې د دوی ژړا د مړی د عذاب لامل دی؛ بلکې و يې ويل: دوی ورته ژاړي؛ خو نه پوهيږي، چې مړی يې عذابيږي او دا خبره له دې مسئلې سره څه اړه لري؟ پردې سربېره، که پر مړي ژړل حرام وي؛ موږ گناه کوو؛ نو خدای ولې زموږ د ژړا په پار يو بې گناه وکړوي؟! حضرت عمر (رض) وويل: عجيبه ده؛ نو خبره داسې وه!! ام المؤمنين وويل: هو !حضرت عمر وويل: که ښځې نه وې؛ نو عمر به هلاک شوی وای،

پخپله اهلسنت وايي، چې حضرت عمر تر اوياوو ځلو ډېر وويل: ((لو لا علي لهلک عمر،))

نو هغوی پر داسې امامت قايل نه دي، د بحث منځپانگه دې مانا ته راگرځي، چې مسلماً وحې يوازې پيغمبر اکرم ته راته، موږ نه وايو، چې دولس گونو امامانو ته وحې کيده، اسلام يوازې حضرت پيغمبراکرم بشر ته راوړ او خدای هم هغه څه پيغمبر ته وويل، چې بايد خلکو ته وويل شي او داسې نه ده،

چې د اسلام څه احکام حضرت پیغمبراکرم ته له ویلو پاتې شوي وي؛ خو آیا داسې احکام پاتې دي، چې لا خلکو ته نه دي ویل شوي؟ د اهلسنتو خبره داده، چې د اسلام احکام هماغه ول، چې حضرت پیغمبراکرم اصحابو ته وویل، بیا په هغو مسئلو کې، چې په هکله یې له اصحابو کرامو هم څه نه دي روایت شوي او پکې بند پاتې یو؛ نو څه به کړو؟؛ نو دلته د "قیاس" مسئله راننوځي او وایي: موږ دا ستونزه د قیاس او پرتلنې په قانون هوارو، چې امیرالمؤمنین په نهج البلاغه کې وایي: ((یعنې خدای نیمگړی دین راولېږه، چې تاسې یې بشپړ کړئ؟!))؛ خو شیعه وایي: نه خدای، اسلام پیغمبر اکرم ته نیمگړی رالیږلی او نه پیغمبر خلکو ته نیمگړی بیان کړی دی، پیغمبر بشپړ خلکو ته بیان کړ؛ خو څه چې پیغمبر اکرم بشپړ بیان کړي؛ ټول هغه څه نه دي، چې عمومو خلکو ته یې وویل (ډېری داسې موضوعات ول، چې بېخي د پیغمبر اکرم پر مهال نه ول پیدا شوي او بیا به یې په هکله پوښتل)؛ بلکې ټول هغه احکام، چې د خدای له لوري ول، خپل ځانگړي زده کوونکي ته یې وښوول او ورته یې وویل، چې ته یې خلکو ته induction وایه،

نو دلته دي، چې د "عصمت" مسئله رامنځ ته کېږي، شیعه وایي: لکه څنګه چې ناشونې وه، چې پخپله پېغمبر عمداً یا سهواً تېروځي؛ نو ناشونې ده، چې د پېغمبر اکرم ځانګړی زده کوونکی هم تېروځي؛ ځکه لکه څنګه چې له پېغمبر اکرم سره الهي تایید و؛ شاګرد سره یې هم الهي تایید مل و، چې دا امامت ته یوه بله مرتبه ده،

امامت د ولایت په مانا

امامت درېیمه درجه او مقام هم لري، چې د امامت تر ټولو ستر مفهوم دی او د شیعه وو کتابونه ترې ډک دي او د تشیع او تصوف ترمنځ ګډ ټکی دی، البته داچې وایو ګډټکی؛ ناوړه دې تعبیر نشي؛ ځکه شونې ده، چې په دې هکله د مستشرقینو له خبرو سره مخ شئ، چې مسئله په دې همدې بڼه مطرحوي، دا هغه مسئله ده، چې په عارفانو کې خورا مطرح ده او په تشیع کې هم له صدر اسلامه مطرح وه او یاد مې دي، چې لس کاله مخکې، چې ښاغلي "کربن" له "علامه طباطبایي" سره مرکه درلوده؛ یوه پوښتنه یې دا وکړه، چې دا مسئله شیعه و له تصوف

اخستې او که تصوف له تشیع ؟غوښتل یې ووایي: یو له بله یې اخستې ده،

علامه طباطبایي وویل: تصوف له شیعه و اخستې؛ ځکه مسئله له هغه وخته په شیعه کې مطرح وه، چې لا تصوف نه و رامنځ ته شوی او بیا په تصوف کې مطرح شوه؛ نو که چېرته یو له دوی له بله اخستې وي؛ نو صوفیانو له شیعه و اخستې ده،

دا مسئله ((د کامل انسان)) مسئله ده او په بل تعبیر د زمان د حجت مسئله ده، عارفان او متصوفان په دې مسئله خورا ډېره کوي، مولانا بلخي وایي: ((په هر وخت کې قایم ولي شته)) په هر وخت کې کامل انسان شته، چې د انسانیت د ټولیز معنویت حامل او وړونکی دی، هېڅ وخت بې له کامل انسانه نه وي ((چې کله یې پر "قطب" تعبیروي)) او هغه کامل ولي ته، چې بشپړ انسانیت ورسره دی، یو لړ مقامات قایل دي، چې زموږ له ماغزو ډېر لرې دي، چې له هغو مقاماتو یو یې پر ضمیرونو؛ یعنې پر زړونو واکمني ده؛ په دې مانا، چې هغه یو ټولیز روح دی، چې پر ټولو روحونو راچاپېر دی،

((ولو لا الحجة لساخت الارض باهلها))؛ یعنې داسې وخت نه و او نه به وي، چې ځمکه بې له کامل انسانه وي او شیعه هغه

کامل انسان ته ډېرى مقامات او درجات قايل دي او موږ په ډېرى زيارتونو کې پر داسې ولايت او امامت اقرار او اعتراف کوو؛ يعنې گروهمن يو، چې امام له داسې ټوليز روحه برخمن دى، په زيارتونو کې وايو: ((اشهد انک تشهد مقامی و تسمع کلامی و ترد سلامی)) (موږ يې لا مړي ته وايو؛ البته زموږ له نظره مړى او ژوندى يې توپير نه لري او داسې نه ده، چې ژوندى يې داسې نه و او يوازې مړى يې داسې دى) گواهي ورکوم، چې دلته مې شتون درک کوې، گواهي ورکوم، چې وايم: السلام عليک يا على بن موسى الرضا؛ نو ته يې اورې، گواهي ورکوم، چې کوم سلام دربانديې اچوم: السلام عليک؛ نو ځواب يې راکاوې، دا مقام چا ته څوک هم قايل نه دي او دا مقام اهلسنت (بې له وهابيانو) يوازې پېغمبر اکرم ته قايل دي؛ خو دا خبره د شيعه مذهب له اصولو ده،

نو د امامت مسئله درې درجې مومي او که يو له بله يې بېلې نه کړو؛ نو په هغو استدلالونو کې به تېروځو، چې په دې اړه يې کوو؛ نو تشيع هم درجې او پړاوونه لري، ځينې شيعيان يوازې امامت ته د ټولنې د مشرۍ په مانا گوري، وايي: پېغمبر اکرم صلى الله عليه وآله وسلم حضرت علي كرم الله وجهه تر ځان

وروسته د ټولنې مشرۍ ته ټاکلی و، چې حضرت ابوبکر (رض)، حضرت عمر (رض) او حضرت عثمان (رض) یې ځای ونیو او یوازې همدومره شیعه دي او پر هغه دوو نورو مسئلو گروهمن نه دي او یا یې په هکله چوپ دي، ځینې پر دویم پړاو قایل دي؛ خو دریم پړاو ته نه رسي؛ خو ډېری شیعه علماء او شیعیان پر دریم پړاو گروهمن دي،

که غواړو پر امامت بحث وکړو؛ نو باید په دې پړاوونو کې بحث وکړو: امامت په قرآن کې، امامت په سنتو کې او امامت د عقل له مخې،

په لومړي پړاو کې باید وگورو، کوم امامت چې شیعه وایي، په قرآن کې شته که نه؟ او که د قرآن آیتونه داسې امامت راښیي؛ نو آیا امامت یوازې د ټولنې سیاسي او ټولنیزې مشرۍ ته وایي که امامت دیني مرجعیت او ان د معنوي ولایت پر مانا هم دی؟ له دې بحثه، چې راووتو، باید په سنتو کې امامت ولټوو، چې نبوي سنت د امامت په هکله څه وایي؟ بیا به د عقل له مخې د مسئلې شننه او کره کتنه وکړو، چې عقل په دې درې پړاوونو کې څه مني؟ آیا وایي، چې د ټولنې د مشرۍ په اړه اهلسنت په

حقه دي او د حضرت پېغمبراکرم ځایناستی باید د خلکو شورا وټاکي یا پخپله حضرت پېغمبراکرم خپل ځایناستی ټاکلی دی،

د امامت په اړه یو حدیث

دا روایت هم شیعه مني او هم اهلسنت او معمولاً هغه حدیث ته په ټیټه سترګه نه شو کتلای، چې هم یې شیعه مني او هم اهلسنت؛ ځکه چې کله یې دواړه ډلې روایت کړي؛ نو تقریبا ښیي، چې دا خبره هرومرو حضرت پېغمبراکرم یا امام کړې ده، البته عبارتونه لږ څه توپیر لري؛ خو مضمون یې یو دی، دا حدیث شیعه داسې روایتوي:

من مات و لم یعرف امام زمانه مات میته جاهلیة =څوک چې ومري او د خپلې زمانې امام و نه پېژني؛ نو د جاهلیت په مرګ مړ شوی دی،

دلا ئل الصدق۱۳/۶،

دا ډېر کلک تعبیر دی؛ ځکه د جاهلیت پر مهال خلک بېخه مشرک ول او ان توحید او نبوت یې هم نه درلود، دا حدیث د شیعه وو په کتابو کې ډېر راغلی او سل په سلو کې د شیعه مذهب له اصولو سره اړخ لګوي، "کافي" د شیعه معتبر حدیثي

کتاب دی، چې دا روایت پکې راغلی او عمده خو داده، چې د اهلسنتو په کتابو کې هم راغلی دی، اهلسنتو دا حدیث په بل عبارت رانقل کړی دی: من مات بغیر امام مات میتة جاهلیة =څوک چې بې امامه ومري؛ نو داسې به وي؛ لکه د جاهلیت په مرګ، چې مړ شوی وي.
د امام احمد حنبل مسند.
په بل ځای کې یې په دې عبارت رانقل کړی دی: من مات و لیس فی عنقه بیعة مات میتة جاهلیة = هغه چې ومري او پر غاړه یې د امام بیعت نه وي؛ نو د جاهلیت په مرګ مړ شوی دی،
په کوم عبارت، چې شیعه وو رانقل کړی، اهلسنتو هم رانقل کړی دی: من مات ولا امام له مات میتة جاهلیة، دا عبارتونه خورا ډېری دي او ښیي، چې د حضرت پیغمبراکرم خورا دې مسئلې ته پام و،
هغوی، چې امامت یوازې د ټولنې مشري ګڼي، وایي: وګوره ! پیغبراکرم د مشرۍ مسئلې ته څومره ارزښت ورکاوه، چې ګروهمن و، چې که امت مشر و نه لري؛ نو مرګ یې د جاهلیت مرګ دی؛ ځکه د اسلامي احکامو سم تفسیرول، د ټولنې په سمې مشرۍ او له مشرۍ سره د خلکو په ټینګو اړیکو پور اړه

لري، اسلام څه وګړيز دين نه دی، چې څوک ووايي: پر خدای او استازي يې ګروهمن يم؛ نور له هېڅا سره کار نه لرم، نه ! بې له خدای او استازي يې، بايد هرومرو ځان پوه کړې او و يې پېژني، چې په دې زمانه کې دې مشر او لاربنود څوک دی او قهراً د مشرتوب تر سيوري لاندې يې غورځې پورځې وکړې،

هغوی چې امامت په "ديني مرجعيت" مانا کوي [ددې حديث په مانا کې] وايي:که څوک غواړي دين ولري؛ بايد خپله ديني مرجع وپېژني او پوه شي، چې دين له کومې سرچينې اخلي، دا چې انسان دين ولري؛ خو دين له هغه سرچينې واخلي، چې د دين ضد ده؛ نو دا کټ مټ جاهليت دی،

هغوی، چې امامت په "معنوي ولايت" مانا کوي، وايي:حديث وايي: که انسان ته د کامل ولي پام نه وي؛ نو داسې دی؛ لکه په جاهليت چې ومري،

دا حديث مې په پيل کې ځکه ووايه، چې متواتر دی، چې يوه ذهني سريزه ولرئ، چې وروسته پرې بحث وکړو،

امامت په قرآن عظيم شان کې

په قرآن کريم کې څو آيتونه دي، چې شيعه پرې د امامت په هکله استدلال او استناد کوي:

((إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُواْ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلاَةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ (مائده/۵۵) = ستاسې ولي او پالندوی خو يوازې خدای، د هغه پېغمبراو هغه مؤمنان دي، چې لمونځونه کوي او د رکوع په حال کې زکات ورکوي،))

((إِنَّمَا))؛ يعنې "منحصراً=يوازې"، د ((ولي)) اصلي مانا ((پالندوی)) دی، ولايت؛ يعنې تسلط او سرپرستي، ستاسې ولي او پالندوی خو يوازې خدای، د هغه پېغمبر او هغه مؤمنان دي، چې لمونځونه کوي او د رکوع په حال کې زکات ورکوي، موږ په اسلام کې داسې حکم نه لرو، چې انسان بايد د رکوع په حال کې زکات ورکړي، چې وواېو دا يو ټوليز قانون دی، چې ټول وګړي رانغاړي، دا هغه پېښې ته اشاره ده، چې يوازې يو ځل راپېښه شوه او شيعه او سني داوړو روايت کړې، چې: حضرت علي کرم الله وجهه په رکوع کې و، چې يو سوالګر راغی او سوال يې وکړ، حضرت علي خپل ګوتې ته اشاره وکړه، سوالګر

راغی او د حضرت علیکرم الله وجهه له گوتې یې کوته وایسته؛ یعنې حضرت علي صبر و نه کړ، چې لمونځ یې پای ته ورسي او بیا انفاق وکړي،

شیعه او سني دواړه یوه خوله دي، چې دا آیت د حضرت علي کرم الله وجهه په هکله نازل شوی دی، ددې خبرې په پامنیوي، چې د رکوع په حال کې انفاق اسلامي حکم نه دی (نه فرض دی او نه مستحب)، چې ووایو شونې ده، چې نورو وگړیو هم پردې قانون عمل کړی وي ((؛ نو هغوی، چې داسې کوي)) اشاره او کنایه ده؛ لکه څنگه، چې کله په قرآن کې وایي: ((یقولون=وایي)) [د جمعې په بڼه] حال داچې یو وگړي به دا خبره کړې وي، دلته ((؛ نو هغوی، چې داسې کوي))؛ یعنې هغه وگړي، چې داسې یې کړي دي؛ نو ددې آیت له مخې علي کرم الله وجهه د خلکو ولایت ته ټاکل شوی دی،

دا هغه آیت دی، چې شیعه پرې استدلال کوي.

دلته لحن ډېر توند دی او ددې آیت مفاد د ((من مات ولم یعرف امام زمانه مات میتة جاهلیة،)) حدیث هومره توند دی، که پیغمبر تبلیغ و نه کړ؛ نو خپل رسالت یې نه دی ابلاغ کړی،

شیعه او سني دواړه یوه خوله دي، چې د مائدې سورت وروستی سورت دی، چې پر حضرت پیغمبراکرم نازل شوی؛ یعني هغه مهال نازل شو، چې پیغمبر اکرم ټول احکام د درویشت کالو په ترخ کې خلکو ته بیان کړي ول او دا وروستي احکام وو، شیعه پوښتي: دا کوم حکم دی، چې د حضرت پیغمبراکرم وروستی حکم دی او که خلکو ته یې بیان نه کړي؛ نو تېرې ټولې هڅې یې خاورې ایرې کیږي؟؛ یعنې تاسې داسې کومه موضوع نشئ ښوولای، چې د حضرت پیغمبراکرم د عمر په وروستیو پورې اړوند وي او د ارزښت درجه یې دومره لوړه وي، چې که ابلاغ نشي؛ نو هیڅ به نه وي ابلاغ شوي؛ خو موږ وایو، چې دا موضوع د امامت مسئله ده؛ که نه وي؛ نو هر څه له منځه تللي دي او پردې سربېره، شیعه د اهلسنتو له خولې دلیل راوړي، چې دا آیت په "خم غدیر" کې نازل شوی دی،

د مائدې د سورت درېیم آیت [: ((الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الإِسْلاَمَ دِينًا =نن مې ستاسې دین تاسې ته بشپړ کړ او خپل لورېنه مې درته پوره کړه او اسلام مې درته ستاسې (تلپاتې) دین غوره کړ))] ښيي، چې پر هغه ورځ داسې پېښه شوې وه، چې دومره ارزښتناکه وه، چې

ددين بشپړوونکې او د نعمتونو پوره کوونکې وه، چې شتون يې د اسلام شتون دی او نه شتون يې د اسلام نه شتون دی،

تر پيغمبر اکرم وروسته امامت او د دين بشوول

و مو ويل: د امامت په اړه يوه مسئله د حکومت مسئله ده؛ يعنې تر حضرت پيغمبراکرم وروسته د حکومت برخليک څه دی؟ آيا د خلکو پر غاړه دی او دا خلک دي، چې بايد پخپلو منځو کې واکمن وټاکي او يا داچې حضرت پيغمبراکرم خلکو ته تر ځان وروسته واکمن ټاکلی دی؟ دا چې په دې وروستيو کې مسئله داسې مطرحوي؛ نو هرومرو ذهنونه د اهلسنتو نظر ته اوړي؛ يعنې انګېري، چې نظر يې تر ټولو عادي او طبيعي دی،

د مسئلې ناسم مطرحول

مسئله داسې مطرحوي، چې د اسلام له نظره د حکومت برخليک څه دی؟ آيا "موروثي" او "تنصيصي" دی، چې هر واکمن تر ځان وروسته واکمن تنصيص او وټاکي او خلک هم د حکومت په چارو کې هېڅ لاسوهنه و نه لري؟پيغمبر اکرم تر ځان وروسته يو ټاکلی وګړی وټاکه او هغه هم تر ځان وروسته ټاکلی وګړی وټاکه او هغه هم بل کس او تر قيامته د حکومت برخليک داسې دی، چې تل "تعييني" او "تنصيصي" وي او قهراً

دا چار په دولس گونوامامانو پورې ځانګړی نه دی؛ ځکه د امامانو شمېر دولس تنه دی او د شیعه وو د ګروهې له مخې دا شمېرې نه د کمېدو وړ دی او نه د ډېرېدو،

ددې وینا له مخې، د حکومت په اړه د اسلام ټولیز قانون داسې دی، چې حضرت پیغمبراکرم ـ چې پخپله واکمن و ـ باید تر ځان وروسته واکمن وټاکي او تر قیامته به په یو بل پسې د ټاکلو لړۍ همداسې وي او که اسلام ټوله نړۍ هم ونیسي (، چې اوس هم خورا پلویان لري) او اسلامي قوانین په ټوله نړۍ کې پلي شي؛ که د "واحد حکومت" په بڼه وي او که د بې شمېره حکومتو په بڼه؛ نو قانون به همدا وي؛ نو دا چې وایو: حضرت پیغمبراکرم تر ځان وروسته حضرت علي کرم الله وجهه وټاکه، د همدې ټولیز اصل پر بنسټ ول، چې حکومت باید تصیصي او تعییني وي او ددې فلسفې له مخې، پکار نه ده، چې حضرت پیغمبراکرم تر ځان وروسته حضرت علي ټاکلی وي؛ دا چې پیغمبر اکرم کړای شول په وحې یو مطلب بیان کړي او دولس ګوني امامان هم مُلهَم دي او هم له پیغمبره یو لړ علوم تلقي کړي؛ خو وروسته خو داسې نه دي؛ نو که د حکومت په اړه د اسلام ټولیز اصل دا وي [چې حکومت تنصیصي او تعییني

وي] ان پکار نه ده، چې حضرت پېغمبراکرم صلی الله علیه وآله وسلم حضرت علي کرم الله وجهه د وحې له لارې ټاکلی وي؛ بلکې پخپل نظر او صوابدید یې ټاکلی دی او دولس ګوني امامان یې هم پخپل صلاحدید خپل ځایناستي ټاکلي دي؛ نو پردې بنسټ د حضرت پېغمبراکرم له نظره خلافت ته د علي کرم الله وجهه ټاکل، مکې ته د واکمن او د حاجیانو لپاره د مشر د ټاکلو په څېر دي؛ لکه څنګه چې هلته څوک نه وایي، چې که پېغمبر اکرم د وحې په لاښوونه پلانی د مکې د حکومت لپاره ولېږه یا یمن ته یې حضرت معاذ بن جبل (رض) ولېږه؛ بلکې وایي: دا چې پېغمبر اکرم د خدای له لوري د خلکو مدیر او مشر و؛ نو په هغو چارو کې یې پخپله هوډ نیوه، چې په اړه به یې وحې نه راته؛ نو دلته هم باید وویل شي، چې پېغمبر اکرم پخپل شخصي تدبیر حضرت علي کرم الله وجهه د خلافت لپاره وټاکه،

که د امامت مسئله د دنیوي حکومت په مفهوم همدومره ساده مطرح کړو؛ نو دا له هغه امامته بیل بحث دی، چې زموږ په پام کې دی او که اصلاً مسئاله په دې بڼه وي؛ نو لازم نه دي، چې وحې پکې دخالت وکړي او وحې یوازې دومره دخالت کړای

شي، چې پېغمبره! ته دنده لرې، چې پخپله صلاح یو تن وټاکې او هغه هم تر ځان وروسته بل وټاکي او همدا لړ تر قیامته دوام ومومي،

که امامت په ساده بڼه او د حکومت په کچه مطرح کړو او ووایو، چې امامت؛ یعنې حکومت؛ نو هغه مهال به گورو، چې د اهلسنتو د خبرې توله د شیعه وو د خبرې په پرتله درنده وي؛ ځکه هغوی وایي:یو واکمن حق نه لري، چې تر ځان وروسته واکمن وټاکي؛ بلکې "امت" او "اهل حل و عقد" یې وټاکي او ټاکنه باید د ولسواکۍ د اصولو پر بنسټ وي او دا د خلکو حق دی، چې څوک ټاکي؛ خو مسئله دومره هم ساده نه ده،

د شیعه وو له نظره د حضرت علي او دولس گونو امامانو د خلافت مسئله، چې تنصیصي وه، پر یوې بلې مسئلې فرع وه، چې تردې بنسټیزه وه،

دلته پوښتنه مطرحیږي، چې امامان خو دولس تنه ول او تر هغوی وروسته د حکومت برخلیک څه دی؟ فرض کړئ؛ لکه څنگه چې پېغمبر اکرم حضرت علي وټاکه او واکمن شو بیا امام حسن او بیا امام حسین، چې حضرت امام مهدي ته راورسي؛ نو په دې بڼه کې قهراً د هغې فلسفې پر بنسټ، چې شیعیان یې په

دي باب لري، د امام مهدي د غيبت لپاره هم کوم لامل نه و؛ ده به هم د خپلو پلرونو په څېر لنډ عمر درلود او له دنيا به ته؛ نو تر امام مهدي وروسته به څه کېږي؟ آيا امامان به تر دولس تنو ډېرېدل؟ نه !بايد په خلکو کې يوه بله مسئله وي: په عادي بڼه د حکومت مسئله؛ لکه څنګه چې همدا اوس ده، امام مهدي خو نشي کړای، چې د غيبت په پېر کې د خلکو واکمن وي، بيا هم د دنيوي حکومت او واکمنۍ مسئله پر خپل ځای ده،

حکومت د امامت يو ښاخ دی

موږ بايد تېر نه وځو همداچې په شيعه و کې د امامت مسئله مطرح شوه؛ نو ووايو، چې امامت؛ يعنې د حکومت مسئله، چې په پايله کې مسئله په ډېره ساده بڼه وي او دا فروعات ورته پيدا شي، چې پيدا شوي دي او ووايو اوس، چې يوازې د حکومت مسئاله مطرح ده او داچې څوک واکمن وي، آيا هغه چې واکمن شي، بايد هرومرو تر ټولو افضل وي، يا نه ! او ممکن څوک چې واکمنېږي، نسبي افضل وي؛ نه واقعي افضل؛ يعنې د سياستوالۍ او د چارو د ادارې له نظره تر نورو وړ وي؛ که څه هم له نورو نظرونو ډېر په ټيټه درجه وي، ښه مدير او سياستوال

وي او خاین نه وي؛ نو آیا معصوم دې وي که نه؟ او دا چار څه لزوم لري؟ د شپې لمونځ کوونکی هم وي که نه؟ او دا چار څه لزوم لري؟ په فقهي مسایلو هم پوه وي که نه؟ او څه لزوم لري، چې پر فقهي مسایلو پوه وي؟! په دې چارو کې نورو ته رجوع کوي، نسبي افضلیت بسیا دی او دا ددې تابع ده، چې موږ دې مسئلې ته یوازې د حکومت په کچه او په ټیټه ووینو او دا یوه ستره تېروتنه ده، چې احیاناً پخواني (ځینې متکلمین) هم کله په دې تېروتنې ککړېدل، دا غلطي ډېره تکرارېږي، د امامت مسئله، چې مطرح شي؛ نو بې ځنډه حکومت ته متوجه شي، حال داچې د حکومت چارې د امامت له فروعو او د امامت له ډېرو وړو ښاخونو څخه دي، چې باید دا دواړه سره ګډ نشي؛ نو امامت څه دی؟

د دین په ښوولو کې امام د حضرت پیغمبراکرم ځایناستی دی

د امامت په مسئله کې، بې له وحې د دین د ښوولو، روښانولو او توضیح لپاره د پیغمبر د ځایناستی مسئله د ارزښت له پلوه په لومړۍ درجه کې ده، البته یوازې حضرت پیغمبراکرم ته وحې راته او له دنیا له تلو سره یې وحې او رسالت پای ته ورسېد،

د امامت مسئله په دې کې ده، چې آیا د پیغمبر اکرم په تلو، د هغو آسماني ښوونو ښوونه ـچې نور پکې اجتهاد، شخصي رای او وګړیز نظر نشتهـ په یوه وګړي کې متمرکزه وه، چې خلکو به د حضرت پیغمبراکرم په څېر په دیني مسایلو کې ترې پوښتل او هغه پرې پوهېده او ځواب یې حق او حقیقت دی او شخصي فکر نه دی، چې ممکن پکې تېروتی وي او بیا بله ورځ پرې رټا واچوي؟موږ د حضرت پیغمبراکرم په هکله دا خبره نه کړو او نه یې کړای شو، چې په آند مو د حضرت پیغمبراکرم پلانی نظر ناسم و او یا هغه په دې ځای کې په لوی لاس د ځاني غوښتنو تر اغېز لاندې راغلی دی؛ ځکه دا خبره د نبوت له منلو سره اړخ نه لګوي، که کومه جمله هرومرو حضرت پیغمبراکرم ویلي وي او موږ پخپله ترې اورېدلي یا نه وي اورېدلي او په پرېکنده

دلايلو جوته شوې وي، چې دا خبره حضرت پيغمبراکرم کړې ده؛ نو هېڅکله نه شو ويلای، چې خبره د پيغمبر ده؛ خو تېروتی دی، د يو مجتهد يا مفتي په اړه ويلای شو، چې د پلانی پوښتنې په ځواب کې تېروتی، غفلت يې کړی يا د يو بهير تر اغېز لاندې راغلی؛ خو د پيغمبر اکرم په اړه داسې خبره کړای نه شو؛ لکه څنګه چې د قرآن کريم د آيتونو په اړه ويلای نه شو، چې له بده مرغه په دې ځای کې وحې تېروتې او يا پکې د چا ځاني غوښتنې دخالت کړی دی، ((وحې تېروتې ده))؛ يعنې دا آيت وحې نه دی،

آيا تر حضرت پيغمبراکرم وروسته داسې انسان و، چې واقعاً د ديني احکامو مرجع وي؛ لکه څنګه چې پخپله مرجع، مبين او مفسر و؟ آيا داسې کامل انسان و که نه؟ و مو ويل: داسې کامل انسان و؛ خو په دومره توپير، چې د پيغمبر خبرې نېغ په نېغه پر وحې مستندې وې او د دولس ګونو امامانو خبرې پر حضرت پيغمبراکرم مستندې وې؛ خو نه په هغې بڼه، چې حضرت پيغمبراکرم ورته ښوونه کړې وه؛ بلکې په هغې بڼه يې وايو، چې حضرت علي کرم الله وجهه وايي:پيغمبر اکرم راته د علم يو ور پرانېست، چې له هغه وره زر نور ورونه پرانېستل شول، موږ نه

شو کړای تفسیر کړو، چې دا څرنګه و او لکه څنګه چې وحې نه شو تفسیرولای، چې حضرت پېغمبراکرم څرنګه علم له خدایه اخلي؛ نه شو تفسیرولای، چې د علي او پېغمبر اکرم ترمنځ څرنګه اړیکه وه، چې حضرت پېغمبراکرم بشپړ حقایق علي ته وښوول او بې له هغه یې چاته و نه ښوول،

حضرت علي (نهج البلاغه/۱۹۲ خطبه) وایي: ((زه له پېغمبر سره په حراء کې وم (هغه مهال ماشوم و)، دردونکې چغه مې واورېده، و مې ویل: وحې، چې درته راغله؛ نو د شیطان د کرېکې غږ مې واورېد، حضرت پېغمبراکرم راته وویل: ((یا علی ! انک تسمع ما اسمع و تری ما اری ولکنک لست نبی=علي! بېشکه چې څه اورم، اورې یې او چې څه وینم، وینې یې،))

صحیح مسلم، اووم جز/۱۲۲ مخ،

که په هماغه ځای کې د علي تر څنګ بل څوک هم و؛ هغه غږ یې نه اورېده؛ ځکه هغه اورېدل د غږ اورېدل نه ول، چې په فضا کې خپور شي، چې ووایو هر غوږ یې به اورېده، هغه بېل اورېدل، حس او لید دی،

د "ثقلینو" حدیث او د دولس گونو امامانو د عصمت مسئله

په امامت کې بنسټیزه مسئله معنوي اړخ یې دی، امامان؛ یعنې معنوي انسانان، چې له معنوي لارې په اسلام پوهېږي او پېژني یې او د حضرت پیغمبراکرم په څېر له تېروتنې او گناه معصوم دي، امام پرېکنده مرجع ده، چې که یوه جمله ترې واورئ؛ نه پکې د تېروتنې ورکولای نشئ او نه په لوی لاس د اړونې احتمال پکې ورکولای شئ، چې نوم یې ((عصمت)) دی، شیعه وايي: داچې حضرت پیغمبراکرم وویل: انی تارک فیکم الثقلین کتاب الله و عترتی =زه تاسې ته دوه گرانبیه څیزونه پرېږدم:قرآن او عترت مې)) دداسې مطلب نص دی،

صحیح مسلم، اووم جز/۱۲۲ مخ،

خو آیا پیغمبر اکرم داسې خبره کړې که نه؟ څوک ترې منکرېدای نشي، دا هغه روایت نه دی، چې یوازې شیعه روایت کړی وي؛ بلکې اهلسنتو تر شیعه وو ډېر روایت کړی دی، د اهلسنتو په کتابو کې دا حدیث په ډېرو ځایونو کې و؛ څکه

پېغمبر اکرم دا مطلب په بېلابېلو ځایو کې په همدې بڼه ویلی و، البته مراد مو دا نه دی، چې حضرت پېغمبراکرم به ان په یو ځای کې هم نه وي ویلي، چې دوه گرانبیه څیزونه درته پرېږدم: "کتاب او سنت"؛ ځکه د ((کتاب او سنت)) او ((کتاب او عترت)) ترمنځ هېڅ منافات نشته؛ ځکه عترت د سنت د بیان لپاره دی، خبره په دې کې نه ده، چې "عترت" ته مراجعه وکړو که سنت ته؟؛ بلکې خبره په دې کې ده، چې "عترت" د سنتو واقعي بیانوونکی دی او ټول سنت مې ورسره دي، پردې سربېره، همدا چې وایو حضرت پېغمبراکرم وویل: "اني تارک فیکم الثقلین کتاب الله وعترتی"؛ پخپله سنت دی؛ ځکه د حضرت پېغمبراکرم حدیث دی او په دې دواړو کې هېڅ منافات نشته او که په یو ځای کې پېغمبر اکرم ـچې هغه هم قطعي نه دي ـ ویلي وي، چې ((انی تارک فیکم الثقلین کتاب الله و سنتی))؛ خو په څو ځایو کې یې په هغه بله بڼه ویلي دي، که په یو کتاب کې داسې لیکل شوي؛ خو لږ تر لږه تر دوو سوو په ډېرو کتابو کې هغسې لیکل شوي دي،

نو د امامت اصلي روح دادی، چې اسلام هر اړخیز، ټولیز او ځلانده دین دی، آیا بیان یې هومره دی، چې اصول او کلیات

يې په قرآن کريم او د حضرت پيغمبراکرم په ويناوو_چې پخپله اهلسنتو هم روايت کړي_ کې ياد شوي دي؟ او اسلام همدومره و؟ البته پر حضرت پيغمبراکرم د اسلام نازلېدل پوره شول؛ خو آيا ويل شوى اسلام هماغه و؟ [ټول نازل شوى اسلام و] يا داچې پر حضرت پيغمبراکرم نازل شوى اسلام، چې له حضرت علي کرم الله وجهه سره و، چې خلکو ته يې د وخت په تېرېدو سره، چې اړتيا ورته پيدا شي، بيان کړي،

په دې صورت کې همدا حديث ((کتاب الله و عترتى)) عصمت هم بيانوي؛ ځکه حضرت پيغمبراکرم وايي: دين له دې دوو سرچينو واخلئ؛ لکه څنگه چې قرآن معصوم دى؛ يعنې خطا پکې نشته؛ هغه بل هم معصوم دى، ناشونې ده، چې حضرت پيغمبراکرم په دومره پرېکندتوب له هغه چا د دين د اخستو امر وکړي، چې په خبرو کې يې تېروتنه وي،

دلته دي، چې د بيان په ښوونه او اخستنه کې د شيعه او اهلسنتو فرضيه له بېخه توپير کوي، هغوى وايي: لکه څنگه چې د حضرت پيغمبراکرم په تلو، ددين واقعي بيان، چې له تېروتنې او خطا معصوم وي، پاى ته ورسېد او ټول هماغه څه دي، چې له قرآن او د حضرت پيغمبراکرم له احاديثو مو استنباط کړي دي،

د حدیثو له لیکلو منع

دوی پخپله یو بهیر رامنځ ته کړ، چې خپله فرضیه یې پرې کمزورې کړه او هغه داچې پخپله حضرت عمر فاروق (رض) د حدیثو کتابت منع کړ او دا یو تاریخي واقعیت دی، چې څوک ترې منکرېدای نشي، حضرت عمر (رض) ددې لپاره ټینګار کاوه، چې یوازې قرآن د مسلمانانو مرجع شي او په حدیثو پسې د مسلمانانو تګ به ددې لامل شي، چې په قرآن پسې لږ ولاړ شي؛ نو ځکه یې د احادیثو د کتابت مخه ونیوه، د حضرت عمر فاروق (رض) د خلافت پر مهال چا جرات نه شو کړای، چې د حضرت پیغمبراکرم حدیث ولیکي او یا ووایي، چې دا خبره د حضرت پیغمبراکرم ده او یا په یو ځای کې د حضرت پیغمبراکرم حدیث روایت کړي (البته د حدیثو رانقلول منع نه ول) تر څو "عمر بن عبدالعزیز" (۹۹-۱۰۱هجري) خلافت ته ورسېد او د احادیثو د کتابت او لیکلو حکم یې ورکړ، چې پخپله د احادیثو پر کتابت دا دومره بندېز ددې لامل شو، چې د رسول الله ډېری احادیث له منځه ولاړ شي،

پوهيږو، چې قرآن په لنډه د اسلامي احکامو ټولېزه بڼه بيان کړې ده، د بېلگې په توگه: سره له دې، چې قرآن دومره پر لمانځه ټينگار کړی؛ خو په هکله يې له ((اقيموا الصلوة)) او ((اركعوا واسجدوا)) ډېر څه نه دي ويلي او ان توضيح يې هم نه ده ورکړې، چې لمونځ په کومه بڼه او څومره وکړ شي، همداراز په اسلام کې، چې دومره ټينگار پر حج شوی؛ خو په قرآن کې پرې دومره رڼا نه ده اچول شوې، د حضرت پېغمبراکرم له سنتو سره خو يې داسې وکړل او که يې نه ووکړي؛ نو آيا پېغمبر اکرم دومره عمر او وخت درلود، چې ټول حلال او حرام بيان کړي، د مکې په ديارلس کالو کې له هومره فشارونو او زنديو يوازې ٤٠٠ تنه مسلمانان شول او په هغه سخت وخت کې له حضرت پېغمبراکرم سره ليده کاته هم خورا ستونزمن ول او تقريباً اويا کورنۍ وې، چې حبشې ته يې هجرت وکړ، البته حضرت پېغمبراکرم په مدينه کې بيا هم څه ساه واخسته؛ خو بيا هم حضرت پېغمبراکرم خورا کارونه درلودل، که جناب رسول اکرم په ۲۳ کالو کې يوازې يو ښوونکی و، چې يوازې ټولگي ته به ته او خلکو ته يې ښوونه کوله؛ نو نه به و توانېدلای، چې ټول

اسلام خلکو ته بیان کړي او ددې خبرې په پامنیوي، چې اسلام
د بشر د ژوندانه هر پړاو ته حکم لري،

له قیاسه ګټنه

د اهلسنتو ددې خبرو پایله دا شوه، چې عملاً یې په اسلامي احکامو کې نیمګړتیاوې ولیدې، یوه مسئله به رامخکې شوه، چې په قرآن کې به یې حکم نه موندل کېده؛ نو سنتو (هومره، چې رانقل کړي یې دي) ته یې مراجعه وکړه؛ لیدل یې، چې په اړه یې په سنتو کې هم حکم نشته او بې حکمه خو ژوند نه تېرېږي؛ نو څه به کړي؟ و یې ویل: ((قیاس،))

قیاس؛ یعنې په پلاني ځای کې یې داسې ویلي، دا چار هم، چې هغه چار ته ورته دی؛ نو هماغه حکم لري، کېدای شي هلته، چې پیغمبر په دې علت او فلسفه داسې حکم کړی و؛ نو دا فلسفه دلته هم شته؛ نو دلته هم د هغه په څېر حکم کوو.

اسلامي نړۍ په تېره بیا د عباسیانو پر مهال خورا پراخه شوه او بېلابېل هېوادونه فتح شول او د خلکو اړتیاوو پرله پسې پوښتنې او مسئلې پیدا کولې، کتاب و سنت ته یې کتل؛ لیدل یې، چې ددې مسایلو حکم پکې نشته او پرله پسې قیاسونه یې کول، چې په پایله کې دوه ډلې شول؛ یوه ډله له قیاسه منکر شول؛ لکه امام احمد بن حنبل (ره) او بل مالک بن انس (ره) (چې ویل کېږي:

په ټول عمر کې یې یوازې دوه ځل قیاس وکړ او بلې ډلې د قیاس لار پرانېستې پرېښووه؛ لکه امام ابوحنیفه (ره)، امام ابوحنیفه (ره) ویل: ((له پیغمبره دا رارسېدلي سنت د ډاډ وړ نه دي، چې واقعاً به د پیغمبر وینا وي)) او ویل یې، چې زه یوازې پر پینځلسو حدیثو ډاډمن یم، چې د حضرت پیغمبراکرم به وي او په نورو چارو کې یې قیاس کاوه، امام شافعي (ره) منځګړی حالت درلود او په ځینو مواردو کې یې په احادیثو ډاډ کاوه او په ځینو چارو کې یې قیاس کاوه،

قیاس د شیعه وو له نظره

قیاس ته د رجوع مسئله له دې ځایه پیلېږي، چې وایي "کتاب و سنت" د احکامو د بیان لپاره بسیا نه دي، نه ! نېغ په نېغه له حضرت پیغمبراکرم او ځایناستیو یې دومره احادیث رانقل شوي، چې ددې سنت کلیاتو ته په مراجعه، قیاس ته اړتیا نه پیدا کېږي، له دیني نظره د امامت روح دې ته وایي، اسلام یوازې یو مسلک نه دی، چې مبتکر یې د خپلې ایدیولوژي تر رامنځ ته کېدو وروسته، ووایي: اوس دا ښوونځی پلي کېدو ته حکومت

غواړي، اسلام یو دین دی او د یو دین په توره بیا د اسلام په څېر د دین وضع باید په پام کې ونیول شي،

د معصوم په شتون کې ټاکنې ته ځای نه پاتې کېږي

د زعامت او حکومت له اړخه د امامت مسئله داده: اوس، چې تر حضرت پېغمبراکرم وروسته په څېر یې معصوم شته او حضرت پېغمبراکرم ځان ته وصي ټاکلی دی، چې هغه د نورو وګړیو په کچه نه دی او د صلاحیت له پلوه پخپله د حضرت پېغمبراکرم په څېر استثنايي دی؛ نو نور خو شورا او ټاکنې ته ځای نه پاتې کېږي،

لکه څنګه چې د حضرت پېغمبراکرم پر ژوند یې نه ویل، چې پېغمبر اکرم یوازې پیغام رسان دی، وحې ورته راځي، شورا ده، چې حکومت ټاکي او خلک دې راشي او رایه دې ورکړي، چې آیا پخپله پېغمبر واکمن کړو که بل څوک؛ بلکې فکر یې کاوه، چې د حضرت پېغمبراکرم په شتون کې، چې له بشره مافوق بشر دی او په هغه پړاو کې دی، چې د وحې له نړۍ سره په اړیکه کې دی؛ نو دا مسئله بېخي مطرح نه ده، تر هغه وروسته هم ددې خبرو ځای نه پاتې کېږي؛ څکه حضرت پېغمبراکرم

دولس وصيان درلودل، چې دوی بايد د دوو يا درې پېړيو په ترڅ کې د اسلام سته غښتلې کړي او اسلام له يوې پاکې او رڼې سرچينې بيان شي او د اسلامي احکامو د بيان لپاره، چې داسې کسان وي؛ نو شورا او ټاکنې ته ځای نه پاتې کېږي، آيا دا منطقي ده، چې موږ معصوم انسان او بشپړ عالم ولرو، چې ان د تېروتنې امکان هم ورته ناشونی دی او په دې حال کې موږ په بل چا پسې ولاړ شو او ويې ټاکو؟!

پردې سربېره، چې حضرت علي کرم الله وجهه د امامت مقام ته ـ په دې مانا، چې و مو ويل ـ ټاکل شوی دی؛ قهراً د دنيوي مشرۍ مقام هم ورسره و حضرت پېغمبراکرم همدا مقام هم تصريح او څرگند کړی دی؛ دا ځکه چې علي کرم الله وجهه هغه بل مقام ته وړ دی؛ نو پردې بنسټ د حضرت امام مهدي د غيبت په پېر کې، چې نوره د حاضري معصوم امام مسئله، چې مبسوط اليد وي، مطرح نه ده يا که فرضاً د صدر اسلام پېښې نه راپېښېدې او حضرت علي کرم الله وجهه خليفه شوی وای او بيا امام حسن او بيا امام حسين تردې، چې دولسم امام؛ امام مهدي هم امام شوی وای او د غيبت لاملونه هم نه وو راپېښ شوي، بيا چې معصوم امام هم په منځ کې نه و؛ نو د حکومت مسئله به بل

شان کېده او هغه مهال باید وویل شي، چې د حکومت د مسئلې تکلیف به څنگه کېږي؟ آیا واکمن باید جامع الشرایطه فقیه وي یا داسې چار په کار نه دی؟ آیا واکمن له خلکو ټاکل کېږي ؟ او، ، ،

نو پردې بنسټ موږ نباید له پیله د امامت مسئله ډېره ساده دنیوي چار؛ یعنې حکومت و انگېرو او بیا ووایو، چې آیا د اسلام له نظر حکومت استبدادي او تنصیصي دی که انتخابي؟ او بیا ووایو، چې څرنگه شوي، چې شیعه وایي: حکومت باید داسې وي ؟ نه ! مسئله په دې بڼه نه ده، په شیعه و کې امامت مطرح دی، د امام یو شان حکومت دی او البته د معصوم په شتون کې د بل چا د حکومت کولو لپاره ځای نشته؛ لکه څنگه چې د حضرت پیغمبراکرم په شتون کې د بل چا د حکومت کولو لپاره ځای نشته او حضرت پیغمبراکرم حضرت علي کرم الله وجهه د امامت لپاره ټاکلی دی، چې د امامت لازمه حکومت کول هم دي او پردې سربېره؛ پخپله پیغمبر اکرم په ځینو ځایو کې پر حکومت هم تصریح کړې ده؛ خو پر دې مبنا، چې تر ما وروسته امام هغه دی،

د معنوي ولایت مسئله

په تېر بحث کې مې یو مطلب ته اشاره وکړه، چې البته زه پرې شخصاً ګروهمن یم او بنسټیز مطلب یې هم ګڼم؛ خو کېدای شي، چې دا مطلب د تشیع له ارکانو نه وي او هغه داچې آیا د حضرت پیغمبراکرم مقام یوازې دا و، چې الهي احکام او د دین د اصولو او فروعو وحې ورته کېده؟ پر څه چې پوهېده یوازې واقعي اسلام و او له هغه هاخوا یې په شان کې نه ول، چې د خدای له لوري پوه شي؟ او آیا یوازې د تقوا او عمل په مقام کې کې له تېروتنې خوندي او معصوم و؟ همداراز آیا د دولس ګونو امامانو مقام هم هومره دی، چې که څه هم وحې ورته نه راته؛ خو اسلام یې له پیغمبره لاس ته راوړی و او د اسلام پر فروعاتو، کلیاتو او جزئیاتو هماغسې پوهېدل، چې پیغمبر پرې پوهېده او د تېروتنې امکان پکې نه و او د تقوا او عمل په مقام کې هم معصوم ول؟ آیا یوازې همدومره دي که نور څیزونه هم په حضرت پیغمبراکرم او معصومو امامانو کې شته؟ او پر دیني معارفو سربېره پر نورو کومو علومو پوهېدل؟ آیا دا خبره سمه ده، چې کړنې به حضرت پیغمبراکرم ته وړاندې کېږي او ان د هر امام په پېر کې د خلکو کړنې هماغه امام ته وړاندې کېږي او

امام مهدي د ټولو خلکو حاضر او ناظر دی او غافل ترې نه دی؟ ان مړی او ژوندی نه لري او لکه څنګه مې چې مخکې هم وویل، چې کله تاسې د امام رضا زیارت ته ځئ او واست: السلام علیک؛ نو داسې دی؛ لکه په دې نړۍ کې، چې پر ژوندي انسان سلام اچوئ او د ژوندي انسان په څېر مو ګوري او دا هماغه د "معنوي ولایت" خبره ده،
او مخکې مې هم وویل، چې په دې ټکي کې تشیع او عارفان خورا سره نږدې دي؛ یعنې فکرونه یې خورا نږدي دي، عارفان وایي: په هر وخت او پېر کې باید یو قطب او کامل انسان وي او شیعه وایي: په هر پېر کې یو امام او حجت شته، چې هغه کامل انسان دی او، ، اوس نه غواړم دا بحث راواچوم؛ ځکه په دې مسئله موږ او اهلسنت اختلاف نه لرو، شیعه او اهلسنت په هغه دوو نورو مسئله کې اختلاف لري؛ یو هغه مسئله، چې موږ ورته د دین د احکامو په بیان کې د امامت مسئله وایو او بله د مسلمانانو د مشرۍ مسئله ده،

د ثقلينو د حديث ارزښت

د امامت د مسئلې په اړه د ((انی تارک فیکم الثقلین)) له حديثه غافل نشئ؟که د اهلسنتو له عالم يا عامي سره مخ شئ، ورته وواست: آيا پيغمبر داسې خبره کړې که نه؟ که ووايي نه؛ نو کړای شو، چې په دې اړه په سلونو کتابونه ورته په مخ کې کېږدو او د اهلسنتو عالمان ددې حديث په شتون او صحت کې اختلاف نه لري، بيا وواست: داچې حضرت پيغمبراکرم قرآن د يو مرجع په نامه او عترت د بل مرجع په نامه ټاکلی دی؛ نو عترت څوک دي؟ هغوی بېخي د پيغمبر د عترت او غير عترت ترمنځ توپير قايل نه دي؛ بلکې تر علي کرم الله وجهه يې ډېر له اصحابو او غير اصحابو روايتونو راوړي دي او عليکرم الله وجهه هم ورته يو راوي دی؛ نه مرجع،

د خم غدير حديث

و مو ويل څوک، چې ددين مرجع وي؛ نو هماغه بايد ديني مشر هم وي او د مشر پر مسئله هم حضرت پيغمبراکرم لارښوونه کړې ده، يو بېلگه يې د غدير حديث دی، چې حضرت پيغمبراکرم تر حجة الوداع وروسته په خم غدير کې ووايه، حجة الوداع د حضرت پيغمبراکرم وروستی حج دی او

پېغمبر اکرم په دې حج کې ټولو مسلمانانو ته د ګډون بلنه ورکړه او په بېلابېلو ځایونو او وختونو کې؛ لکه په مسجدالحرام، عرفات، منی او له منی بهر او په خم غدیر کې یې خلکو ته ویناوې وکړې او په خم غدیر کې د خپلې وینا په پای کې یوه خبره په کلکه وکړه او زما په آند داچې حضرت پېغمبراکرم دا خبره په پای کې وکړه فلسفه یې همدا آیت دی، چې هلته یې ولوست:

((یَا أَیُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَیْكَ مِن رَّبِّكَ وَإِن لَّمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللّهُ یَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ إِنَّ اللّهَ لاَ یَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِینَ (مائده/٦٧)= پېغمبره! څه چې ستا د پالونکي له لوري پرتا نازل شوي، بشپړ (خلکو ته) ورسوه اوکه داسې دې ونه کړل؛ نو د هغه پیغام دې نه دی رسولی، خدای تا د خلکو (له احتمالي زیانونو) ژغوري، هو ! خدای (ځېلي) کافرانو ته سمه لار نه ښیي،))

وروسته تردې، چې حضرت پېغمبراکرم په عرفات، منی او مسجدالحرام کې د دین د اصولو او فروعو په هکله کلیات بیان کړل ـ چې تر ټولو مهمې ویناوې یې دي ـ یو دم یې په خم غدیر کې داسې وویل: یوه خبره ده، که و یې نه کړم؛ نو هېڅ

مې هم نه دي ويلي فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ راته يې ويلي که وېې نه وايم؛ نو څه مې هم نه دي ويلي؛ يعنې هر څه دې خاورې ايرې کېږي، بيا وايي: (الست اولی بکم من انفسکم؟ (د قرآن کريم د احزاب د سورت شپږم آيت ته اشاره ده، چې وايي: ((النَّبِيُّ أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ= پيغمبر مؤمنانو ته د هغوی تر خپلو ځانو ډېر ورږ (او نژدې) دی)) آيا زه پر تاسې تر تاسې ورږ نه يم؟ ټولو وويل: هو ! بيا رسول الله وويل: من کنت مولاه فهذا علی مولاه، دا حديث هم د ثقلينو د حديث په څېر خورا سندونه لري،

د امامت کلامي څېړنه

داچې سمه روښانه شي، چې د امامت په اړه د شیعه علماوو منطق څه و او نورو په دې اړه څه خبرې کړې دي؛ نو غوره مې ولیدل، چې په دې اړه د "خواجه نصیرالدین طوسي" خبره راواخلم او ورته لازم اضافات هم راوړم، دا متن ډېر لنډ دی او د هغه له پېر را په دې خوا په شیعه او سني عالمانو کې مطرح دی، "خواجه نصیرالدین طوسي" په دې اړه د "تجرید" په نامه مشهور کتاب کښلی، ددې کتاب یوه برخه د منطق د فن په اړه دی، چې ((منطق تجرید)) نومېږي او بله برخه یې د کلام د فن په اړه ده، چې د "توحید"، "نبوت" او "معاد" په اړه یې بحث کړی دی او د توحید برخه یې ډېری فلسفي اړخ لري او په دې برخه کې "خواجه نصیرالدین طوسي" د فیلسوفانو په څېر خبرې کړې دي، دا دوه برخې یې "علامه حلي" شرح کړې دي، د علامه حلي نوم به مو اورېدلی وي، چې نه یوازې د تشیع؛ بلکې د اسلام ستر فقیه دی؛ هغه په منطق، کلام، فلسفه، ریاضیاتو او، ،، کې د"خواجه نصیرالدین طوسي" شاگرد و او په فقه کې د علامه محقق حلي" [د "شرایع" مؤلف] شاگرد و، چې د شیعه علماوو په لومړۍ درجه علماوو کې شمېرل کېږي، "خواجه

نصيرالدين طوسي" په رياضياتو کې د نړۍ په لومړۍ درجه عالمانو کې شمېرل کېږي،

"تذکرة الفقهاء" يو فقهي کتاب دی، چې يوازې د شيعه فقه يې نه ده بيان کړې؛ بلکې په هره مسئله کې د اهلسنتو د ټولو علماوو او نه يوازې د امام ابوحنيفه (ره)، امام مالک (ره)، امام شافعي (ره) او امام احمد بن حنبل (ره)؛ بلکې د څلورګونو مذاهبو تر رامنځ کېدو د مخه د علماوو نظر او فتواوې هم پکې راخستې ده، په هره مسئله کې يې ويلي: دلته ابوحنيفه داسې وايي، شافعي هغسې ويلي او زموږ د اماميه شيعه وو نظر داسې دی، کله ردول او نيوکه هم کوي، د بېلګې په توګه: امام شافعي په يو ځای کې داسې وايي، په بل ځای کې داسې وايي، لومړی يې داسې ويلي ول او بيا له خپلې ګروهې واوخوت او داسې يې وويل،

"علامه حلي" د "تجريد" کتاب شرح کړې او د منطق برخه يې د "الجواهر النضيد" په نامه مشهور دی، چې د منطق له غوره کتابو څخه دی او د کلام برخه يې د "کشف المراد" په نامه دی، چې نن ورته " شرح تجريد" وايي او تر علامه وروسته پر دې کتاب خورا ليکنې شوې او ښايي په اسلامي نړۍ کې پر يو

کتاب هم د تجرید په څېر بحث نه وي شوی او علت يې دا و، چې کله به "خواجه نصيرالدين طوسي" د شيعه وو په هکله خبره کوله؛ نو ډېر ځغلنده به ترې تېرېده،

د " تجريد" د کتاب په پای کې د امامت لپاره يو بحث پرانستل شوی دی او داچې دا بحث د ټولو شيعه علماوو د منلو وړ دی؛ نو ترې پوهېدای شئ، چې په دې اړه د شيعه علماوو منطق څه دی،

د امامت تعریف

ددې کتاب د امامت په بحث کې يې لومړی د امامت تعريف کړی دی، په دې تعريف کې اختلاف نشته، وايي: ((الامامة رياسة عامة فی امور الدين و الدنيا=امامت په ديني او دنيوي چارو کې عامه رياست دی،)) "خواجه نصيرالدين طوسي" کلامي تعبير لري، وايي: ((الامام لطف،)) مراد دادی، چې امامت هم د نبوت په څېر له هغو مسئلو څنې دی، چې له بشري بريده بهر دی؛ نوځکه د امام ټاکنه د بشر له وسې بهر خبره ده؛ نو د هاخوا خبره ده او له هاخوا بايد راشي او د نبوت په څېر دی، چې په وحې او الهي ټاکنې بايد راشي؛ خو په دومره توپير، چې نبوت نېغ په نېغه د خدای له لوري دی او د پېغمبر له خدای سره اړيکه ده؛ خو امام د خدای له لوري په پېغمبر ټاکل کيږي،

د امامت په هکله د شیعه وو عقلي دلیل

"خواجه نصیرالدین طوسي" دلته یوازې یوه جمله ویلې؛ خو کومه توضیح، چې شیعه علماوو ورکړې، پر هماغه بنسټ ده، چې مخکې مې وویل، لومړی یو تاریخي بحث کوي، وایي:اوس د حضرت علي کرم الله وجهه د امامت په اړه بحث دی، که دا جوت شو؛ نو نورو امامانو ته د مخکي امام په نص تمسک او استدلال کېږي، وایي: پوهېږو، چې اسلام خاتم دین دی او تر هغه وروسته به بل شریعت نه راځي، چې ټولیز او د بشر د ژوند لپاره جامع دین دی، بیا وایي:آیا د حضرت پیغمبراکرم د ژوند تاریخ ښیي، چې شخصاً یې دومره فرصت پیدا کړی وي، چې ټول اسلام خلکو ته ووایي؟ چې کله تاریخ لولو؛ نو گورو، چې حضرت پیغمبراکرم په ۲۳ کالو کې دومره فرصت لاس ته را نه وړ، چې ټول اسلام خلکو ته وښیي؛ البته حضرت پیغمبراکرم په دې اړه بېخي ناغېړي نه ده کړې او تر خپلې وسې یې ډېر په دې لار کې هڅې کولې؛ خو د اسلام د تاریخ په رڼا کې د حضرت پیغمبراکرم بوختیاوو دومره اجازه نه ورکوله، چې ټول اسلامي احکام خلکو ته بیان کړي او ناشونې

ده، چې داسې دین نیمګړی بیان شوی وي؛ نو پر دې بنسټ باید د حضرت پېغمبراکرم په اصحابو کې څوک وي، چې پشپړ اسلام یې له جناب رسول اکرمه زده کړی وي او د حضرت پېغمبراکرم سمبال شاګردان باید وي، چې د حضرت پېغمبراکرم تر مرګ وروسته یې د اسلام ښوونه او بیان د حضرت پېغمبراکرم په څېر وي؛ خو په دومره توپیر، چې حضرت پېغمبراکرم ته به وحې راته؛ خو دوی هر څه له حضرت پېغمبراکرمه زده کړې دي،

بیا وایي: داچې تاسې داسې څوک نه لرئ او رجوع مو ورته نه ده کړې؛ نو هرومرو له پېله اسلام نیمګړی ګڼئ؛ نو په پایله کې مو قیاس رامخې ته کړ او سمه هم ده او د قیاس مسئله هله په اهلسنتو کې رامنځ ته شوه، چې و یې ویل:د یوې مسئلې حکم، چې له جناب رسول اکرمه نه وي رارسېدلی؛ نو څه به کړو؟ و یې ویل: بې له دې هېڅ چاره نه لرو، چې یوه موضوع له بلې سره پرتله کړو او په ظني او ګوماني ورته والي د داسې مسئلو حکم استنباط کړو، دا د شیعه علماوو خبره نه ده؛ له حضرت علي (په نهج البلاغه کې) نه نیولې تر نورو دولس ګونو امامانو پورې ټولو ویلي، چې دا باطل ګومان دی او ویلي یې دي، چې

دین نیمگړی نه دی، چې دیني مسایل په ځینو ځایونو کې نیمګړی وي او داچې نیمګړی دی؛ نو پخپله رایه او گومان به حکم لاس ته راوړو،

د "اصول کافي" په کتاب کې د ((باب الرد الی الکتاب و السنة و انه لیس شیء من الحلال و الحرام الا و قد جاء فیه کتاب او سنة)) په نامه یو باب دی، چې داسې مسئله به نه وي، چې ټولیزه بڼه به یې په کتاب او سنت کې نه وي، د مسایلو کلیت شته او مصداق یې باید رابرسېره شي او د شیعه و له نظره اجتهاد هم همدا دی؛ یعنې په اسلام کې کلیات شته او مجتهد باید کلیات پر جزئیاتو منطبق کړي؛ خو قیاس دادی، چې ان کلیات هم کافي نه دي او باید په ورته والي او گومان اټکل ووهو او په تخمیني بڼه حکم استنباط کړو،

نو پردې بنسټ شیعه علماء وایي، چې موږ او تاسې دواړه اعتراف کوو، چې حضرت پیغمبراکرم په ۲۳ کالو کې و نه شو کړای، چې ان په کلي بڼه ټول اسلامي احکام ټولو خلکو ته ووایي، تاسې واست:حضرت پیغمبراکرم هر څه همداسې پرېښودل او ولاړ؛ خو موږ وایو داسې نه ده؛ بلکې په هماغه دلیل، چې حضرت پیغمبراکرم مبعوث شوی، حضرت

پېغمبراکرم یو لړ وګړي وټاکل، چې قدسي اړخ یې درلود او حضرت پېغمبراکرم یې ړومبی و؛ یعنې حضرت علي کرم الله وجهه ته ټول حقایق بیان کړي ول او داسې یې روزلی او چمتو کړی و، چې ټولې پوښتنې وځوابوي، بې له حضرت علي کرم الله وجهه یو چا هم و نه ویل، چې د اسلام په اړه هره پوښتنه لرئ، رانه یې وکړئ، چې درو یې ځوابوم،

امام؛ یعنې د دیني چارو کارپوه

اوس به دا خبره په ننني ژبه وکړو، شیعه علماء وایي:داچې په دې ځانګړنو له امامه منکر یاست؛ په حقیقت کې د دین سپکاوی کوئ، یوه فني دستګاه، چې یو ځای ته لېږدول کېږي؛ نو کارپوه یې هم ورسره لېږدول کېږي، که د آمریکا او روسیه په څېر هېوادونه یوه فني وسیله یو هېواد ته لېږي، چې وګړي یې ورسره اشنا نه دي؛ نو اشنا کېدو لپاره یې کارپوهان هم ورسره لېږي؛ البته د ساده څیزونو؛ لکه ټوکرانو لپاره د کارپوه د لېږد اړتیا نه وي، تاسې اسلام څرنګه ګڼئ، چې د خدای له لوري خلکو ته رالېږدول شوی دی؟ آیا د ټوکرانو په څېر یې ساده ګڼئ، چې که یو هېواد یې بل هېواد ته لېږي؛ نو د ټوکرپوه لېږد

ته اړتیا نه وي ؟ که يې د پېچلې ټېکنالوجۍ په څېر ګڼئ، چې بل هېواد ته د لېږد پر مهال يې د کارپوه لېږد ته هم اړتيا وي، چې د هغه هېواد خلک وراشنا کړي؟

امام؛ يعنې ددیني چارو کارپوه؛ هغه حقیقي کارپوهان، چې ګومان او غلطي نه کوي او نه تېروځي، حضرت پېغمبراکرم خلکو ته اسلام راوړ او باید لږ تر لږه د یوې مودې لپاره حقيقي ديني کارپوهان په خلکو کې وي، چې خلکو ته په سمه توګه اسلام وروپېژني، حضرت پېغمبراکرم خلکو ته دغسې حقيقي کارپوه ټاکلی دی، شیعه علماوو دا خبره په ((لطف)) بیان کړې ده؛ يعنې "الهي پېرزوينه" او مراد دادی، چې داچار بشري لارښوونې ته ګټور دی او داچې پر لور يې د بشر لار ترلې ده؛ نو الهي لطف ايجابوي، چې له هغه لوري پر خلکو پېرزو وشي؛ لکه څنګه چې نبوت ته هم لطف ویل کېږي؛ نو دا د شيعه وو له اصولو يو اصل دی او ويلای شو، چې د امامت په اړه د شيعه وو عقلي دليل دی،

د عصمت مسئله

دلته د عصمت مسئله رامنځ ته کيږي، چې کله شيعه امام پر داسې مقام ګڼي، چې د شريعت ساتونکی او د دين د پوهولو لپاره د خلکو مرجع دی؛ نو لکه څنګه چې حضرت پيغمبراکرم ته پر عصمت قايل دي؛ امام ته هم پر عصمت قايل دي، د حضرت پيغمبراکرم د عصمت په اړه څوک شبهه نه کوي او روښانه چار دی او که موږ ته په پخوکړښو جوته شي، چې دا خبره د حضرت پيغمبراکرم ده؛ نو هېڅکله نه وايو، چې دلته حضرت پيغمبراکرم تېروتی دی، خلکو لارښوونې ته اړتيا درلوده؛ نو خدای حضرت پيغمبراکرم د خلکو لارښوونې ته راولېږه؛ نو داسې انسان نه رالېږي، چې جايز الخطا او جايز المعصية وي،

دوه ډوله خطاګانې دي: يو داچې د پوهې له مخې او په لوی لاس خطا وکړي، د بېلګې په توګه: خدای حضرت پيغمبراکرم ته حکم وکړي، چې خلکو ته داسې ووايه، بيا حضرت پيغمبراکرم ووينې، چې مصلحت او منفعت يې بل څه غواړي؛ نو د خدای خبره بل ډول خلکو ته رسوي؛ نو څرګنده ده، چې

دا د نبوت پر ضد چار دی، که امامت داسې تعریف کړو، چې د دین د بیان لپاره د نبوت متمم چار دی؛ یعنې په هغه دلیل یې شتون پکار دی، چې د دین د احکامو په بیان کې د حضرت پیغمبراکرم دنده ترسره کوي؛ نو په هماغه دلیل، چې باید پیغمبر اکرم له گناه او تېروتنې معصوم وي؛ امام هم باید داسې وي او که څوک ووایي، چې پکار نه ده، چې امام معصوم وي او که تېروته؛ نو بل څوک یې ورته یاده کړي، وایو موږ هغه بل ته "نقل کلام" کوو، هغه بیا پخپله یو ساتونکی غواړي، بالاخره یو کس باید وي، چې واقعاً د شرع ساتونکی وي، پردې سربېره، که امام تېروتونکی او گناه کوونکی وي؛ نو د نورو دنده ده، چې نیغې لارې ته یې کړي، حال دا چې د نورو دنده داده، چې د امر مطیع یې وي، چې دا دواړه سره اړخ نه لگوي،

د تنصیص مسئله

د عصمت له مسئلې تنصیص ته رسو؛ نو پردې بنسټ د قضیې کلامي بڼه داسې ده، چې له خدای یې پیلوي، وایي:امامت د خدای پېرزوینه ده؛ دا چې پېروزینه ده؛ نو باید وي او دا چې دا پېروزینه بې له عصمته ناشونې ده؛ نو امام باید معصوم وي او د همدې لپاره باید منصوص وي؛ ځکه دا چار [؛ یعنې عصمت] موضوعي نه دی، چې تشخیص یې د خلکو دنده وي؛ لکه څنګه چې د پېغمبر تشخیص پر خلکو نه دی؛ پر خدای دی، چې څوک پېغمبرۍ ته وټاکي او له دلایلو، آثارو او معجزاتو سره یې راښکاره کړي؛ د امام تشخیص هم پر خلکو نه دی او باید د خدای له لوري وټاکل شي؛ خو په دومره توپیر، چې پېغمبر په معجزو پېژندل کېږي او امام په پېغمبر، دلته تنصیص ته ننوځي، وایي: امامت ـ په دې مانا چې مو وویل ـ باید پر نص د پېغمبر له لوري وي؛ نه داچې خلک یې وټاکي،

نو پردې بنسټ د پېرزو له مسئلې عصمت ته او د عصمت له مسئلې تنصیص ته رسو، دلته، چې راورسي؛ نو باید څلورم پوړ ووهي: ډېر ښه! دا هر څه پر ځای؛ خو دا خبرې په حضرت علي کرم الله وجهه پورې څه اړه لري؟

خواجه نصيرالدين طوسي وايي: ((و هُما مُختصات بعلیٍ)) دا دواړه [؛ يعنې معصومتوب=پاکلمنتوب او منصوصتوب]په حضرت علي کرم الله وجهه پورې ځانګړي دي، مراد دادی، چې په دې اړخ کې ان یو تن هم اختلاف نه لري، چې بې له علي کرم الله وجهه بل څوک منصوص نه دي؛ يعنې خبره په دې کې نه ده، چې نور ووايي: حضرت پېغمبراکرم بل څوک ټاکلی او موږ ووايو: علي کرم الله وجهه یې ټاکلی دی؛ بلکې خبره په دې کې ده، چې آیا حضرت پېغمبراکرم څوک ټاکلی دی، چې په دې بڼه کې بې له علي کرم الله وجهه بل څوک نه دي او آیا له بېخه یې څوک نه دي ټاکلي؟ همدومره، چې ووايو: نص او تنصیص لازم او فرض دی او حضرت پېغمبراکرم یو انسان تنصیص کړی، چې هغه انسان بې له علي کرم الله وجهه بل څوک کېدای نشي؛ ځکه چا داسې ادعا نه ده کړې او بلکې انکار هم ترې لري، ان خلفاء هم د تنصیص مدعي نه دي؛ نور خو لا پر خپل ځای، لارویان یې هم له لوري یې د ننتصیص مدعي نه دي،

د عصمت په اړه هم همداسې ده؛ نه خلفاء د خپل عصمت مدعي ول؛ بلکې په ډاګه یې پخپلو تېروتنو اعتراف کاوه او نه

اهلسنت گروهمن دي، چې خلفاء معصوم ول؛ ځکه لکه څنگه چې مې مخکې هم وويل، امامت د هغوی له نظره حکومت دی، د حکومت په مسئله کې نوره مهمه نه ده، چې واکمن گناه کوي او تېروځي که نه، وايي: نه ! پر گناه هم ککړېدل او خورا تېروتل؛ خو د عادل انسان تر بريده، د هغه انسان تر بريده، چې د جماعت ورکولو (پيشنمازۍ) وړتيا يې درلوده او تردې ډېر مقام ورته قايل نه دي، دا جمله هم اهلسنتو راوړې او "قوشچي" يې هم مني، چې حضرت ابوبکر (رض) وويل: ((ان لی شيطاناً يعترينی)) يو شيطان راسره دی، چې رابرلاسېږي او تېرباسي مې، که پر کږه ولاړم؛ نو نېغې لار ته مې کړئ، په دې خبره پخپله لومړي خليفه اعتراف کاوه، په ډېرو ځايونو کې حضرت عمر (رض) وويل: ((لو لا علی لهلک عمر)) که علي نه وای؛ نو عمر به هلاک شوی وای، ډېر پېښ شوي، چې حضرت عمر (رض) به حکم ورکړ، بيا به حضرت علي کرم الله وجهه پر خپلې غلطۍ پوهاوه او هغه هم ورسره منله، خلفاء نه پخپله د عصمت مدعي دي او نه ورته پر عصمت قايل دي،

که د امامت مسئله پر دومره لوړه کچه شوه؛ یعنې د پېرزو، عصمت او تنصیص په کچه؛ نو بې له حضرت علي کرم الله وجهه هېڅوک ادعا نه لري، چې په دې کچه به وي،

دلته مسئله کلامي بڼه لري؛ یعنې لکه څنګه چې مې وویل: له پورته پېلېږي او په کوم دلیل، چې نبوت پېرزوینه ده؛ امامت هم باید وي، ته وا همدلته مطلب ته د پای ټکی ایښوول کېږي؛ خو تردې ډېر ورننوځو، چې وګورو په بهر او په عمل کې هم داسې وه او حضرت پیغمبراکرم علي کرم الله وجهه تنصیص کړی و که نه؟، چې له دې ځایه نصوصو ته ورننوځو،

موږ ولې کلامي لارو ته ورننوځو او له پورته یې پیلوو؟ موږ یې له لاندې پېلوو؛ یعنې له لارې، متکلمین یې له پورته پېلوي، چې دلته راورسي؛ خو که موږ د متکلمینو پر دود خبرې وکړو؛ نو کار مو له دې ځایه پېلېږي، چې دا خبرې په موږ پورې څه اړه لري، چې آیا امامت د خدای پېرزوینه ده که نه او داچې پېرزوینه ده؛ امام باید معصوم وي، چې په پایله کې د تنصیص خبره رامنځ ته شي، دا بایدونه خدای ته دندې ټاکل دي، موږ نه غواړو خدای ته لار وټاکو؛ بلکې په څه پسې ځو، چې شته، که حضرت پیغمبراکرم تنصیص کړی وي؛ هماغه راته بسیا دي، بې

له دې، چې عقلاً يې راته د خدای پېرزو توب، عصمت او تنصيص جوت شي، نېغ په نېغه په دې پسې ځو، چې آيا پېغمبر اکرم څوک ټاکلی دی که نه؟بايد وګورو، چې په دې اړه شيعه څه استدلالونه لري؟ ناچار يو، چې دا استدلالونه سرتړلي ووايو؛ ځکه يا يې اهلسنت نه مني، چې داسې نصوص شته (البته مطلق انکار ترې نه کوي؛ خو وايي: واحد خبر دی؛ نه متواتر) او يا يې مانا او مفهوم ته مخونه ورکوي او وايي: مانا يې دا نه ده، چې تاسې يې واست،

د حضرت علي كرم الله وجهه پر امامت د جناب رسول اكرم نصوصو څېړنه

يو دادی، چې حضرت پيغمبراكرم اصحابو كرامو ته وويل: ((سلموا على علي بامرة المؤمنين =علي ته د مسلمانانو د امير په نامه سلام كوئ،))

بحار٩٢/٢٨، دريم روايت،

دا جمله د "خم غدير" په پېښې پورې اړوند ده، البته د غدير د حديث جمله بېله يادوي، اهلسنت دا جمله په متواتره بڼه نه مني، بيا شيعه علماوو جوته كړه، چې دا احاديث متواتر دي، د "تجريد" په كتاب كې تردې ډېر څه نه دي ياد شوي او دا حديث يې "ارسال مسلم" ګڼلی، شارح (ملا علي قوشچي) هم وايي: نه ! موږ يې هم نه منو، چې متواتر وي؛ بلكې واحد خبر دی، ځينو رانقل كړی او ټولو نه دی رانقل كړی،

د "عبقات" او د "الغدير" د كتابو هڅه ده، چې جوته كړي دا احاديث متواتر دي، په دواړو كتابو په تېره بيا په "الغدير" كې د غدير د حديث راويان پوړ په پوړ له لومړۍ پېړۍ نه تر څوارلسمې پېړۍ پورې ياد شوي دي؛ لومړی د اهلسنتو له كتابو

تر شپېتو ډېرو اصحابو کرامو نوم يې راوړی دی، بيا يې تابعين راوړي، چې له اصحابو يې نقل کړی، چې دا تقريباً په لومړۍ پېړۍ پورې اړوند دي او همداسې پوړ په پوړ د نورو پېړيو راويان يې هم راوړي دي، د "الغدير" په کتاب کې يو ښه کار دا شوی، چې د قضيې له "ادبي اړخه" يې گتنه کړې ده، په دې اړه"عبقات" او نورو کتابو ډېری "حديثي نقل" کړی، چې په هرې پېړۍ کې کومو کسانو رانقل کړی دی؛ خو "الغدير" له ادبي اړخه هم گتنه کړې؛ ځکه په هر پېر کې، چې په خلکو کې هر مطلب و؛ نو شاعرانو په شعر منعکس کړی دی، شاعران د هغه څه منعکسوونکي دي، چې پخپل پېر کې يې ول، وايي: که د غدير مسئله داسې مسئله وه، چې د هغوی د وينا له مخې، مثلاً په څلورمه پېړۍ کې پېښه شوې وه؛ نو د لومړۍ، دويمې او درېمې پېړۍ شاعران به يې په هکله دومره شعرونه نه وو ويلي، په هره پېړۍ کې گورو، چې د غدير مسئله د هماغې پېړۍ د ادبياتو برخه ده؛ نو په کومو سترگو له دې حديثه انکار کړای شو؟!، چې دا له تاريخي نظره ښه لار ده؛ موږ ډېری په تاريخ کې د يوې موضوع د اثبات لپاره په شاعرانو پسې ځو؛ گورو، چې په هره پېړۍ کې اديبانو او شاعرانو دا موضوع رانقل کړې

ده او څرګندېږي، چې دا مسئله د هغوی په وخت کې یو موجود فکر و، "عبقات" هم کله حدیث ته یو کتاب لیکلی، چې پکې یې د حدیث راویان ذکر کړي او یا داچې دا راوي سم دی که ناسم، پلاني ویلي، چې سم دی او پلاني ویلي، چې سم نه دی او، ، ، له ځانګو یې ډکه ونه جوړه کړې، چې انسان ددې کتاب د لیکوال څېړنو ته ګوته په خوله کوي،

حضرت پېغمبراکرم حضرت علي کرم الله وجهه ته وویل: ((انت خلیفة بعدی،))

بحار۳۵۲/۳۹، ۲۶ روایت په دې عبارت: ((انت الخلیفة فی امتی))

د ابن هشام سیرة هغه کتاب دی، چې په دویمه پېړۍکې کښل شوی؛ پخپله ابن هشام ظاهراً په دریمه پېړۍ کې و؛ خو اصلي سیرت د "ابن اسحاق" دی، چې په دویمه پېړۍ کې یې ژوند کاوه او "ابن هشام" د هغه کتاب تخلیص او تهذیب کړی دی، د اهلسنتو له ډاډمنو کتابو دی، چې پکې یې دوه پېښې رانقل کړي، چې د "تجرید" په کتاب کې یې نه دي رانقل کړي؛ خو داچې مضمون یې زموږ له بحث سره اړخ لګوي؛ په لنډه یې راخلو:

د یوم الانذار کیسه

د بعثت په ړومبیو کلونو کې آیت راغی:

((وَأَنذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ (شعراء/۲۱٤)= او خپل نژدې خپلوان دې وویروه،))

تر اوسه لا حضرت پیغمبراکرم عمومي بلنه نه وه پیل کړې او دا مهال حضرت علي د حضرت پیغمبراکرم په کور کې کوچنی و، حضرت پیغمبراکرم علي کرم الله وجهه ته وویل: مېلمستیا ته خواړه چمتو کړه او "بني هاشمو" او "بني عبدالمطلب" ته بلنه ورکړه، غوښه او شیده یې چمتو کړل، تر خوړو وروسته حضرت پیغمبراکرم وویل: ((زه د خدای استازی یم او د خدای له لوري گومارل شوی یم، دنده راکړه شوې، چې بلنه درکړم؛ که زما خبره مو ومنله؛ نو د دنیا او آخرت نېکمرغي به مو په برخه شي،))

ابولهب ددې خبرو په اورېدوه خورا غوسه شو، و یې ویل: مېلمستیا دې راته کړې، چې دا بېځایه خبرې راته وکړې؟ هله گوله یې جوړه کړه او له غونډې و ووت،

حضرت پیغمبراکرم دویم ځل مېلمستیا وکړه، پخپله حضرت علي کرم الله وجهه، چې راوي هم دی، وايي: مېلمانه د ځلوېښتو په شاوخوا کې ول،
حضرت پیغمبراکرم وویل: ((په تاسې کې، چې چا لومړی زما بلنه ومنله؛ نو هغه به مې په تاسې کې وصي، ځایناستی او وزیر وي،
بې له علي کرم الله وجهه بل چا مثبت ځواب ور نه کړ او هر ځل، چې حضرت پیغمبراکرم بلنه ورکوله، یوازې علي کرم الله وجهه مثبته ځوابوله، په پای جناب رسول اکرم وویل: تر ما وروسته ته زما وصي، ځایناستی او وزیر یې،

له جناب رسول اکرم سره د تېر د مشر کتنه

د ابن هشام په سیرت کې راغلي: حضرت پیغمبراکرم، چې په مکه کې و او د تبلیغ لپاره یې خورا ستونزې درلودې؛ خو په حرامو میاشتو کې یې دومره ستونزې ورته نه راولاړولې او جناب رسول اکرم به تل له فرصته ګټه اخسته او چې خلک به په عرفات کې د "عکاظ" په بازار کې راټولېدل (هغه مهال هم حج و؛ خو ځانګړې بڼه یې درلوده)؛ نو حضرت پیغمبراکرم به ورتله او خلک یې اسلام ته رابلل، ابولهب به د سیوري په څېر په

حضرت پېغمبراکرم پسې ته او خلکو ته یې د حضرت پېغمبراکرم ټولې خبرې درغجنولې، په دې وخت کې د یو ټبر مشر د حضرت پېغمبراکرم د خبرو اترو تر اورېدو وروسته وویل: زه او ټبر مې چمتو دی، چې ایمان درباندې راوړو؛ خو په دې شرط، چې تر ځان وروسته ما یا زما د ټبر یو تن پر خپل ځای وټاکې،

حضرت پېغمبراکرم وویل:داچې څوک به تر ما وروسته وي؛ دا چار د خدای په لاس کې دی،

او دا هغه خبره ده، چې د اهلسنتو په کتابو کې هم راغلې ده،

د غدیر حدیث او تواتر یې

"خواجه نصیرالدین طوسي" وایي: ((ولحدیث الغدیر المتواتر)) د غدیر حدیث، چې متواتر دی، ((متواتر)) د حدیثو په علم کې یوه اصطلاح ده؛ وایي: "واحد خبر" او "متواتر خبر"، له واحد خبره مراد دا نه دی، چې راوي یې یو تن وي؛ بلکې واحد خبر دې ته وایي، چې نقل یې تردې حده دی، چې ډاډ ته گټور نه دی؛ که ناقل یې یو تن وي که لس تنه، د بېلگې په توگه: یو سړی نقلوي، چې ما پلانی خبر له راډیو واورېد، تاسې

گومان پیدا کوئ، چې دا خبره رښتیا وي؛ خو لا پر تمه یاست، چې په دې هکله نور څه وایي، همدا خبر له بله هم اورئ؛ نو گومان څه نور هم پیاوړی شي، بیا گورئ، چې ډېری نور خلک هم همدا خبره کوي، احتمال نشئ ورکولای، چې دې ټولو خلکو دروغ ویل غوښتل، ان د ناقلانو شمېره هم باید تردې بریده وي، چې د دروغو تباني هم ورته سم نه وي؛ څکه تر یوه بریده شونې ده، چې بشري وگړي تباني وکړي؛ خو که تر هغه بریده ډېر شول؛ نو تباني ناشونې ده، تواتر؛ یعنې د خبر د نقل شمېر تر تباني اوچت وي، د بېلگې په توگه: یوه بېلگه مې راوړه، چې شونې ده لس تنه یو له بل سره تباني وکړي، چې ووایي: پلانی خبر مو له راډیو اورېدلی، تر دوو سوو شونې ده، چې تباني وکړي؛ خو کله قضیه تردې بریده رارسي، چې د تباني احتمال پکې ناشونی دی، د بېلگې په توگه: د ښار جنوب ته څئ، اورئ، چې خلک وایي: دا خبر مې له راډیو واورېد بیا همدا له راډیو اورېدل شوی خبر د ښار په ختیځ او لویدیځ کې هم خلکو اورېدلي او څرگندوي یې؛ نو تباني نشي ورکولای، چې دوی ټولو تباني کړې، چې دې ته تواتر وایي،

شیعه مدعي دی، چې د غدیر حدیث نقل تر دې بریده دی، چې د تباني احتمال پکې نه شو ورکولای، چې ووایو د بېلگې په توگه: د حضرت پیغمبراکرم څلوېښت تنو اصحابو پر دروغو تباني کړې، په تېره بیا ددې حدیث ډېری راویان یا د حضرت علي کرم الله وجهه له مخالفینو ول او یا لږ تر لږه د حضرت علي کرم الله وجهه‌پلویان نه ول، که ددې حدیث راویان د حضرت ابوذر، مقداد او سلمان (رضی الله عنهم) په څېر کسان ول، چې تل له علي کرم الله وجهه سره ول او داچې له علي کرم الله وجهه سره یې خورا مینه درلوده؛ نو په تباني یې دا خبره وکړه،

د "ملا علي قوشچي" په څېر علماء وايي، چې دا خبر واحد دی او تواتر ته نه دی رسېدلی؛ خو شیعه په سند او مدرک وايي، چې واحد خبر نه دی،

د غدیر په حدیث کې حضرت پیغمبراکرم وویل: ((الست اولی بکم من انفسکم؟ قالو بلی=آیا زه پر تاسې تر تاسې لومړی نه یم؟ و یې ویل: هو!)) بیا یې وویل: ((من کنت مولاه فهذا علی مولاه،)) څرگنده ده، چې غواړي هماغه لومړیت علي کرم الله

وجهه ته تصویب کړي، چې پخپله حضرت پیغمبراکرم یې پر خلکو لري،

د منزلت حدیث

حضرت پیغمبراکرم وویل:((انت منی بمنزلة هارون من موسی الا انه لا نبی بعدی؛ یعنې ته راته داسې یې؛ لکه هارون، چې موسی ته و؛ خو په دومره توپیر، چې تر ما وروسته نبي نه راځي، ((

دا حدیث "خواجه نصیرالدین طوسي" متواتر ګڼلی او ملا علي قوشچي یې له اصله منکر نه دی؛ خو وایي:واحد خبر دی، دیني عالم؛ "میر حامد حسین" په "عبقات" کې او علامه امیني په الغدیر کې جوت کړی، چې "واحد خبر" نه دی،

دا خبره حضرت پیغمبراکرم هغه مهال کړې وه، چې د تبوک جګړې ته روان و، په دې سفر کې حضرت پیغمبراکرم علي کرم الله وجهه له ځان سره یو نه وړ او په مدینه کې یې خپل ځایناستی کړ، شیعه علماء وایي: علي کرم الله وجهه یې ځکه یو نه وړ، چې پوهېده جګړه نه راپېښېږي؛ نو علي کرم الله وجهه وویل: دلته مې له ښځو او ماشومانو سره پرېږدئ؟ حضرت

پېغمبراکرم ورته وويل: اما ترضى ان تکون (يا:انت) منى بمنزلة هارون من موسى الا انه لا نبى بعدى (غوښتل يې وواييې:زه دې په مدينه کې ځايناستى پرېږدم؛ نع داچې خوشې مې پرېښى يې)

په قرآن کې حضرت موسى عليه السلام ته د حضرت هارون د مقام په هکله راغلي، چې موسى عليه السلام د رسالت په پېل کې وويل:

قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي، وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي، وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِّن لِّسَانِي، يَفْقَهُوا قَوْلِي، وَاجْعَل لِّي وَزِيرًا مِّنْ أَهْلِي، هَارُونَ أَخِي، اشْدُدْ بِهِ أَزْرِي، وَأَشْرِكْهُ فِي أَمْرِي، كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيرًا، وَنَذْكُرَكَ كَثِيرًا (طه/٢٤-٣٤)=(موسى) وويل:((پالونکيه! سينه مې پراخه کړه؛ او کار مې راته اسانه کړې؛ او له ژبې مې غوټه پرانيځه؛ چې زما په خبرو پوه شي، او له کورنۍ مې راته يو وزير (مرستيال) وټاکه؛ هارون، چې ز ما ورور دى، ملا مې پرې ټينګه کړه؛ او په کارکې يې راسره برخوال کړه، چې ډېره پاکي دې ووايو؛ او ډېر دې ياد کړو؛))

وزير له بېخه د مرستيال په مانا دى، وزر؛ يعنې دروندوالى، وزير؛ يعنې هغه، چې يو اندازه دروندوالى زغمي، دا مشهوره

اصطلاح هم، چې وروسته پیدا شوه، په دې اعتبار وه، چې وزیر د پاچا مرستیال و،

په بل ځای کې (تر دې وروسته) د حضرت موسی علیه السلام او هارون علیه السلام په هکله وايي:

((وَوَاعَدْنَا مُوسَى ثَلاَثِينَ لَيْلَةً وَأَتْمَمْنَاهَا بِعَشْرٍ فَتَمَّ مِيقَاتُ رَبِّهِ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً وَقَالَ مُوسَى لأَخِيهِ هَارُونَ اخْلُفْنِي فِي قَوْمِي وَأَصْلِحْ وَلاَ تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ (اعراف/١٤٢)=او موږ له موسی سره د دېرشو شپو وعده ایښې وه، بیا مو پرهغې لس شپې (نورې) پوره کړې او په دې توګه له هغه سره د خپل پالونکي ټاکلې موده پوره څلوېښت شپې شوه او موسی (د تلو پر وخت) خپل ورور هارون ته وویل: ((ته په قوم کې زما ځایناستی اوسه او(چارې یې) سمې کړه او د ورانکارو پر لار مه ځه،))

نو پردې بنسټ، چې کله حضرت پیغمبراکرم وايي: ((انت منی بمنزلة هارون من موسی))؛ غواړي ووايي؛ لکه څنګه چې هارون موسی ته و او ټول د قرآن له مخې پوهېږي، چې هارون د حضرت موسی وزیر و، ملا یې پرې ټینګه وه، په کار کې یې برخوال و او په قوم کې یې ځایناستی و؛ خو په دومره توپیر، چې تر حضرت محمد صلی الله علیه وآله وسلم وروسته بل

پیغمبر نه راته او که حضرت پیغمبراکرم نه وو ویلي: ((الا انه لا نبی بعدی))؛ نو ویلې به مو، چې دلته د حضرت پیغمبراکرم نظر په چارو کې یوې چارې او څانګړې ورته والي ته دی؛ خو چې کله نبوت استثناء کوي؛ نو وايي، چې په ټولو چارو کې (البته په ټولنیزو چارو کې نه په طبیعي چارو کې، چې حضرت هارون علیه السلام د حضرت موسی علیه السلام طبیعي ورور و؛ ته مې هم طبیعي ورور یې!)) دا تړاو برقرار دی؛ هغه تړاو، چې هارون علیه السلام په ټولو چارو کې حضرت موسی علیه السلام ته درلود؛ ته یې هم ماته لرې،

د اهلسنتو ځواب دادی، چې که دا حدیث متواتر وي؛ منو یې؛ خو متواتر نه دی؛ بلکې واحد دی؛ خو لکه څنګه چې مې وویل: د میر حامد حسین په څېر علماوو پخپلو کتابو کې جوته کړې، چې دا حدیث متواتر دی.

پوښتنه:

((تېرو ویناوو مې په ماغزو کې د حکومت او امامت ترمنځ یوه پوله جوړه کړه او لکه څنګه چې استاد مطهري وویل: امامت یو لړ دندې لري، چې یوه څانګه یې حکومت دی؛ نه پوهېږم، چې نورې څانګې یې څه دي، چې حکومت پکې نه ګډېږي او بهیر

ته مخونه ور نه کړي؟ تر اوسه مو له اسلامه دا زده کړي، چې د دنیا او آخرت او دنیوي کړنو او اخروي کړنو ترمنځ مو برید نشته، هغه څه چې د اخروي کړنو په نامه یادیږي، په دنیوي ژوند کې د لاسوهنې او په دنیوي کړنو د عمل د ضمانت لپاره دي او دنیوي کړنې مو کمال، د ټولنیز ژوند ښه کولو او پر ټولنه د ټولنیز حکومت جوړول دي، په قرآن کې هم، چې گورو خدای تر ټولو ستر مډال هغو وگړیو ته ورکوي، چې غوښتي یې دي، چې پخپلو عبادي کړنو کې دنیا، د دنیا واکمني او د عدالت منگولو ته یې ورکول جوت کړي، تر ټولو ستر ارزښت جهاد ته قایل دي او د دولس گونو امامانو ژوند ته هم، چې گورو ټولې غورځې پرځې یې ددې لپاره وې، چې خپل حقوق، واکمني او حکومت لاس ته راوړي؛ نو دادي، چې نه پوهیږم بې له حکومته کومې نورې دندې امامت ته راوړم؛ ځکه حکومت یې د امامت ټولو چارو ته مخونه ورکوي؛ نو لږه رڼا پرې واچوئ.))

ځواب:

د پولې خبره مو پخپله مطرح کړه؛ ما بېخي د پولې خبره نه ده کړې او سمه یې هم نه گڼم، چې و کارول شي، و مې ویل: په شیعه مذهب کې امامت تر حکومته په لوړه درجه مطرح دی،

چې هغه د اسلام توضیح او د عصمت په کچه د دیني احکامو مرجعیت دی، چې حکومت به د امامت یوه څانګه وي، و مو ویل:د حضرت پیغمبراکرم یو چار حکومت کول ول؛ دا خو څه پوله نه ده؛ یوه دنده، چې په خلکو کې حضرت پیغمبراکرم ته ور تر غاړې وه، د واکمنۍ چارې وې؛ خو دا واکمني د خلکو له لوري نه وه او هغه حق نه و، چې خلکو ورکړی وي؛ هغه حق و، چې خدای ورکړی و؛ ځکه حضرت پیغمبراکرم تر بشر مافوق و او داچې د الهي احکامو ښوونکی و او له عالم غیب سره یې معنوي اتصال درلود؛ نو پر خلکو یې واکمني هم درلوده، ما خو د دنیا او آخرت ترمنځ پوله نه ده جوړه کړې او امام او واکمن خو مې نه دي جلا کړي او نه مې دي ویلي، چې امام د خلکو په آخرت پورې اړوند چار دی او واکمن د وګړیو په دنیا پورې اړوند چار دی او که ما داسې ویلي؛ نو نیوکه مو پر ځای وه، و مو ویل په شیعه و کې بله مسئله مطرح ده، چې که جوته یې کړو؛ پخپله به حکومت هم جوت شي او لکه څنګه چې د پیغمبر په شتون کې د بل وګړي د واکمنۍ خبره مطرح نه ده؛ نو په کومه کچه، چې شیعه امام معرفي کوي؛ نو د امام په شتون کې د بل وګړي د واکمنۍ خبره نه مطرحیږي، د نني حکومت

په مانا خبره هله مطرحیږي، چې فرض کړو په دنیا کې امام نه وي یا هغه مهال، چې امام غایب وي؛ گني په شیعه مذهب کې، چې په کومه کچه امام معرفي کوي؛ پخپله د حکومت مسئله روښانیږي،

پوښتنه:

اهلسنت د غدیر خم روایت "واحدخبر" گڼي او "متواتر" یې نه گڼي که هغه روایت، چې حضرت پیغمبراکرم وویل: علي ته د امیرالمؤمنین په نامه سلام کوئ؟

ځواب:

د روایت له دې برخې ((من کنت مولاه فهذا علی مولاه)) نه کیدای شي ان اهلسنت هم انکار نشي کړای، چې متواتر دی او ملا علي قوشچي وایي، چې متواتر نه دی، دا برخه یې دومره رانقل شوې، چې اهلسنت هم ترې انکار نه کوي،

ډیری راویانو یې لومړۍ برخه هم روایت کړې، چې و یې ویل: ((الست اولی بکم من انفسکم)) شیعه دا برخه یې هم متواتره گڼي؛ خو د ((سلموا علی علی بامرة المؤمنین)) برخه یو اهلسنت هم نه مني، چې متواتره به وي او وایي، چې واحد خبر دی؛ خو د خم غدیر روایت زموږ له نظره متواتر دی او پردې

سربېره، په هکله يې ټول اهلسنت علماء يوه خوله نه دي، چې دا حديث متواتر دی يا واحد خبر دی؛ ځينې يې وايي، چې متواتر دی او ځينې وايي، چې "واحدخبر" دی؛ خو مانا يې دا نه ده، چې شيعه و به ويلي وي؛ بلکې پېغمبر اکرم وويل: څوک چې زما دوست وي او زه يې ښه ايسم؛ نو علي دې يې هم ښه و ايسي؛ خو موږ وايو، چې دا لا څنګه خبره ده، چې حضرت پېغمبراکرم په تر هغه سره لمر لاندې خلک تم کړي، چې ورته ووايي: د چا چې زه ښه ايسم؛ نو علي دې يې هم ښه وايسي ؟! په تېره بيا دا چې په روايت کې ((الست اولی بکم من انفسکم)) او د ((مولا)) ټکی راغلی وي، چې بېخي په يو ځای کې هم د ملګري په مانا نه دی راغلی،

پوښتنه:

آيا د ((اليوم اکملت لکم دينکم)) آيت د خم غدير تر پېښې وروسته راغی ؟

ځواب: نه په خم غدير کې نازل شو،

د ((الْيَوْمَ يَئِسَ)) آیت او امامت

په تېرو څېړکیو کې مې وویل، چې د امامت په هکله د شیعه او اهلسنتو فکر له بېخه یو له بل سره توپیر لري؛ نو په دې بنه ددې مسئلې په اړه بحث کول له سره سم نه چار دی، چې موږ پر امامت قایل یو او هغوی هم پر امامت قایل دي؛ خو د امامت شرایط زموږ او د هغوی له نظره توپیر لري؛ ځکه پر کوم څیز، چې شیعه د امامت په نامه گروهمن دی، غیر له هغه څیزه دی، چې اهلسنت پرې د امامت په نامه گروهمن دي او په دې بڼه د مسئلې مطرحول سم چار نه دی، چې آیا امامت په نص دی که په شورا؛ یعنې آیا پېغمبر دی، چې امام ټاکي که خلک باید امام وټاکي؛ ځکه څه چې شیعه د امامت په هکله وايي او وايي، چې په نص دی غیر له هغه څه دي، ، چې اهلسنت وايي او وايي، چې په شورا دی، نه داچې د یو څیز په هکله بحث کوي او یو ووايي، چې په نص دی او بل ووايي، چې همدا چار په شورا دی، په واقع کې باید داسې وویل شي، چې په شیعه و کې د امامت په نامه مسئله مطرح ده، چې اهلسنت یې له بېخه نه مني؛ نه داچې په شرایطو کې یې اختلاف لري؛ بېخي د نبوت د مسئلې په څېر دي د نبوت د مسئلې د منکرانو پر وړاندې، شیعه

امامت دومره لوړې کچې ته وړي، چې که څوک يې ومني؛ نو قهراً به دا ومني، چې خدای دی، چې امام ټاکي؛ لکه څنګه چې د نبوت په هکله هېڅوک نه وايي، چې خلک دې کېني او نبي دې وټاکي؛ نو په کومه سترګه او کچه، چې شيعه امام ته ګوري؛ نو دې خبرې ته پکې ځای نه پاتې کيږي، چې خلک دې کېني او امام دې وټاکي،

په تېرو څېړکيو کې مې هغه پړاوونه او شرايط وويل، چې شيعه يې امام ته لري او دلته ته راورسېدو، چې شيعه مسئله له پورته پېلوي او لاندې رارسي، بيا وايي:داچې دا يوازې يوه فرضيه نه وي؛ بايد وګورو، چې په هغه لوړه کچه، چې موږ يې د امامت په اړه وايو، حضرت پيغمبراکرم دې لوړ مقام ته څوک ټاکلی که نه؟ آيا په قرآن کې راغلي کې نه ؟

د ((الْيَوْمَ يَئِسَ)) آيت

((الْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن دِينِكُمْ فَلاَ تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الإِسْلاَمَ دِينًا فَمَنِ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِّإِثْمٍ فَإِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ (مائده/۳)= نن کا فران ستاسې د دين (له زواله) ناهيلې شوې دي؛ نو ځکه ترې مه وېرېږئ؛ بلکې زما له مخالفته ووېرېږئ نن مې ستاسې دين تاسې ته بشپړ کړ او خپل لورېنه مې درته پوره کړه او اسلام مې درته ستاسې (تلپاتې) دين غوره کړ (؛ نوځکه د حلالو او حراموکوم بنديزونه، چې دربانديې لګول شوي، عملي يې کړئ)؛ خو هغوی چې وږي وي اونور خواړه ور ونه رسيږي او د ګناه په نيت دا منع شوي څېزونه ونه خوري (؛ نو باك نشته چې له منع شويو غوښو وخوري)؛ نو بېشکه چې خدای ډېر ښونکی (او) لورين دی.))

دا دوه برخې، چې دواړه په ((اليوم)) پيلېږي، په يو آيت کې دي؛ نه داچې په دوو آيتونو کې دي او څرګنده ده، چې دواړه هم په يو مطلب پورې اړوند دي،
د ((يوم)) ټکی، چې کله په ((الف و لام)) ويل کېږي (د عهد الف و لام))؛ کله "د هغې ورځې" په مانا دی او کله هم د "نن" په مانا او دواړو ځايو ته کارول کېږي،
"د هغې ورځ" په مانا هله کارول کېږي، چې مخکې يې د يوې ورځې نوم اخستی وي؛ بيا وايي: هغه ورځ؛ خو که ووايو، چې پلانی ((اليوم)) راغی؛ يعنې همدا نن راغی، ((الْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن دِينِكُمْ)) [اوس نه وايو، چې مراد يې "هغه ورځ" ده که "نن"، پردې به وروسته رڼا واچوو] پر هغه ورځ (يا نن) کافران ستاسې د دين (له زواله) ناهيلې شوې دي، فَلاَ تَخْشَوْهُمْ؛ نو څکه ترې مه وېرېږئ؛ يعنې نور له دې نهيلي دي، چې پر دين برلاسي شي او يا يې له منځه يوسي او دا چې نهيلي شوي؛ نو د اسلام پر خلاف له خپلو پخوانيو سياستونو يې لاس واخست؛ نو څکه ترې مه وېرېږئ، ډېره حيرانوونکې جمله ده، وايي: وَاخْشَوْنِ بلکې زما له مخالفته ووېرېږئ، خبره په دې کې ده، چې د هغوی له لوري وېره مه لرئ؛ خو له ما وېره ولرئ،

ددې خبرې په پامنيوي، چې پخپله د دين په باب بحث دى، له هغوى ځکه وېره وه، چې دين ته ضرر و نه رسوي، وايي: نور ترې مه وېرېږئ؛ ځکه ضرر نشي دررسولاى؛ وَاخْشَوْنِ بلکې زما له مخالفته ووېرېږئ؛ قهراً مانا يې داده، چې که دې دين ته ضرر رسي؛ زما له اړخه ور رسي،

اوس دا څه مفهوم درلوداى شي، چې تردې وروسته د خپل دين په هکله له کفارو مه وېرېږئ؛ له ما ووېرېږئ؛ وروسته به پرې رڼا واچوم، چې مراد يې څه دى. الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي نن مې ستاسې دين تاسې ته بشپړ کړ او خپله لورنه مې درته پوره کړه، دلته دوه ټکي سره نږدې راغلي: ((اکمال او اتمام)) دا دوه ټکي خورا سره نږدې دي: بشپړ کړ او پوره کړ،

د اکمال او اتمام توپير

ددې دوو ټکيو توپير (په فارسي او ډېرى په عربي کې) په دې کې دى، چې ((تمام)) په هغه ځاى کې ويل کېږي، چې د يو څيز اجزاوې بايد په يو بل پسې راشي او تر هغې چې ټولې اجزاوې يې ترتيب شوي نه وي؛ نو وايو، چې ناقص دى؛ خو چې وروستى جز يې هم راغى؛ نو وايو، چې تمام شو؛ لکه د يو

تعمير په څېر، چې وايو تمام شو، تعمير بيا هم تمام نه دی، چې ستنې يې ودروي او چت هم پرې واچوي او تر هغه ورته تمام نه شو ويلای، چې تعمير ته پکار ټولې اجزاوې يې نه وي پوره شوې؛ خو چې کله ټولې هغه اجزاوې ورته راغلې، چې تعمير يې هستوګنې ته چمتو کړ؛ نو بيا وايو، چې تمام شو؛ خو د "کامل" په اړه داسې نه ده، چې [ناکامله څيز] ناقص جز ولري؛ بلکې شونې ده، چې هېڅ ناقصه برخه او ناتمامي و نه لري؛ خو تر اوسه لا کامل نه وي، د بېلګې په توګه: يو "جنين" د مور په رحم کې د تمام ترحده رسي؛ يعنې ټول تعمير يې پای ته رسي، ماشوم هم دنيا ته راځي؛ خو تر اوسه لا کامل انسان نه دی؛ يعنې هغه وده يې لا نه ده کړې، چې بايد و يې کړي، وده کول بې له دې دي، چې ناقصه برخه ولري؛ په واقع کې د "کامل" او "تمام" ترمنځ توپير د "څرنګوالي" او "څومره والي" دی،

له يوه اړخه قرآن کريم وايي: الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ نن مې ستاسې دين تاسې ته بشپړ کړ، بلخوا وايي: وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي او خپله لورنه مې درته پوره کړه، وَرَضِيتُ لَكُمُ الإِسْلاَمَ دِينًا او اسلام مې درته ستاسې (تلپاتې) دين غوره کړ؛ يعنې د نن دا اسلام هغه اسلام دی، چې خدای غوښتل داسې وي، روښانه

ده، چې مراد دا نه دی، چې اسلام هماغه پخوانی اسلام دی؛ خو د خدای نظر بدل شوی دی؛ بلکې مراد دادی: داچې نن اسلام د کمال او تمام برید ته رسېدلی؛ نو دا هماغه د خدای غوره کړی دین دی؛ هغه دین، چې خدای غوښته، همدا کامل شوی او تمام شوی دین دی،

د آیت مفهوم تردې ډېر نه دی؛ هر څه چې دي، د ((الیوم)) د ټکي په هکله دي، چې مراد يې کومه ورځ ده؟د ارزښت له نظره دا کومه ورځ ده، چې قرآن کریم وايي: نن مې ستاسې دین تاسې ته بشپړ کړ او خپل لورېنه مې درته پوره کړه، باید دا خورا مهمه ورځ وي؛ باید یوه فوق العاده پېښه پکې شوې وي او دا نو نوره په شیعه او سني پورې اړوند نه ده،

حیرانوونکې خو داده، چې تر آیت په مخکې او وروسته آیتونو کې داسې څه نشته، چې پردې ورځ دلالت وکړي، لنډه داچې ددې آیت له لفظي قرآینو پر څه نه پوهېږو، یو وخت وي، چې په مخکې آیت کې يې کومه پېښه یا بهیر یاد کړی وي، بیا وايي: ((الیوم=نن))؛ یعنې د هغه مطلب په اړه، چې دلته مو وویل، په دې مورد کې داسې نه دی؛ ځکه تردې آیت مخکې د غوښې په اړه ساده حکم دی، چې د کوم څاروي غوښه

حلاله ده او کومه یې حرامه ده او، ، ، یو ځل وایي:((الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الإِسْلاَمَ دِينًا)) داچې دین تمام شو بیا هماغه لومړي سیاق ته ورستنیږي، چې کومه غوښه حرامه ده او د اضطرار په شرایطو کې خوړل یې منع نه ده، فَمَنِ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِّإِثْمٍ فَإِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ= خو هغوی چې وږي وي او نور خواړه ور ونه رسیږي او د ګناه په نیت دامنع شوي څیزونه ونه خوري (؛ نو باك نشته چې له منع شویو غوښو وخوري)؛ نو بیشکه چې خدای ډیر ښونکی (او) لورین دی،))؛ یعنې دا آیتونه په دې بڼه کې که د منځ برخه ترې اوچته کړو؛ نو لومړۍ او وروستۍ برخه یې نښلي، بې له دې، چې په مطلب کې یې کوچنی توپیر راشي او کوم مطالب، چې د آیت په لومړۍ او وروستۍ برخه کې راغلي، په قرآن کې په نورو ځایو کې هم راغلي دي، بې له دې، چې دا چار یې په منځ کې راشي او مطلب هم متلائم او کامل وي،

له ((اليوم)) نه مراد کومه ورځ ده؟

شیعه او سني علماء په دې هڅه کې دي، چې د ((اليوم)) مانا لاس ته راوړي، چې دا ((اليوم=نن)) کومه ورځ ده؟ دا چار دوې لارې لري، يوه لار يې داده، چې له قرآينو پوه شو؛ يعنې د مضمون له قرينې پوه شو، چې دا مضمون له کومې ورځې سره اړخ لګوي او د کومې ورځې په هکله داسې جمله راتلای شي؟ بل داچې له تاريخ او احاديثو پوه شو، چې ددې آيت د نزول شان څه دی؟

هغه ډلې، چې لومړۍ لار ټاکلې له تاريخ، سنتو او حديثو سره ـچې په حديث کې څه راغلي او داچې آيت کله او په کوم مناسبت راغی_ کار نه لري، وايي:موږ د آيت له مضمون سره کار لرو؛ نو په پايله کې وايي، چې دا آيت د بعثت په وخت پورې اړوند دی؛ نو ((اليوم))؛ يعنې ((هغه ورځ)) نه ((نن)).

دا آيت د مائدې د سورت په پيل کې راغلی، چې د قرآن کريم پينځم سورت دی او د ((يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ أَوْفُواْ بِالْعُقُودِ= مؤمنانو ! پر ژمنو (او تړونو) وفا وکړئ،)) په آيت پيلېږي او د ټولو مفسرينو د وينا له مخې، د مائدې سورت وروستی سورت دی، چې پر حضرت پيغمبراکرم نازل شوی دی؛ يعنې مدني

سورت دی، ان تر ((إِذَا جَاء نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ)) هم وروسته راغلی دی؛ البته یو دوه آیتونه یې ویلي، چې تردې آیت وروسته راغلي، چې په نورو آیتونو کې ایښوول شوي دي؛ خو تردې سورت وروسته بل سورت نه دی نازل شوی او دا سورت وروستي آیتونه دي، چې حضرت پیغمبراکرم ته راغلي دي،

د ((اليوم)) په اړه بېلابېلې څرګندونې

۱-د بعثت ورځ:

و مو ویل: ځینو ویلي، چې له ((اليوم)) نه مراد ((هغه ورځ)) ده؛ نه ((نن))، وایو: پر کومه قرینه ؟ وايي: چې کله وايي: ((اليوم)) او يوه ورځ داسې توصيفوي، چې پر دې ورځ مې نن اسلام تاسې ددين په نامه غوره کړ؛ نو قاعدتاً دا ورځ بايد هماغه د حضرت پېغمبراکرم د بعثت ورځ وي،

ځواب يې ورکړ، چې تاسې دا خبره د ((وَرَضِيتُ لَكُمُ الإِسْلاَمَ دِينًا)) په قرينه واست، دا سمه ده؛ خو په هغه بڼه کې، چې مخکنۍ جملې يې نه وې؛ ځکه خبره په دې کې ده، چې نن مې ستاسې دين تاسې ته بشپړ کړ او خپل لورېنه مې درته پوره کړه، حال داچې د بعثت ورځ ددې نعمت د پيلېدو ورځ وه،

((وَرَضِيتُ لَكُمُ الإِسْلاَمَ دِينًا)) هم په دې نامه دی، چې اوس مې، چې اسلام بشپړ کړ او خپله لورنه مې درپوره کړه؛ نو دا مې د هغه اسلام په نامه غوره کړ، چې زه يې غواړم؛ نو ((اليوم)) د بعثت ورځ نشي کېدای،

۲_د مکې د سوبې ورځ:

بله ورځ د مکې د سوبې ورځ ده، چې احتمال يې ورکړی، چې ((اليوم)) وي او وايي:یوه بله ورځ، چې د اسلام په تاريخ کې خورا مهمه ورځ ده، د مکې د سوبې ورځ ده او رښتيا هم وايي؛ ځکه خورا مهمه ورځ وه، چې د ((إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا، لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِن ذَنبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُّسْتَقِيمًا (فتح/۱-۲)= په حقيقت کې موږ ستا په چارو کې ځرګنده پراخي رامنځ ته کړه؛ چې خدای ستا له هغو تېرو او راتلونکېو ګناهونو تېر شي، چې په تا پورې يې تړل (او ستا حقانيت يې جوت کړی) او پر تا خپله پېرزوينه بشپړه کړي او سمه لار دروښيي،))

په جزيرة العرب کې مکې له روحي او موقعيت له پلوه حيرانوونکی موقعيت درلود،

تر "عام الفيل" او "اصحاب فيل" پېښې وروسته، چې پر مکه يې يرغل وکړ او په هغه حيرانوونکې بڼه يې ماتې وخوړه؛ نو ټول جزيرة العرب پر کعبې د ستر معبد په نامه ګروهه پيدا کړه، قريش هم په همدې خبره مغرور ول، قريشو دا هر څه پخپل حساب ګڼلي ول او ويل يې: هو ! دا کعبه ده، چې له دومره

درناوي برخمنه ده، چې هومره ستر ځواکمن لښکر يې په اسماني بلا له منځه يووړ، چې هېڅوک ترې پاتې نه شو، وګورئ، چې څومره مهم يو او تردې وروسته قريشو حيرانوونکی غرور پيدا کړ او په جزيرة العرب کې ترې نورو ټبرونو هم يو ډول لاروي کوله، د مکې بازار خورا ګڼ و او د قريشو هم، چې يې څه زړه غوښتل، هغسې حکمونه يې پر خلکو کول او خلکو هم د قريشو د همدې اروايي او اعتقادي اړخ له مخې لاروي کوله،

له هغه مهاله خلک ګروهمن شول، چې ناشونې ده څوک پر کعبه برلاس شي او حضرت پيغمبراکرم مکه بې له وينې تويېدنې او بې له مقاومته سوبه کړه او کېدای شي د مکې پر حرمت سربېره د حضرت پيغمبراکرم هم همدې خبرې ته پام و، چې دومره ټينګار يې کاوه، چې مکه بې له جګړې او وينې تويېدنې سوبه شي، که په بل ځای کې جنګېدل او په سلګونو مسلمانان هم پکې شهيدانېدل؛ نو چا پر کوم حساب نه ايښـوول؛ خو که د مکې په سوبه کې کوم مسلمان شهيد يا ټپي شوی وای؛ نو خلکو به ويل: وګورئ ! هماغه د محمد صلی الله عليه وآله وسلم له اصحابو سره وشول، چې له "اصحاب فيل" سره شوي

ول، حضرت محمد صلی الله علیه وآله وسلم مکه داسې سوبه کړه، چې نه په مسلمانانو کې او نه په کفارو کې ان د چا له پوزې هم وینه تویه نه شوه؛ یوازې حضرت خالد بن ولید یو څه کسان ووژل؛ خو چې کله حضرت پېغمبراکرم ته خبر راورسېد؛ نو سخت یې وګواښاوه، چې ولې دې داسې کار کړی او له خدایه یې تبری وغوښته، و یې ویل: ((خدایه زه له هغه کاره تبری غواړم، چې دې سړي وکړ او هېڅکله پردې کار خوښ نه وم،))

نو دا ول، چې د مکې سوبې له ارواییي اړخه د جزیرة العرب پر خلکو فوق العاده اغېز وکړ، و یې ویل: څرګنده ده، چې بله خبره ده، محمد صلی الله علیه وآله وسلم راغی، مکی یې ونیوه او کوچنی ضرر هم ور و نه رسېد او تردې وروسته ول، چې د جزیرة العرب خلک تسلیم شول او ډلې ډلې راتلل او اسلام یې راووړ، قرآن کریم وایي:

((وَمَا لَكُمْ أَلَّا تُنفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا يَسْتَوِي مِنكُم مَّنْ أَنفَقَ مِن قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَ أُوْلَئِكَ أَعْظَمُ دَرَجَةً مِّنَ الَّذِينَ أَنفَقُوا مِن بَعْدُ وَقَاتَلُوا وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَى وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ (حدید/۱۰)= او پر تاسې څه

شوي چې د خدای په لارکې نفقه نه ورکوئ، حال دا چې د اسمانو او ځمکې میراث یوازې خدای ته پاتې دی (او څوك څه شی له ځان سره نه وړي)؟! له تاسې چې چا له بریا (د مکې له سوبې) مخکې مال لګولی او جنګېدلي دي، هغه سره یو اندول نه دی (چې تر بریا وروسته یې انفاق کړی دی) مقام یې تر هغو لوړ دی، چې تر سوبې وروسته یې نفقه ورکړې او جنګېدلي دي او خدای له ټولو سره د غوره (بدلې) وعده کړې ده او څه چې کوئ، خدای پرې خبر دی،))

نو په دې کې نه موږ بحث لرو او نه بل څوک، چې د مکې د سوبې ورځ د اسلام لپاره ستره ورځ او بریا ده،

و مو ویل ځینې وایي، چې له هغه ورځې، چې قرآن دومره ارزښت ورکړی دی ((الْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن دِينِكُمْ فَلاَ تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الإِسْلاَمَ دِينًا)) د مکې د سوبې ورځ وي، (خو ددې خبرې د اثبات لپاره په لفظ یا تاریخ کې کوم دلیل نشته)

دا خبره پردې سربېره، چې هېڅ قرینه او تاریخ یې نه تاییدوي، د آیت صدر یې هم نه تاییدوي؛ ځکه آیت وایي: ((الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ

لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي نن مې ستاسې دين تاسې ته بشپړ کړ او خپله لورنه مې درته پوره کړه؛ يعنې داسې څه نه دي پاتې، چې نه مې وي ويلي؛ هر څه مې وويل، حال داچې پوهېږو د اسلام ډېرى احکام د مکې تر سوبې وروسته راغلل؛ نو دا خبره له ((وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي)) سره اړخ نه لګوي، چې کله وايي: ما د تعمير جوړونې کار پای ته ورساوه؛ څرګنده ده، چې مراد يې نيمګړى تعمير نه دى، ډېرى آيتونه او له هغې ځينې د مائدې د سورت ټول آيتونه، چې ډېرى احکام هم لري، د مکې تر سوبې وروسته راغلى دي؛ نو څرنګه شونې ده، چې دا آيت د مائدې د سورت وي او د مکې په سوبې پورې اړوند وي، چې په لسم هجري کال کې وه؛ خو که ووايو، چې يوازې دا آيت د مکې په سوبه کې نازل کې شوى؛ نو بيا له ((وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي)) سره اړخ نه لګوي،

دا چې وايي: له ((اليوم)) نه مراد د مکې سوبه ده؛ نو پردې څرګندونه بله نيوکه هم شته او هغه داچې آيت وايي: ((الْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن دِينِكُمْ= نن کا فران ستاسې د دين (له زواله) ناهيلي شوې دي))؛ يعنې ستاسې پر دين له برلاسۍ نهيلي شوي دي، آيا د مکې د سوبې پر ورځ داسې وه؟ سمه ده، چې

دې سوبې سترې اغېزې درلودې؛ خو آيا دا هغه ورځ وه، چې کافران بېخي د دين له راپرځولو نهيلي شول که نه؟ نه !.

۳-په منی کې حضرت علي حاجیانو ته د برائت سورت ولوست یوه بله ورځ یې هم مهمه شمېرلې او ویلي یې دي، چې احتمالاً دا ورځ وي؛ یعنې هغه ورځ، چې حضرت علي کرم الله وجهه پر نهم هجري کال په منی کې د برائت سورت ولوست، د مکې سوبه پوځي چار و، چې له امله یې د اسلام پوځي او معنوي ځواک په حیرانوونکې بڼه تثبیت شو؛ خو لا تر اوسه حضرت پیغمبراکرم له کفارو سره د سولې په شرایطو کې ژوند کاوه؛ د سولې تړون یې کړی و؛ نو کفارو حق درلود، د کعبې طواف وکړي، په مکه کې ووسي او حق یې درلود، چې په حج کې ګډون وکړي؛ یو کال هم د حج مراسم همداسې ول؛ یعنې مسلمانانو د حج په مراسمو کې ګډون کاوه او کفارو هم، مسلمانانو د اسلام د احکامو له مخې حج تر سره کاوه او کفارو هم د خپل دود له مخې حج کاوه، پر نهم هجري کال د برائت سورت راغی، چې باید په حج کې مشرکینو ته واورول شي، کیسه یې داسې ده:

حضرت پیغمبراکرم لومړی حضرت ابوبکر(رض) د حاجیانو مشر کړ؛ هغه هم ولاړ او تراوسه لا نیمایي لارې ته نه و رسېدلی، چې آیت راغی، په دې کې د مفسرینو اختلاف دی، چې حضرت ابوبکر (رض) د برائت سورت له ځان سره یووړ یا له پیله د برائت سورت نه و او هغه یوازې د حاجیانو د مشر په توګه تلل و؛ خو په هر حال شیعه او اهلسنت دواړه یوه خوله دي، چې دا د حضرت علي کرم الله وجهه له فضائلو شمېرل کیږي، چې حضرت پیغمبراکرم حضرت علي کرم الله وجهه پخپلې ځانګړنې سپرلۍ ولېږه، ورته یې وویل: ((ولاړ شه او ورته ووایه، چې وحې راته راغلې، چې دا سورت یا باید زه پخپله او یا هغه ولولې، چې له ما څخه وي او ته دا سورت خلکو ته مه لوله،))
حضرت علي کرم الله وجهه ولاړ او حضرت ابوبکر (رض) ته په نیمه لار کې ورسېد، کیسه یې داسې کوي، چې دا مهال حضرت ابوبکر (رض) په خیمه کې و، د حضرت پیغمبراکرم د ځانګړې سپرلۍ غږ واورېدل شو؛ هغه دا غږ پېژانده؛ و یې ویل:دا د حضرت پیغمبراکرم د سپرلۍ غږ دی؛ دا سپرلي دلته څه کوي؟! و یې لیدل، چې علي کرم الله وجهه راغی، خورا خپه شو؛ پوه شو، چې کوم مهم خبر یې راوړی دی، و یې ویل:

ځه شوي دي؟ علي کرم الله وجهه وويل: د خدای استازي ګومارلی یم، چې د برائت سورت خلکو ته ولولم، حضرت ابوبکر (رض) وويل: آيا پر خلاف مې ځه نازل شوي که نه؟ عليکرم الله وجهه وويل: نه !

په دې ځای کې اختلاف دی، اهلسنت وايي:حضرت علي کرم الله وجهه ورسره و او خلکو ته يې د برائت سورت ولوسته او حضرت ابوبکر هماغسې د حاجيانو مشر و؛ خو ډېری اهلسنت او شيعه؛ لکه په الميزان تفسير ګروهمن دی، چې حضرت ابوبکر (رض) له همدې ځايه راستون شو او ځان يې حضرت پيغمبراکرم ته ورساوه، و يې ويل: جناب رسول اکرمه ! آيا زما په هکله درته وحې راغلې؟ جناب رسول اکرم وويل: نه،

د برائت د سورت اعلانول هم مسلمانانو ته فوق العاده ورځ وه؛ پر هغه ورځ اعلان شو، چې تردې وروسته کفار حق نه لري، چې د حج په مراسمو کې ګډون وکړي او د حرم چاپېريال يوازې په مسلمانانو پورې ځانګړی دی او مشرکان پوه شول، چې نور نشي کړای له شرک سره ژوند وکړي؛ اسلام شرک زغملای نشي؛ له يهود، نصراني او مجوسي سره ژوند مني؛ خو

له شرک سره يو ځای ژوند نه مني، ويلي يې دي: کېدای شي له ((اليوم)) نه مراد همدا ورځ وي،
په ځواب کې ورته ويل شوي، چې دا څرګندونه له ((الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ نن مې ستاسې دين تاسې ته بشپړ کړ)) سره اړخ نه لګوي؛ ځکه ډېری احکام تر دې پېښې وروسته راغلل، دا ورځې حتماً بايد د حضرت پېغمبراکرم د عمر وروستۍ ورځې وي، چې وروسته ترې نوي احکام نه دي راغلي،
هغوی چې وايي له ((اليوم)) نه مراد پلانۍ ورځ ده؛ هېڅ دليل نه لري؛ يعنې نه يوازې تاريخ يې نه تاييدوي؛ بلکې قرآين يې هم نه تاييدوي،

د شیعه و وینا

۱- له تاریخي اړخه:

دلته شیعه یوه څرګندونه لري او وایي، چې هم یې تاریخ تاییدوي او هم یې د آیتونو مضمون؛ نو پر مسئله بایدپه دوو برخو کې بحث وشي: یو دا چې تاریخ یې تاییدوي او بل داچې د آیتونو مضمون یې تاییدوي،

که وغواړو تاریخي اړخ یې راوسپړو؛ نو دا پخپله اوږد بحث دی او په دې هکله، چې کتابونه لیکل شوي، ډېری یې په تاریخي او حدیثي اړخ ډډه کړې، چې ((الْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن دِينِكُمْ فَلاَ تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الإِسْلاَمَ دِينًا)) په خم غدیر کې راغلی دی، د "الغدیر" کتاب هم دا همدا مطلب جوت کړی دی، "د یعقوبي تاریخ" تر ټولو پخوانی او ډاډمن تاریخي کتاب دی، چې هم پرې شیعه ډاډ لري او هم سني؛ خورا ډاډمن کتاب دی، چې پر دریم هجري کال لیکل شوی دی، ظاهراً تر مامون وروسته د متوکل د خلافت پر مهال لیکل شوی دی، دا کتاب یوازې تاریخي دی او حدیثي کتاب نه دی

او له هغو کتابو دی، چې د "خم غدیر" پېښه یې راوړې ده، د اهلسنتو ډېری نورو کتابو هم د "خم غدیر" پېښه رانقل کړې ده، کیسه یې داسې ده، چې:

حضرت پېغمبراکرم، چې له "حجة الوداع" نه راستنېده؛ نو "جُحفه" ته نږدې د "خم غدیر=تالاب" ته، چې راورسېدل؛ نو کاروان یې تم کړ، و یې ویل:د یوې مهمې موضوع په اړه خلکو ته خبرې کول غواړم، (دا آیتونه هم همدلته نازل شوي دي) حکم یې وکړ، چې ممبر ورته جوړ کړي، حضرت جناب رسول اکرم ممبر ته وروخوت او اوږدې خبرې یې وکړې: الست اولی بکم من انفسکم ؟ قالو: بلی، بیا یې وویل: من کنت مولاه فهذا مولاه علی مولاه او تردې وروسته ول، چې د ((الْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن دِينِكُمْ فَلاَ تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الإِسْلاَمَ دِينًا)) آیت راغی،

که غواړو له تاریخي اړخه یې وڅېړو؛ نو باید د شیعه او اهلسنتو او په تېره بیا د اهلسنتو بېل بېل کتاب راوړو او و یې څېړو، چې دا پېښه یې رانقل کړې، دا یې د "الغدیر" په څېر یا د دې کتاب په ژباړو کې یې کښلي دي،

د شیعه و یو استدلال تاریخي اړخ دی، چې وايي:چې کله گورو د ((الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ)) د آیت په لفظ کې دا مطلب نه دی، چې ((الیوم)) کومه ورځ ده؛ نو تاریخ او د نزول شان ته یې مراجعه کوو؛ نو گورو، چې په دې اړه تاریخي نقلونه یو نه، دوه نه، لس نه؛ بلکې متواتر دي، چې وايي دا آیت په "خم غدیر" کې نازل شوی دی او حضرت پیغمبراکرم صلی الله علیه وآله وسلم ، حضرت علیکرم الله وجهه خپل ځایناستی وټاکه،

۲- په آیت کې د شته قرآینو له اړخه

خو موږ غواړو ووینو، چې آیا په آیت کې شته قرآین هم هغه تاییدوي، چې تاریخ یې تاییدوي که نه؟ آیت وايي:((الْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن دِينِكُمْ=نن (یا ووایو هغه ورځ) کافران ستاسې له دینه نهیلي شول، دا به له یو لړ هغو آیتونو سره په قرآن کې ضمیمه کړو، چې مسلمانان ویروي او وايي:کافران (کتابیان او بې کتابه) تل نقشې باسي او خوبن دي، چې له دینه مو واړوي او د دین پر خلاف مو گامونه اوچت کړي:

((وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُم مِّن بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّاراً حَسَدًا مِّنْ عِندِ أَنفُسِهِم مِّن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ فَاعْفُواْ وَاصْفَحُواْ حَتَّى يَأْتِيَ اللّهُ بِأَمْرِهِ إِنَّ اللّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (بقره/١٠٩) = ډېر کتابوال د کينې له امله، چې د هغوی په وجود کې يې ريښې ځغلولې دا غواړي، چې تاسې تر ايمان او اسلام وروسته د کفر حالت ته وګرځوي؛ که څه هم حق ورته په بشپړ ډول څرګند شوی دی، تاسې ورته عفوه وکړئ او ترې تېر شئ، چې خدای خپل فرمان (د جهاد فرمان) در ولېږي، خدای پر هر څه قادر دی،))

له يوه اړخ ګورو، چې خدای د قرآن په ځينو آيتونو کې په غوږ وهي، چې کفارو بدې وهلي، چې دين مو له منځه يوسي؛ خو بلخوا ګورو، چې په بل آيت کې وايي: خو نن ستاسې له دينه نهيلي شوي دي، له ننه ستاسې د دين پر خلاف د کافرانو غورځې پورځې پای ته ورسېدې فَلاَ تَخْشَوْهُمْ نور له هغوی مه ډارېږئ اَخْشَوْنِ له ما وډارېږئ، تردې وروسته داچې دين مو له منځه ولاړ شي يا کمزوری شي او هر څه چې دربانديې راځي؛ نو بايد له ما ووېرېږئ،

((له ما وډاریږئ))؛ یعنې څه؟ مګر خدای د خپل دین دښمن دی؟ نه ! دا آیت هم هماغه مطلب وایي، چې په ډېرو آیتونو کې د یو بنسټیز اصل په بڼه دی، د هغه نعمتونو په اړه دی، چې خدای پر خپل بنده تمام کړي دي، وایي:
((إِنَّ اللّهَ لاَ يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُواْ مَا بِأَنْفُسِهِمْ(رعد/۱۱)= په حقیقت کې خدای د کوم قوم (او ملت) حال نه اړوي، څو هغوی خپل حال پخپله نه وي اړولی،
((ذَلِكَ بِأَنَّ اللّهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّراً نِّعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَى قَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُواْ مَا بِأَنفُسِهِمْ وَأَنَّ اللّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (انفال/۵۳)= دا (سزا) له دې امله ده، چې خدای یو نعمت کوم قوم ته پېرزوکړی وي؛ نو ترهغه یې نه بدلوي، چې هغه قوم پخپله نه وي بدل شوی او دا چې خدای اورېدونکی (او) پوه دی،))
مضمون دادی: خدای، چې کوم قوم ته نعمت ورکړي؛ ترې نه یې اخلي؛ خو داچې هغه خلک پخپله ځان له دې وړتیا وغورځوي؛ یعنې داچې هغه خلک پخپله وغواړي دا نعمت ورک شي، دا مطلب له بېخه په قرآن کې یو بنسټیز اصل دی،

محکمات او متشابهات

د قرآن ځيني نور آيتونه ځينې نور تفسيروي (القرآن يفسر بعضه بعضاً) قرآن مبين کتاب دی، څرګند او څرګندونکی دی، پخپله قرآن وايي: آيتونه مې دوه ډوله دي:محکمات او متشابهات، محکمو آيتونو ته مور آيتونه ويل کېږي، چې حيرانوونکی تعبير دی،

((هُوَ الَّذِيَ أَنزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُّحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ في قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاء الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاء تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلاَّ اللّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِّنْ عِندِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلاَّ أُوْلُواْ الألْبَابِ (آل عمران/۷) = هماغه خدای دی چې دا (اسماني) کتاب يې پر تا نازل کړ، چې يوه برخه آيتونه يې ((محکمات)) [=څرګنداو روښانه] دي، چې ددې کتاب ا صلي بنسټ دی (او د نورو آيتونو هر ډول پېچلتوب دې آيتونو ته په مراجعه کولو سره لرې کېږي) او بله برخه يې متشابهات دي (هغه آيتونه دي، چې مطالب يکې په لوړه کچه څېړل شوي او پردې سربېره ځيني نور اړخونه هم پکې په پام کې نيول شوي دي؛ نو د لوستونکي ذهن ته په لومړي ځل لوستو سره بېلا بېل

احتمالات راځي؛ خو بيا محکماتو ته په پام سره د هغوی تفسير روښانېږي)؛ خو هغوی چې په زړونو کې يې کوږوالی دی، په همدې متشابهاتو پسې ګرځي، چې فتنه راولاړه کړي (او خلك بې لارې کړي) او ورته د ناسم تفسير د لټولو هڅه کوي، حال دا چې پر تفسير يې يوازې خدای او په علم کې پاخه پوهېږي (هغوی چې دالهي پوهې په رڼا کې د قرآني آيتونو د رازونو په پوهېدو پسې وي)، وايي: ((مونږ پر هغو ټولو ايمان راوړی، دا ټول زمونږ د پالونکي له لوري دي)) او له عقلمنو پرته نور څوك پند نه اخلي (او پردې حقايقو پوهېدای نشي،))

متشابه آيت هغه دی، چې مفهوم يې څو ډوله پلی کولای شو، محکم آيت يوازې يو ډول پلی کولای شو، قرآن کريم، چې محکمو آيتونو ته مور وايي؛ يعنې متشابه آيتونه د محکم آيتونو په مرسته پلي کولای شو، که د قرآن کوم آيت څو ډوله پلی کولای شو؛ نو حق نه لرو، چې پلی يې کړو؛ خو داچې د قرآن نورو آيتونو ته مراجعه وکړو، چې په رڼا کې يې به پوه شو، چې څرنګه يې پلي کړو، د متشابه آيت مانا دا نه ده، چې مجمل ده يا داسې لغت پکې دی، چې په مانا يې نه پوهېږو؛ بلکې متشابه

آیت یعنې هغه آیت، چې په څو یو بل ته ورته ډولونو مخونه ورکولای شو،
د بېلګې په توګه: په قرآن کې د الهي مطلقه مشیت په هکله آیتونه دي، چې هر څه په الهي مشیت دي، استنثاء نه کوي، چې یو یې دا آیت دی، چې په همدې مانا متشابه دی،
((قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَن تَشَاء وَتَنزِعُ الْمُلْكَ مِمَّن تَشَاء وَتُعِزُّ مَن تَشَاء وَتُذِلُّ مَن تَشَاء بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَىَ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (آل عمران/۲۶)= ووایه:((خدایه ! د واکمنۍ خاونده ! ستا چې چا ته خوښه شي، حکومت ورکوې او چا ته، چې دې خوښه شي ترې اخلې یې او چا ته، چې دې خوښه شي عزت ورکوې او څوك چې وغواړې خواروې یې، ټولې ښېګڼې ستا (د قدرت) په لاس کې دي، ته پر هر څه قادر یې،))
تر دې نور کلک ټینګار نه کېږي،
دا آیت له دې نظره متشابه دی، چې څو ډوله یې پلی کولای شو، همدومره وایي، چې هر څه په الهي مشیت دي او دا چار دوه ډوله شونی دی:یو دا چې په الهي مشیت کې هېڅ څیز د بل څیز شرط نه دي؛ لکه څنګه چې ځینو همداسې ناسمه پایله اخستې ده، ویلي یې دي: نو پردې بنسټ شونې ده، چې ټول

هغه شرايط پيدا شي، چې موږ ورته عزت وايو؛ خو ورپسې د عزت پر ځای ذلت ومومي او شونې ده، چې ټول هغه شرايط وموم، چې موږ ورته د ذلت شرايط وايو؛ خو شاته يې عزت وموم، په دنيوي او اخروي نېکمرغۍ کې هېڅ څيز د بل څيز شرط نه دي؛ ځکه هر څه په الهي مشيت دي ! په پايله کې شونې ده، چې بې له کومې سريزې په دنيا کې يو قوم يا يو وگړی بشپړه نېکمرغي ومومي او يا يو قوم يا وگړی بې له کومې سريزې بشپړه بدمرغي ومومي يا په آخرت کوم قوم "اعلی عليين" ته يووړل شي او يا يو قوم يا وگړی بې له کومه شرطه او سريزې د "سجين" تل ورگوزار کړای شي،

په خواشينۍ ځينې مسلمانان، چې اشاعره ورته ويل کېږي، له همدې آيته په گټنې يې ويلي، چې هېڅ مانع نشته، چې خدای حضرت پېغمبراکرم دوزخ ته يوسي او ابوجهل جنتي کړي؛ ځکه خدای ويلي:هر څه په الهي مشيت دي،

خو دا يو ډول غلط پلي کول دي، آيت يوازې وايي: هر څه په الهي مشيت دي؛ خو د مشيت د بهير څرنگوالی يې نه دی ښوولی او نه يې دي ويلي، چې الهي مشيت، چې نېکمرغي، بدمرغي، عزت او ذلت دی؛ څرنگه کار کوي؛ نو دا آيت څو

ډوله پلی کړای شو؛ خو چې کله موږ د قرآن نورو آیتونو ته گورو؛ هغوی مور آیتونه شي او دا آیت تفسیروي، د بېلگې په توگه:دا آیت په ډاگه وايي:

((ذَلِكَ بِأَنَّ اللّهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِّعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَى قَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُواْ مَا بِأَنفُسِهِمْ وَأَنَّ اللّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (انفال/۵۳)= دا (سزا) له دې امله ده، چې خدای یو نعمت کوم قوم ته پېرزوکړی وي؛ نو تر هغه یې نه بدلوي، چې هغه قوم پخپله نه وي بدل شوی او دا چې خدای اورېدونکی (او) پوه دی،))

یا بل آیت، چې یو عمومي نظر دی، وايي:

((إِنَّ اللّهَ لاَ يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُواْ مَا بِأَنْفُسِهِمْ(رعد/۱۱)= په حقیقت کې خدای د کوم قوم (او ملت) حال نه اړوي، څو هغوی خپل حال پخپله نه وي اړولی،))

دا دواړه آیتونه هر یو داسې څه لري، چې بل یې نه لري، داچې وايي: که خدای یو نعمت کوم قوم ته پېرزوکړی وي؛ نو ترهغې یې نه بدلوي، چې هغه قوم پخپله نه وي بدل شوی، دا عمومي آیت دی؛ یعنې خدای هغه نعمت له یو قومه نه اخلي، چې لري یې؛ خو داچې قوم پخپله "نعمت" په "نقمت" واړوي او که نقمت لري؛ نو نه یې ترې لرې کوي؛ خو داچې هغه قوم یې

پخپله لرې کړي؛ خو لومړی آیت یوازې د نعمتونو په اړه دی او له نقمتونو سره کار نه لري؛ خو اضافه ټکی لري او هغه داچې وايي: ((ذَلِكَ بِأَنَّ اللّهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا)) دا له دې امله دي، چې خدای داسې نه و، (قرآن کريم وايي: ما کان الله خدای داسې نه و؛ يعنې د خدای د خدايي غوښتنه نه ده،) د خدای د خدايي پر ضد خبره ده، چې له يوه قومه نعمت واخلي او دا خبره د خدای د حکمت او د ذات د کمل پر خلاف ده، داچې د الهي مشيت بهير همداسې وي او هېڅ څيز د بل څيز شرط نه کړي؛ نو دا آيتونه د آيت پر وړاندې مور آيتونه دي، کوم آيتونه، چې په مشيت پورې اړوند دي همدومره وايي، چې هر څه په الهي مشيت دي، دا آيت وايي: خو الهي مشيت داسې په عالم کې جريان لري او داسې قوانين لري،

نو په قرآن کې دا يو بنسټيز متين اصل دی او په ډېری آيتونو کې تکرار شوی دی، چې که د نعمت شکر مې پر ځای کړئ؛ يعنې که له نعمته مې سمه ګټنه وکړئ؛ نو پايښت به ورکړم او که په نعمت مې لوبې وکړئ او کفران نعمت وکړئ؛ نو درنه به يې واخلم،

نو د ((الْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن دِينِكُمْ فَلاَ تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ)) مانا داده، چې نور كافران، له اسلامي ټولنې بهر نهيلي دي؛ له لوري يې اسلام ته خطر متوجه نه دی؛ له ما وويرېږئ؛ يعنې له ځانه وويرېږئ،

د مسلمانانو ټوليه ! كه تردې وروسته كوم خطر وي؛ نو هغه به دا وي، چې تاسې پخپله د اسلام له نعمت سره ناوړه كړنې وكړئ، كفران نعمت وكړئ او هغه ګټنه ترې و نه كړئ، چې بايد و يې ترې كړئ؛ نو په پايله كې زما قانون به پر تاسې پلي شي: ((إِنَّ اللّهَ لاَ يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُواْ مَا بِأَنْفُسِهِمْ(رعد/١١)= په حقيقت كې خدای د كوم قوم (او ملت) حال نه اړوي، چې هغوی خپل حال پخپله نه وي اړولی،))

تر دې وروسته له بهره كوم خطر اسلامي ټولنه نه ګواښوي؛ له دننه يې ګواښوي،

پوښتنه:

((لكه څنګه، چې مو وويل: ګروهمن يو امامت د دين او دنيا مشري ده او دا د ويل شويو دلايلو له مخې حضرت علي كرم الله وجهه ته ځانګړې ده؛ خو ولې د حضرت عثمان (رض) تر وژل كېدو وروسته، چې خلك ورته بيعت ته راغلل؛ نو حضرت

علي مکث وکړ، حال داچې د مکث ځای نه و او باید بې ځنډه یې منلې وای؟))
ځواب:
د پوښتنې ځواب دې د حضرت علي کرم الله وجهه په ویناوو کې دی، بیعت ته، چې ورغلل، و یې ویل: ((دعونی و التمسوا غیری فانا مستقلبون امراً له وجوه و الوان=ما پرېږدئ او په بل پسې ولاړ شئ، چې خورا تیارې پېښې مو مخې ته دي، داسې چارې مو مخې ته دي، چې څو څېرې لري؛ یعنې یو اړخیز ورته نه شو رسېدای او باید څو اړخیز حل کړای شي، بیا وایي:
((ان الافاق قد اغامت و المحجة قد تنکرت او کومه پېژندل شوې لار، چې حضرت پېغمبراکرم ټاکلې وه، اوس نه پېژندل کیږي او په پای کې وایي: خو که وغواړم واکمني دربانډې وکړم ((رکبت بکم ما اعلم))؛ نو هغسې عمل به کوم، چې پخپله پوهیږم؛ نه هغسې، چې ستاسې زړه یې غواړي،))
دا مطلب، چې له تاریخي پلوه هم څرګند دی، ښيي، چې اوسنی وخت د حضرت پېغمبراکرم تر مړینې وروسته له وخت سره خورا توپیر لري؛ یعنې حالات عجیبه بدل او خرب شوي دي او دا جمله امام ددې لپاره وویله، چې پر خلکو خپله غاړه

خلاصه کړي؛ ځکه د بیعت اخستل له هغوی ژمنه اخستل ول، چې لاروي به مې کوئ، د بیعت مسئله دا نه ده، چې که بیعت و نه کړئ؛ نو زما خلافت نور باطل دی، ((بیعت کوي))؛ یعنې ژمنه کوي، چې هر کار کوې موږ درپسې یو،

دا خبره هم شیعه و لیکلې او هم اهلسنتو، چې حضرت عمر (رض) وروسته د شورا چار رامخې ته کړ د شورا له شپږو تنو یو حضرت علي و او په دې شورا کې درې تنه د درې تنو په گټه شا ته شول، حضرت زبیر (رض) د حضرت علي په گټه شاته شو، حضرت طلحه (رض) د حضرت عثمان (رض) په گټه او حضرت سعدبن وقاص (رض) د حضرت عبدالرحمن بن عوف (رض) په گټه شاته شو، حضرت عبدالرحمن بن عوف (رض) وویل: زه ځان نه نوماندوم؛ نو دوه تنه پاتې شول: حضرت علي او حضرت عثمان، د چار کونجي د حضرت عبدالرحمن بن عوف لاس ته ورغله؛ هر لوري ته، چې هغه و؛ نو هماغه خلیفه ټاکل کېده، لومړی حضرت علي ته راغی، و یې ویل: چمتو یم بیعت درسره وکړم؛ خو په کتاب الله، نبوي سنتو او د شیخینو په سیرت به چلیږې، حضرت علي ورته وویل: چمتو یم پر کتاب الله او نبوي سنتو عمل وکړم؛ خو د شیخینو پر سیرت نه،

بیا په حضرت عثمان (رض) پسې ولاړل او همدا خبره یې ورته وکړه، حضرت عثمان ورته وویل: چمتو یم پر کتاب الله، نبوي سنتو او د شیخینو پر سیرت عمل وکړم او خلیفه وټاکل شو، که پرتله کړو:داچې د حضرت پیغمبراکرم او حضرت علي کرم الله وجهه سیرت یو و؛ نو د شیخینو سیرت ته هم نږدې و؛ ځکه شیخینو تر ډېره د حضرت پیغمبراکرم پر سیرت عمل کاوه؛ خو حضرت علي ددې لپاره دا شرط و نه مانه، چې د شیخینو په سیرت کې تېروتنې هم وې او که دا شرط یې هم لاسلیک کړی و؛ نو یعنې د شیخینو تېروتنې یې باید منلې وای؛ نو بیا یې نشو کړای، مبارزه ورسره وکړي، د بېلګې په توګه: د تفاضل مسئله؛ یعنې د تساوي له منځه وړل او د مهاجرو، انصارو او نورو ترمنځ توپیر راوړل د حضرت عمر (رض) پر مهال رامنځ ته شو، چې حضرت علي کرم الله وجهه له دې چار سره سخت مخالف و، که ویلي یې ول، چې د شیخینو په سیرة به چلیږم؛ نو هغه څه به یې تثبیتول، چې د حضرت عمر پر مهال رامنځ ته شوي ول، حال داچې له بېخه له دې چار سره مخالف و، نه یې غوښتل، چې درواغ ووایي، چې نن ووایي عمل پرې کوم او سبا له خپلې خبرې واوړي؛ نوځکه یې ویل، چې نه یې غواړم،

نو پردې بنسټ، چې کله حضرت علي کرم الله وجهه تر حضرت عمر (رض) وروسته نه چمتو کېږي، چې شورا ته ووايي، چې ددې دوو خلفاوو پر سيرت به چلېږم او د حضرت عثمان (رض) د خلافت پر مهال، چې حالات ببخي بدل شوي ول او خلکو ترې غوښتل، چې حضرت علي کرم الله وجهه د هغوی په زړه وچلېږي؛ نو دېره طبيعي او پر ځای خبره ده، چې حضرت علي ورته ووايي، چې واکمن شوم؛ نو هغسې به چلېږم، چې پوهېږم؛ نه ستاسې د زړه په خوښه؛ نو د حضرت علي کرم الله وجهه دا خبرې د حکومت د رد لپاره نه وې؛ بلکې پر خلکو غاړه خلاصولو ته وې،

پوښتنه:

((گورو، چې پخپله په قرآن شريف کې په يووالي خورا ټينگار شوی دی؛ نو سره له دې، چې امامت دومره ارزښت لري؛ نو ولې په قرآن کې په ډاگه نه دی ويل شوې او ولې حضرت پيغمبراکرم پخپله په بيلابيلو ځايو کې نه دی په ډاگه کړې،))

ځواب:

دا دوه مطلبه دي، يو داچې دا مسئله ولې په قرآن کې نه ده په ډاگه شوې او بل داچې ولې حضرت پيغمبراکرم په بيلابيلو ځايو

کې د امامت پر مسئلې ټینگار نه دی کړی؟ همداراز آیا دا مسئله په قرآن کې په بېلابېلو ځایونو کې ویل شوې که نه؟

د دویمې خبرې په باب مو څرګندونه داده، چې دا مسئله تاریخي مسئله ده؛ ان ډېری اهلسنت هم مني، چې حضرت پېغمبراکرم په ډېری ځایو کې دا خبره څرګنده کړې ده او دا خبره یوازې په "خم غدیر" کې نه ده په ډاګه شوې، د ((انت منی بمنزلة هارون من موسی الا انه لا نبی بعدی)) خبره یې د "تبوک" جګړې ته د تګ پر مهال کړې ده،

د ((لا عطین الرایة غداً رجلاً یحب الله و رسوله و یحبه الله و رسوله)) خبره یې د خیبر په جګړه کې وکړه، چې د حضرت علي د مقام تثبیت دی، ان د بعثت په لومړیو کې حضرت پېغمبراکرم قریشو ته وویل: ((په تاسې کې، چې چا ړومبی راباندې ایمان راووړ؛ نو هغه به مې وصي، وزیر او ځیناستی وي))، چې دا وګړی یوازې علي کرم الله وجهه و،

قرآن کریم همداسې دی، په یو ځای او دوه ځایو کې خو څه نه دی؛ خو یوازېنۍ مسئله داده، چې ولې قرآن کریم نوم نه دی اخستی؟ ځکه زموږ پر عقیده په قرآن کې تحریف نه دی شوی؛

يعنې نه ترې څه کم شوي او نه پرې ورزيات شوي؛ په ډاګه په قرآن کې د حضرت علي نوم نه دی راغلی،

دې مسئلې ته يې د استاد محمدتقي شريعتي د خلافت او ولايت په کتاب کې دوه اړخ ويلي دي: قرآن تل غواړي مطلب د اصل په بڼه بيان کړي؛ نه په وګړيز او شخصي بڼه او دا پخپله د قرآن يو غوراوی دی، د بېلګې په توګه: د ((الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ)) په مسئله کې کفار په دې نهيلي شوي، چې تل يې ويل: چې پېغمبر وي؛ نو هېڅ کار نه شو کړای؛ خو همدا چې ومړ؛ نو هر څه به له منځه ولاړ شي او دا د مخالفيتو د هيلې د پای ټکی و؛ خو چې و يې ليدل، چې حضرت پېغمبراکرم د امت پايښت ته تدبير کړی، چې تر ما وروسته به څوک راځي؛ نو مخالفين يې نهيلي کړل،

بل مطلب –چې دا خبره اهلسنتو هم کښلې- دا چې حضرت پېغمبراکرم د عمر په وروستيو کې د ((واخشون)) تشويش[، چې په آيت کې دی،] درلوده؛ يعنې د امت په داخل کې يې د امت له راتلونکې تشويش درلود،

روايت دی (دا روايت اهلسنتو هم رانقل کړی دی): "ابومدله" د حضرت ام المؤمنين عايشې مريی وايي: د پېغبراکرم د عمر په

وروستیو شپو کې مې ولیدل، چې حضرت پیغمبراکرم له خپلې کوټې ځان ته راووت؛ هېڅوک ویښ نه ول، د بقیع هدیرې ته ولاړ، ما چې ولیدل حضرت پیغمبراکرم ځان ته روان دی او نه مې غوښتل حضرت پیغمبراکرم یوازې وي؛ نو له لرې مې د پیغمبر اکرم سیورې ولید، چې بقیعوالو ته ښښنه غواړي بیا یې څه خبرې وکړې، چې مضمون یې دادی:ولاړئ او څومره ښه ولاړئ او نېکمرغۍ ته ورسېدئ، د شپو د تیارو په څېر فتنو رامخه کړې ده، دا ښيي، چې حضرت پیغمبراکرم تر ځان وروسته د فتنو وړاندوینه کړې وه، چې څرګنده ده یوه یې هم همدا ده،

داچې ولې په قرآن کریم کې د امامت او د حضرت علیکرم الله وجهه نوم نه دی په ډاګه شوی، داسې یې ځوابولی دی:لومړی داچې قرآن غواړي مسایل د اصل په بڼه بیان کړي او دویم داچې حضرت پیغمبراکرم او پاک خدای نه غوښتل، چې په دې مسئله کې، چې بالاخره ځاني غوښتنې پکې لاس لري، مطلب په دې بڼه مطرح شي او ګواکې مطرح شوې بڼې ته یې مخونه، اجتهاد او داسې خبرې ویلي دي، چې نه د حضرت پیغمبراکرم مطلب داسې او هغسې و او که په دې اړه په ډاګه کوم آیت هم

و؛ نو بيا به يې توجيه كاوه، چې مراد يې دا نه دی، حضرت پيغمبراكرم پخپلو ويناوو كې په ډاگه وويل: ((هذا علی مولاه))؛ نو تر دې يې نور څرنگه څرگند ووايي؟!

يو يهودي غوښتل د صدر اسلام په پېښو حضرت عليكرم الله وجهه ته پيغور وركړي او انصافاً پيغور هم دی، و يې ويل: خپل پيغمبر مو لا نه و ښخ كړی، چې اختلاف مو وكړ، حضرت علي حيرانوونكی ځواب وركړ:

((إِنَّمَا اخْتَلَفْنَا عَنْهُ لاَ فِيهِ، وَلكِنَّكُمْ مَا جَفَّتْ أَرْجُلُكُمْ مِنَ الْبَحْرِ حَتَّى قُلْتُمْ لِنَبِيِّكُمْ اجعل لنا الها كما لهم الهة فقال انكم قوم تجهلون=موږ له هغه د رارسېدلي (حكم) په اړه اختلاف وكړ، نه په هغه كې خو تاسې تر ژغورنې وروسته، پښه مو له نيل سيند لا وچه شوې نه وه، چې خپل پيغمبر ته مو وويل: "موږ ته د بوت پالو په څېر خدای جوړ كړه!" او پيغمبر مو ورته وويل: "تاسې ناپوهان ياست"،))

نو په هغه څه كې خورا توپير دی، چې موږ ته راپېښ شو او هغه څه چې تاسې ته راپېښ شول؛ موږ پخپله د پيغمبر په هكله اختلاف و نه كړ؛ بلكې په دې كې مو اختلاف وكړ، چې د پيغمبر د حكم مفاد او مفهوم څه دی؟ دا دواړه ډېر توپير لري،

چې هغه کار يې، چې په هر حال کاوه، توجيه يې په بهر کې داسې وي؛ نه داچې په واقع کې داسې ول، چې وايي:هغوی، چې داسې تېروتي، خيال کوي، د پېغمبر مراد دا و او په پايله کې يې د حضرت پېغمبراکرم خبرې ته داسې مخونه ورکړه او يا داچې ووايي د قرآن د آيت دا دومره څرګند نص يې شاته واچو يا قرآن يې تحريف کړ،

پوښتنه:

کومه پوښتنه، چې ډاکټر کاظم يزدي مطرح کړه، په دې بڼه يې مطرحوم، چې سمه ده، چې په قرآن کې بايد د اصل په بڼه وويل شي؛ خو څرګنده ده، چې په اسلام کې د حکومت او ځايناستۍ اصل خورا اهميت لري؛ نو نه داچې قرآن دې چار ته د چا نوم راوړی وی؛ بلکې د يو حکم په نامه پرې خورا ټينګار شوی وای او يا د بېلګې په توګه:بايد حضرت پېغمبراکرم ته وحې شوې وای، چې ځايناستی دې وټاکه او هغه تر ځان وروسته او دې امام هم تر ځان وروسته امام ټاکلی وای يا داچې د ځايناستي ټاکل په مشوره وي يا د ټاکنې په بڼه؛ يعنې د ځايناستۍمسئله اسلام ته ساده مسئله نه وه، چې پر خپل حال پرېښوول شي او په ډاګه او څرګند نشي، اسلام داسې دين دی،

چې باید حکومت یې کړی وای او واکمن ورته پکار و، خبره دا نه ده، چې د حضرت علي کرم الله وجهه نوم راوړل شي که را نه وړل شي؛ بلکې د حکومت او ځایناستۍ په هکله ددې اختلاف په پامنیوي کې باید یو قانون ټاکل شوی وای، چې پیغمبره! دا پر تا دي، چې تر ځان وروسته ځایناستی وټاکې، اوس شونې وه، چې په دې اړه بېلابېل تفسیرونه وکړي، چې ځایناستی څوک دی؛ خو دا به څرګنده وه، چې حضرت پیغمبراکرم باید پخپله خپل ځایناستی وټاکي او دا چار د مسلمانانو په سلامشورې پورې اړوند نه دی، همداراز آیا د حضرت پیغمبراکرم ځایناستی باید تر ځان وروسته ځایناستی او امام وټاکي یا باید په دې چار کې یو لړ کسانو سلامشوره او ټاکنه کړې وای؟ او څومره، چې زه پوهېږم دا چار د قرآن له نظره مبهم پاتې دی؛ خو په هر حال په دې اړه څرګند قانون نه لرو،

دویم داچې څو ورځې مخکې مې په اسلام کې د حکومت په اړه کتاب ولوست او په هغه کتاب کې له حضرت علي کرم الله وجهه او نورو خورا نقلونه شوي ول، چې په اسلام کې د حکومت چار په مسلمانانو پورې اړوند دی او باید په دې اړه مسلمانان یو له بل سره مشوره وکړي؛ "اهل حل و عقد" باید نظر

او رايه ورکړي او خورا دليلونه يې راټول کړي ول، چې په اسلام کې د حکومت چارې په ټاکنه دي؛ نه داچې پيغمبر اکرم تر ځان وروسته څوک وټاکي؛ نو غوښتل مې په دې اړه خپل نظر څرگند کړئ،

دريم داچې فرض به کړو، چې دولس گوني امام د ځايناستيو په نامه په يو بل پسې ټاکل شوي دي (يا په الهې وحې يا په بله بڼه) په اسلامي ټولنه کې د ځايناستي د ټاکنې لپاره پرېکنده اصل څه دی؛ يعنې آيا له مخکې يې ويلي ول، چې د الهي وحې له مخې له دې ځانگړنو سره يوازې دولس امامان، چې معصوم دي او، ، ، راځي او تر هغه وروسته د غيبت په پېر کې بايد داسې ټاکنه وشي؟ آيا دا چارې په ډاگه شوې دي؟ دا زموږ خپل استنباط دی، چې اوس، چې دولسم امام پټ دی؛ نو د چارو واگې بايد د "جامع الشرايط مجتهد" په واک کې وي يا نه وي؛ خو قرآن بايد مسلمانانو ته يو بنسټيز قانون ورکړي، چې تر حضرت پيغمبراکرم وروسته يو لړ هغه کسان به دربانډې واکمني وکړي، چې معصوم دي او تر هغه وروسته تاسې بايد پخپله مشوره يو څوک وټاکئ يا فقيه دربانډې واکمني وکړي، دا چار هم تر

یوولسم امام وروسته لاینحل پاتې کېږي او بیا پرې خورا نیوکې دي؛ نو دا چار د شیعه وو له نظره څرنګه هوارېږي؟))

ځواب:

په دې چارو مې په تېرو څېرکیو کې څه رڼا اچولې ده، تاسې بیا د امامت مسئله یوازې حکومت ته راواړوله او دا مې په تېره اونۍ کې هم وویل، چې د حکومت مسئله غیر د امامت له مسئلې ده او د شیعه وو له نظره، د امام پر مهال د حکومت مسئله د حضرت پیغمبراکرم پر مهال د حکومت په څېر ده؛ یعنې استثنایي واکمني لري او لکه څنګه چې د حضرت پیغمبراکرم پر مهال دا خبره مطرح نه ده، چې د پیغمبر په شتون کې د حکومت د چار تکلیف څه دی او د امام په شتون کې او په هغه کچه، چې شیعه امام ته قایل دي؛ نو د حکومت مسئله هم یوه فرعي او طفیلي مسئله ده او که وغواړو د حکومت مسئله په جلا ډول مطرح کړو، چې د امام د نه شتون پر مهال (چې داسې وخت نشته) مطرح ده او البته یوه بنسټیزه مسئله هم ده؛ موږ له ((وامرهم شوی بینهم)) له اصله منکر نه یو؛ خو ((وامرهم شوری بینهم)) په کوم ځای او چار کې؟ آیا په هغه

چار کې، چې په اړه یې څرګند نص راغلی دی؟ سلا مشوره په هغو چارو کې ده، چې په اړه یې الهي حکم نه وي راغلی،
او هغه خبرې، چې په "حکومت در اسلام" کتاب کې یې کښلي وې، دومره ویلی شم، چې په خواشینۍ په دې کتاب کې تر ډېره بریده مسایل یواړخیز لیکل شوي دي؛ یعنې یوازې یو لړ دلایل کښل شوي دي او ددې دلایلو مخالف دلایل یې ښخي نه دي راوړي او دا یوه ستره نیمګړتیا ده؛ ځکه که انسان لیکنه کوي؛ نو ټول اړخونه دې ولیکي او بیا ووینې، چې په دې دلایلو کې کوم یو واخلي؟معتبر او ډاډمن دي که نه؟
ددې کتاب بله نیمګړتیا تقطیعات (غوڅونې او لاسوهنې) دي؛ یعنې د خبرې سر او بېخ یې لرې کړی او یوازې منځ یې پرېښی دی؛ نو په پایله کې جملې هغه مفهوم پیدا کړی، چې که د خبرې سر او پای ورسره یوځای کړې؛ نو هېڅکله به ترې دا مانا او مفهوم نه راولاړېده او پردې سربېره د مسایلو ډېری برخه یې هغه مسایل دي، چې د امام د شتون او امامت په مهال پورې اړوند نه دي او په هغو څېزونو کې څوک بحث نه لري، چې د امام د شتون په مهال پورې اړوند نه وي،

امامت په قرآن کريم کې

په تېره برخه کې مو د [((الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الإِسْلاَمَ دِينًا (مائده/۳)= نن مې ستاسې دين تاسې ته بشپړ کړ او خپل لورېنه مې درته پوره کړه او اسلام مې درته ستاسې (تلپاتې) دين غوره کړ))] بحث وکړ، دنننې قرآين او بهرني شواهد-؛ يعنې هغه روايتونه، چې ددې آيت د شان نزول په اړه شيعه او سني رانقل کړي دي- ښيي، چې دا آيت د "خم غدير" د موضوع په اړه دی او داچې په دې اړه د قرآن پر آيتونو بحث دی؛ يعنې هغه آيتونه، چې په دې اړه شيعه پرې استدلال کوي؛ نو هغه دوه درې نور آيتونه به هم راوړم، چې شيعه پرې استدلال کوي، چې سمه روښانه شي، چې د استدلال سبک څه دی،

يو له هغوی د مائدې د سورت بل آيت او ورپسې تقريباً شپېته آيته نور دي، آيت وايي:

((يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ وَإِن لَّمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ (مائده/٦٧)= پيغمبره! څه چې ستا د پالونکي له لوري پرتا نازل شوي، بشپړ (خلکو ته)

ورسوه اوکه داسې دې ونه کړل؛ نو د هغه پيغام دې نه دی رسولی، خدای تا د خلکو (له احتمالي زيانونو) ژغوري،))
پکار ده، چې يوه سريزه ووايم، چې ددې آيت مفاد روښانه کړم او دا سريزه د هغو مطالبو په پوهه کې هم مرسته کوي، چې په تېره برخه کې مو ورته اشاره وکړه،

د اهلبيتو په اړه د آيتونو ځانګړې وضع

کومه خبره، چې واقعاً رمز ډولی ده داده، چې په ټوليزه توګه په قرآن کې کوم آيتونه، چې د حضرت پېغمبراکرم صلی الله عليه وآله وسلم د اهلبيتو په اړه دي او تېره بيا هغه آيتونه، چې د شيعه وو له نظره د حضرت علي کرم الله وجهه په اړه دي؛ نو ځانګړې وضع لري او هغه داچې سره له دې، چې پر مطلب دلايل او قرآين پخپله په آيت کې دي؛ خو لکه چې يوه هڅه ده، چې دا مطلب د نورو مطالبو په ترڅ کې يا ترڅنګ يې وويل شي او ترې تېر شي، چې دا مطلب علامه محمد تقي شريعتي د "خلافت او ولايت" په کتاب کې ښه روښانه کړی دی، د مطلب راز په څه کې دی؟ ددې پوښتنې د ځواب ترڅنګ به د هغو پوښتنې هم وڅوابېږي، چې که خدای

غوښتل علي کرم الله وجهه تنصيص شي؛ نو ولې يې نوم په قرآن کې نه دی راغلی؟

د تطهير آيت

((إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً(احزاب/۳۳)= بېشکه خدای يوازې غواړي چې له تاسې"اهل البيت =نبوي کورنۍ" پليتي او ګناه لرې کړي او بشپړ موسپېڅلي کړي،))

که موږ يو او همدا آيت او همدا برخه؛ نو و به وايو، چې خورا روښانه مفاد لري: خدای داسې اراده کړې ده او کوي يې، چې له تاسې"اهل البيت =نبوي کورنۍ" پليتي او ګناه لرې کړي او بشپړ موسپېڅلي کړي، وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً په ځانګړې بڼه مو پاک کړي، کوم تطهير، چې خدای يادوي؛ څرګنده ده، چې عرفي او طبي تطهير نه دی، چې دا يې په پام کې وي، چې ناروغۍ درنه لرې کړي او بدن مو له مېکروبونو پاک کړي، نه وايم، چې دا د تطهير مصداق نه دی؛ خو څرګنده ده کوم تطهير، چې دا آيت وايي، په لومړۍ درجه کې له هغو څيزونو پاکوالی دی، چې پخپله قرآن يې "رجس=پليتي" ګڼي، په قرآن کې "رجس" او

"رُجز" او دي ته ورته څیزونه؛ یعنې هر څه چې په قرآن کې ترې منع کوي؛ هر څه چې ګناه ګڼل کېږي، که اعتقادي وي که عملي او که اخلاقي، دا رجس او پلیتي ده، دادی، چې وايي: ددې آیت مفاد د اهلبیتو عصمت دی؛ یعنې له هر ډول پلیتۍ یې پاکوالی،

فرض کړئ، چې نه شیعه یو او نه سني او یو مسیحي مستشرق یو، چې له مسیحي نړۍ راغلي یو او غواړو وګورو، چې د مسلمانانو کتاب څه وايي، دا جمله په قرآن کې وینو او بیا په تاریخ، سنت او احادیثو پسې ځو؛ نو ګورو، چې نه یوازې شیعه، چې ځان د اهلبیتو لاروی ګڼي؛ بلکې هغه ډله، چې له اهلبیتو ځانګړې لاروي نه کوي، په کتابونو کې یې ددې آیت د شان نزول د اهلبیتو ستاینه ګڼلې او ووايي، چې ددې آیت د نزول پر مهال حضرت علي کرم الله وجهه، حضرت فاطمة الزهرا، حضرت امام حسن، حضرت امام حسین او پخپله جناب رسول اکرم و، د اهلسنتو په روایتونو کې راغلي: دا آیت، چې نازلېده؛ نو حضرت ام سلمه بي بي، چې د پیغمبر اکرم مېرمن وه هم په کور کې وه، جناب رسول اکرم ته وویل: رسول الله ! آیا زه هم په اهلبیتو کې شمېرل کېږم که نه ؟ جناب رسول اکرم ورته

وويل: ته نېکه ښځه يې؛ خو په اهلبيتو کې نه شمېرل کېږې، دا خبره د اهلسنتو په ډېرى روايتونو کې راغلې ده،

گورو، چې همدا آيت در نورو آيتونو په ترخ کې دى او مخکې او وروسته ترې د پېغمبر اکرم د مېرمنو په اړه دى، مخکې ترې دادي: ((يَا نِسَاء النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِّنَ النِّسَاء (احزاب/٣٢) د پېغمبر مېرمنو! تاسې هېڅ د(نورو) ښځو غوندې نه ياست)) (البته نه وايي، چې امتياز لرئ) گناه مو دوه گرايه ده؛ ځکه که گناه وکړئ؛ لومړى داچې گناه مو کړې او دويم داچې د مېړه د مقام سپکاوى مو کړى دى؛ نو دا دوه گناوې دي او د خير کړنې مو هم دوه گرايه ثواب لري؛ ځکه د خير کړنې مو دوه کړنې دي او لکه څنگه چې ويل کېږي، چې د ساداتو د ښه کړنو او گناه ثواب او عذاب دوه گرايه دى؛ ددې لپاره نه دى، چې يوه گناه د دوى په اړه له نورو سره توپير لري؛ بلکې يوه گناه يې دوه کېږي، د ساري په ډول: که يو "سيد" شراب وڅښي؛ نو بې له دې، چې شراب يې څښلي؛ يو بل کار يې هم کړى دى او هغه داچې د حضرت پېغمبراکرم څوځات دى؛ نو د حضرت پېغمبراکرم سپکاوى يې هم کړى دى؛ نو څوک چې گوري،

چې پخپله د حضرت پیغمبراکرم ځوځات داسې له پیغمبره سرغړونه کوي؛ نو په روحیه یې خورا ناوړه اغېز کوي،
په دې آیت کې ضمیرونه هم مؤنث دي: ((لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِّنَ النِّسَاء إِنِ اتَّقَيْتُنَّ (احزاب/۳۲)= د(نورو) ښځو غوندې نه یاست؛ که پرهېزګاري کوئ؛)) څرګنده ده، چې مخاطب یې د حضرت پیغمبراکرم مېرمنې دي، تر دوو یا درې آیتونو وروسته یودم ضمیر مذکرېږي او همدې آیت ته را رسو((إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ [نه وايي: (عنكُن)] الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً)) بیا ځلي ضمیر مونثېږي، قرآن خو یو کار هم بېځایه نه کوي، لومړی یې دلته د ((اهلبیت)) لفظ راوړی او مخکې ترې ټول ((نساءالنبي)) دی: ((يَا نِسَاء النَّبِيِّ))؛ یعنې د ((نساءالنبي)) عنوان د حضرت پیغمبراکرم د اهلبیتو په عنوان واوړېد او ترڅنګ یې مؤنث ضمیر په مذکر ضمیر واوړېد، دا خو څه بېځایه خبرې نه دي، په آیتونو کې پر شته مطلب سربېره بل څه ویل غواړي، تردې آیت مخکې او وروسته د حضرت پیغمبراکرم د مېرمنو په اړه ټول مکلفیت، ګواښ، ډارول، رجاء او امر دی: ((وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ= او پخپلو کورونو کې اوسئ او د ړومبني جاهلي پېر په څېر خپل ښایست

او سينګار مه ښکاره کوئ)) ټول امر، حکم، ګواښ او ترغنګ يې ډارول او رجاء دی؛ که ښه کار وکړئ داسې کيږي او که بد کار وکړئ؛ هغسې کيږي،

خو د تطهير آيت تر ستاينې اوچت دی؛ له ګناه د پاکوالي او پاکلمنۍ خبره يې کوي، ددې آيت مفاد له مخکېني او وروستني آيت سره توپير لري، دلته مخاطب ((اهلبيت)) دي او هلته ((نساء النبي)) دلته ضمير مذکر دی او هلته مؤنث؛ خو همدا آيت چې مفاد يې له مخکني او وروستني آيت سره دومره توپير لري، په هغو آيتونو کې ځای په ځای شوی دی؛ لکه څوک چې د خپلو خبرو په ترڅ کې بل مطلب وايي او بيا خپلې خبرې ته دوام ورکوي؛ نو ځکه زموږ په روايتونو کې امامانو خورا ټينګار کړی، چې د قرآن د آيتونو پيل يو مطلب، منځ يې بل مطلب او پای يې بل مطلب دی؛ نو ځکه د قرآن تفسير ته پر دومره ارزښت قايل دي،

نه يوازې زموږ روايتونو او امامانو ويلي، چې د ((إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً)) آيت مخکېنی او وروستنی مطلب سره توپير لري او مخاطب او مضمون يې غير له هغوی دی او په هغوی پورې اړوند دی، چې

هغه کیسه یې په اړه ده؛ بلکې ټولو اهلسنتو هم دا مطلب روایت کړی دی،

بله بېلګه: د ((الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ، ، ،)) آيت

د ((الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ)) په آیت کې همدا مطلب وینو او بلکې ددې آیت په اړه خورا حیرانوونکی دی، تر دې آیت مخکې د فرعي او عادي مسایلو په اړه خبرې دي: ((أُحِلَّتْ لَكُم بَهِيمَةُ الأَنْعَامِ (مائده/١)= تاسې ته د څارویو (غوښه او جنین) حلا ل شوي دي)) او تذکیه داسې وکړئ او که مردار وي؛ حرام دی او هغوی چې زندۍ کوي (منخنقه) حرام دی او هغوی چې د یو بل په ښکر وژل کېږي؛ غوښه یې حرامه ده او، ، ، یو دمې وایي: ((الْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن دِينِكُمْ فَلاَ تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الإِسْلاَمَ دِينًا (مائده/٣)= نن کافران ستاسې د دین (له زواله) ناهیلې شوي دي؛ نو څکه ترې مه وېرېږئ، بلکې زما له مخالفته ووېرېږئ ! نن مې ستاسې دین تاسې ته بشپړ کړ او خپله لورېنه مې درته پوره کړه او اسلام مې درته ستاسې (تلپاتې) دین غوره کړ،)) او بیا هماغو مسایلو ته مخه کوي، چې مخکې

يې ويلي ول، اساساً دا جملې له مخکېنيو او وروستنيو سره اړخ نه لګوي؛ يعنې ښيي چې دا هغه مطلب دی، چې په بل مطلب کې ځای په ځای شوی دی او له هغه تېر شوي دي،
کوم آيت چې نن وايو؛ همداسې برخليک لري؛ يعنې د نورو آيتونو په منځ کې يو بل آيت دی، چې که د هغه آيت له منځه يې راواخلو؛ نو د هغه د مطلب لړۍ سره نه شلېږي او که د ((الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ)) برخه له آيته اوچته کړو؛ نو د آيت د مخکېنۍ برخې د مطلب لړۍ له وروستنۍ برخې سره نه شلېږي، د بل آيت په منځ کې يو بل آيت دی، چې نه شو ويلای، چې د مخکني مطلب دوام او د وروستني مطلب سريزه ده؛ بلکې پخپله بېل مطلب دی، دلته هم د آيت مطلب او د اهلسنتو او شيعه وو روايتونه هم همدا خبره کوي؛ خو دا آيت هم قرآن د بل مطلب په منځ کې ايښی دی، اوس بايد پوه شو، چې ددې مطلب راز په څه کې دی ؟

ددې چار راز

ددې مسئلې راز برسېرنې ته هم د قرآن د آيت له اشارې او د امامانو له روايتونو ګټنه کېږي او هغه داچې په ټولو اسلامي احکامو کې د حضرت علي کرم الله وجهه د امامت او د حضرت پېغمبراکرم د کورنۍ د ځانګړنې په څېر يو حکم داسې نه و، چې د پلي کېدو لږ چانس ولري؛ په دې مانا: کوم تعصبونه، چې د عربو د زړه په تل کې ول؛ ددې مطلب پلي کولو ته يې خورا لږ چمتووالی درلود، سره له دې، چې حضرت پېغمبراکرم ته د حضرت علي کرم الله وجهه په هکله حکم راته؛ خو آنحضرت تل دا وېره درلوده، چې که و يې وايي، نو هغه منافقين، چې قرآن يې پرله پسې نوم اخلي، ووايي: وګوره ! خپلې کورنۍ ته خواږه پخوي، حال دا چې د حضرت پېغمبراکرم ژوند دود داسې و، چې په هېڅ ځای کې ځان ته ځانګړلی او امتياز قايل نه و، خوی يې همدا و او د اسلام حکم هم همدا و او په کلکه يې له دې ډډه کوله، چې د ځان او نورو ترمنځ ځان ته پر امتياز قايل شي او همدا لامل د حضرت پېغمبراکرم د پرمختګ او بري ستر لامل و،

دا مسئله د خدای حکم و؛ خو حضرت پیغمبراکرم پوهېده، چې
که و یې وایي؛ نو د کمزوریو ایمان خاوندان به وایي: وګوره !
ځان ته امتیاز جوړوي، په ((الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ)) آیت
کې مو ولیدل، چې مخکې یې دا ول: ((الْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُواْ
مِن دِينِكُمْ فَلاَ تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ= نن کافران ستاسې د دین (له
زواله) ناهیلي شوې دي؛ نو ځکه ترې مه وېرېږئ، بلکې زما له
مخالفته ووېرېږئ !)) وایي: نور کافران ستاسې له دینه نهیلي
شوي دي؛ یعنې هغوی نور له هغې لارې نهیلي شوي، چې پر
اسلام به برلاسي شي؛ پوه شوي، چې نور یې چارې پرمخ نه ځي
فَلاَ تَخْشَوْهُمْ نور ترې مه وېرېږئ وَاخْشَوْنِ؛ خو له ما وډارشئ، و
مې ویل: مراد دادی: ووېرېږئ؛ ځکه که منځ مو خراب شي؛ نو
د هغه سنت له مخې، چې زه یې لرم، چې که هر قوم د فساد پر
لور تغییر وکړي؛ نو زه هم خپل نعمت ترې اخلم [د اسلام
نعمت به درځنې واخلم] دلته وَاخْشَوْنِ کنایه ده له دې، چې له
ځانه وډار شئ؛ له ما ووېرېږئ له دې بابه، چې له ځانه ووېرېږئ؛
یعنې له کوره وېره ده؛ نور له بهره څه وېره نشته، بلخوا پوهېږو،
چې دا آیت د مائدې په سورت کې دی او د مائدې سورت
وروستی سورت دی، چې پر حضرت پیغمبراکرم نازل شوی

دی؛ یعنې دا سورت د پېغمبر اکرم د عمر په دوه درې وروستیو میاشتو کې، چې اسلام د ځواک پر هسکه څوکه و، نازل شوی دی،
مخکې مې هم، چې کوم آیت ولوست؛ همدې مطلب ته پکې اشاره شوې، چې وېره نوره له کوره ده او له بهره نشته، وايي:
((يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ وَإِن لَّمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ (مائده/٦٧)= پېغمبره! څه چې ستا د پالونکي له لوري پرتا نازل شوي، بشپړ(خلکو ته) ورسوه او که داسې دې ونه کړل؛ نو د هغه پیغام دې نه دی رسولی، خدای تا د خلکو (له احتمالي زیانونو) ژغوري،))
اصلاً موږ بې له دې آیته په قرآن کې بل آیت نه لرو، چې حضرت پېغمبراکرم یو کار ته وهڅوي، داسې به وي، چې غواړئ څوک یو کار ته وهڅوئ؛ هغه یو ګام مخکې ځي او بل شاته بېدي او وېرېږي، په دې آیت کې هم حضرت پېغمبراکرم ته بلنه ورکول کېږي، چې ابلاغ کړه، له یوې خوا یې ګواښي او بلخوا یې هڅوي؛ یعنې تسلي ورکوي؛ ګواښي یې که دا موضوع ابلاغ نشي؛ نو ټول رسالت دې تويې تللی دی او تسلي ورکوي، چې مه وېرېږه ! خدای به دې له دې خلکو ساتي (وَاللّهُ

يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ) او په ((الْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن دِينِكُمْ فَلاَ تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ= نن کافران ستاسې د دين (له زواله) ناهيلې شوې دي؛ نو څکه ترې مه وېرېږئ، بلکې زما له مخالفته ووېرېږئ !)) کې يې وويل: نور له کافرانو مه ډارېږئ، څرگنده ده، چې حضرت پيغمبراکرم په لومړۍ درجه کې نبايد له کافرانو ووېرېږي؛ خو ((يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ)) ښيي، چې تشويش لري؛ نو دا تشويش د مسلمانانو له کورنيو چارو دی؛ خو زه اوس له دې سره کار نه لرم، چې له مسلمانانو [هغوی، چې د حضرت علي کرم الله وجهه خلافت او امامت نه مانه] باطني کافران ول که نه؛ بالاخره دا موضوع په يو ډول وه، چې د منلو چمتوتيا يې نه درلوده،

تاريخي شواهد

تاريخي بهيرونه همدا خبره کوي؛ يعنې د مسلمانانو ټولنپوهنه همداسې ښيي؛ نو حضرت عمر (رض) وويل: موږ چې علي خلافت ته و نه ټاکه ((حيطة على الاسلام)) و؛ يعنې اسلام ته مو احتياط وکړ؛ څکه چا ورسره نه منله، يا په بل ځای کې، چې له حضرت ابن عباس (رض) سره يې خبرې کولې، وويل: قريش

ته سمه نه ښکارېده، چې خلافت دې هم په هماغه کورنۍ کې وي، چې نبوت پکې و؛ یعنې و یې ویل: نبوت، چې په بني هاشمو کې پیدا شو؛ نو ښکاره خبره ده، چې دا ورته امتیاز شو؛ قریشو حساب وکړ که خلافت هم په بني هاشمو کې وي؛ نو ټول امتیازات به بني هاشمو وي؛ نو ځکه قریشو له دې مسئلې کرکه درلوده او حضرت ابن عباس (رض) هم حضرت عمر (رض) ته د قرآن آیتونو په رڼا کې خورا پاخه ځوابونه ورکړي دي،

د مسلمانانو په ټولنه کې یوه وضع وه، چې په بېلابېلو عبارتونو او ژبو وویل شو، قرآن کریم یې په هغه بڼه وایي، حضرت عمر(رض) هماغه په بله وینا او بڼه وایي، یا د بېلګې په توګه ویل یې: حضرت علي په اسلامي جګړو کې د عربو خورا مشران وژلي او عرب هم کینه کښ خلک دي او تر مسلمانېدو وروسته یې هم تر اسلام د مخه کینې علي کرم الله وجهه ته په زړونو کې دي؛ نو ځکه علي خلافت ته مناسب نه دی، ځینې اهلسنت هم له همدې خبرو عذر جوړوي، وایي: سمه ده، چې علي کرم الله وجهه افضل و او مقام یې خورا اوچت و؛ خو ډېر دښمنان یې هم درلودل،

نو د حضرت پیغمبراکرم پر مهال ددې حکم له سرغړاوي یو ډول تشویش و، داچې قرآن دا آیتونه له قرآینو او دلایلو سره ویلي دي؛ نو کېدای شي راز یې په دې کې وي، چې هر بې غرضه انسان پردې مطلب پوه شي؛ خو نه یې غوښتل، چې دا مطلب په داسې بڼه ووایي، چې هغوی چې غوښتل سرغړونه وکړي، سرغړونه یې د قرآن او اسلام پر وړاندې سرغړونه وي؛ هغوی چې په هر حال سرغړونه کوي؛ نو تمرد یې دا بڼه و نه مومي، چې په څرګند ډول قرآن طرد کړي؛ لږ تر لږه وکړای شي، چې دې چار ته پوښښ جوړ کړي؛ نو ځکه یې د تطهیر آیت په نورو آیتونو کې ځای پر ځای کړی دی؛ خو هر پوه، عاقل، مدبر او متدبر انسان پوهېږي، چې دا بل څه دي، د ((الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ)) آیت هغسې بړدي او د ((يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ)) آیت داسې بړدي،

د (إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللّهُ، ، ،)) آيت

په دې اړه نور آيتونه هم داسې دي، چې ددې لپاره فکر هڅوي، چې ځان پوه کړي، چې دلته يوه خبره شته او بيا هم د متواترو نقلونو په مرسته قضيه جوته شي؛ لکه دمائدې د سورت۵۵ آيت:

((إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُواْ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلاَةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ = ستاسې ولي او پالندوی خو يوازې خدای، د هغه پېغمبراو هغه مؤمنان دي، چې لمونځونه کوي او د رکوع په حال کې زکات ورکوي،))

عجيبه تعبير دی: ستاسې ولي او پالندوی خو يوازې خدای، د هغه پېغمبر او هغه مؤمنان دي، چې لمونځونه کوي او د رکوع په حال کې زکات ورکوي،

د رکوع پر مهال زکات ورکول عمومي چار نه دی، چې وکړای شو د يو ټوليز اصل په بڼه يې ووايو؛ بلکې ښيي، چې يوې ټاکلې پېښې ته اشاره ده، هم يې تصريح کړې نه ده؛ هغه تصريح، چې سرغړونه ترې د دښمن او دوست په نزد له قرآنه سرغړونه وشمېرل شي او هم يې تفصيح کړې دی؛ يعنې داسې يې ويلي، چې هر بې غرضه انسان پوهېږي، چې دلته يو څه دي

او یوې پېښې ته اشاره ده، الَّذِينَ، ، ، ، وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ (د رکوع په حال کې زکات ورکوي) یو معمولي چار نه دی؛ یوه استثنایي قضیه ده، چې ناڅاپه پېښه شوې ده، دا قضیه څه وه؟ ګورو، چې شیعه وو او اهلسنتو ټولو رانقل کړي، چې دا آیت د حضرت علي کرم الله وجهه په اړه نازل شوی دی،

د عرفاوو خبره

نور آیتونه هم شته، چې پکې ځېرنه مطلب روښانوي، عرفاوو له پخوا یوه خبره کړې او البته دا خبره پخپله په شیعه وو کې شته او عرفاوو ښه بیان کړې ده، وايي: د امامت او ولایت مسئله د شریعت باطن دی؛ یعنې څوک چې دې مطلب ته رسي، چې له پوټکي تېر شوی وي او ماغزو او لُب ته رسېدلی وي او اساساً په اسلام کې د ولایت او امامت مسئله یوه لُبي مسئله وه؛ یعنې یوازې ژور کسان به پرې پوهېدل؛ نور هم رابلل شوي، چې دې ژورتیا ته ورسي؛ خو ځینې به رسي او ځینې به نه رسي،
اوس به په نورو آیتونو پسې ولاړ شو؛ غواړو له هغو استدلالونو سره اشنا شو، چې شیعه یې کوي او پر منطق یې پوه شو،

په شیعه وو کې امامت د نبوت په څېر مفهوم دی

په قرآن کې په همدې مسئلې پورې اړوند یو عجیبه آیت دی؛ البته دا آیت پخپله د حضرت علي کرم الله وجهه په باب نه دی، پخپله د امامت د مسئلې په هکله دی،

و مې ویل: په اسلامي متکلمینو کې له پخوا دا ستره تېروتنه وه، چې مسئله یې په دې بڼه مطرح کړې ده: د امامت شرایط څه دي ؟ مسئله یې داسې فرض کړه امامت هم موږ منو او اهلسنت؛ خو په شرایطو کې یې اختلاف لرو؛ موږ وایو: د امام شرط دادی، چې معصوم او منصوص وي؛ هغوی وایي: نه ! حال دا چې پر کوم امامت، چې شیعه گروهمن دی، اهل تسنن پرې بېخي گروهمن نه دي، پر څه چې اهلسنت د امامت په نامه گروهمن دي دا د امامت د شان یو دنیوي چار دی؛ لکه څنگه چې د نبوت په هکله د پېغمبر اکرم یوه دنده دا وه، چې د مسلمانانو واکمن و؛ خو نبوت خو له حکومت سره مساوي نه دی، نبوت پخپله یو حقیقت دی، چې په زرگونو مطالب پکې دی، د پېغمبر له شئونو یو دادی، چې د پېغمبر په شتون کې مسلمان بل واکمن نه لري او هغه د مسلمانانو واکمن دی، اهلسنت وایي: امامت؛ یعنې حکومت او امام هم هماغه د

مسلمانانو واکمن دی؛ د مسلمانانو یو وګړی، چې باید حکومت ته وټاکل شي، اهلسنت تر حکومت پورته لانړل؛ خو امامت په شیعه وو کې تالی تلو نبوت دی؛ بلکې د نبوت له ځینو درجو پورته هم دی؛ یعنې اولوالعزم انبیاء هغوی دي، چې امامان هم دي، ډېری انبیاء اصلا امامان نه ول، اولوالعزم انبیاء په اخره کې امامت ته رسېدلي دي،

لکه څنګه چې څو پېغمبر وي؛ نو ددې خبره نه وي، چې څوک دې واکمن وي؛ ځکه یو فوق بشري اړخ هم لري او چې امام وي؛ نو د بل د واکمنۍ خبره بېخي نه مطرحېږي او چې کله امام نه وي (اوس که ووایو چې بېخي نشته او یا زموږ د پېر په څېر غیب وي)؛ نو هله د حکومت خبره رامنځ ته کېږي، چې څوک واکمن شي؛ نه ښایي، چې د امامت او حکومت مسئله سره ګډه کړو او بیا ووایو، چې اهلسنت څه وایي او موږ څه وایو، دا یوه بله مسئله ده، په شیعه وو کې امامت کټ مټ د نبوت په څېر مفهوم لري هغه هم تر نبوت په لوړه درجه؛ نو پردې بنسټ شیعه پر امامت ګروهمن دي او هغوی بېخي نه دي نه داچې پر امامت قایل وي؛ خو امام ته نور شرایط قایل وي،

امامت د حضرت ابراهیم علیه السلام په څوځات کې

کوم آیت چې لولم د امامت مفهوم د شیعه وو په مانا دی، شیعه وايي: له دې آیته ګټنه کیږي، چې د امامت په نامه یو بل حقیقت شته، چې نه یوازې د اسلام تر پیغمبر وروسته و؛ بلکې له هغه وخته و، چې پیغمبران راښکاره شوي دي او دا حقیقت د قیامت تر ورځې د حضرت ابراهیم علیه السلام په څوځات کې پاتې دی او هغه د بقرې د سورت ۱۲٤ آیت دی، چې وايي:

((وَإِذِ ابْتَلَى إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِن ذُرِّيَّتِي قَالَ لاَ يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ =او (درياد کړئ) چې کله خدای ابراهیم په ډول ډول وسایلو وازمېیه؛ او هغه هم لدې ازمېښتونو ښه راووت (؛ نو) خدای ورته وویل:((زه تا د خلکو امام او مشر ټاکم،)) ابراهیم عرض وکړ:((او له څوځاته مې هم (مشران او امامان وټاکه،))) خدای ورته وویل:((ظالمانو ته مې وعده نرسي (او یوازې ستا د اولادې سپېڅلي ددې مقام وړ دي))).

له حضرت ابراهیم علیه السلام نه امتحان اخستل کېږي

حجاز ته د مهاجرت حکم

پخپله قرآن کریم د حضرت ابراهیم علیه السلام د ازمېښتو په اړه مطالب ویلي دي؛ د "نمردو" او نمردویانو پر وړاندې یې مقاومت او داچې چمتو شو په اور کې واچول شي او ځینې نورې پېښې، چې وروسته ورته راپېښې شوې، چې یو یې هغه حیرانوونکی حکم و، چې یوازې هغه کسان یې پلی کولای شي، چې مطلق عابد او کټ مټ د خدای امر ته تسلیم وي، یو زوړ بوډا، چې اولاد یې نه درلود او د لومړي ځل لپاره یې مېرمن؛ "هاجر" په اویا کلنۍ کې ماشوم وزیږاوه؛ حکم ورته کېږي، چې باید له "شام" او "سوریه" ووځې او د حجاز سیمې (د اوسني مسجدالحرام سیمه) ته ولاړ شي او زوی او مېرمن دې همغلته پرېږدي او پخپله ترې راستون شي، دا خبره له یو منطق سره هم اړخ نه لگوي؛ خو هغه منطق چې دا امر د خدای امر دی (دا یې حسول؛ ځکه وحې وه) او زه یې باید پلی کړم، ((رَّبَّنَا إِنيِّ أَسْكَنتُ مِن ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِندَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُواْ الصَّلاَةَ فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِّنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ

وَارْزُقْهُم مِّنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ (ابراهيم/۳۷)= پالونکيه ! ما په يو بې اوبو او بې کښته ناو کې د خپل اولاد يوه برخه ستا د قدرمن کور تر څنګ مېشت کړه، چې لمونځ وکړي؛ نو ته د يو شمېر خلکو زړونه ورته راواړوه او له محصولاتو څنې روزي ورکړه، ښايي چې هغوی ستا شکر وباسي،))

البته هغه د الهي وحې له لارې پوهېږي، چې د چار پای څه ده؛ خو له ازمېښتونو سرلوړی راووت،

د زوی د حلالو حکم

تردې اوچت اوسخت ازمېښت د زوی حلالول دي او ورته ويل کيږي، چې بايد پخپلو لاسونو د خپل زوی سر غوڅ کړې او په همدې منی کې يې قرباني کړې (چې نن مور د هغه فوق العاده تسليم په ياد دلته پسه قرباني کوو او څکه يې کوو، چې خدای ويلي او دليل پکې نه راوړو،) درې څلور ځل چې ورته په خوب کې وحې کيږي او ډاډمنيږي، چې دا الهي وحې ده؛ نو له خپل زوی سره خبره کوي او زوی يې هم ورته وايي: ((قَالَ يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِن شَاء اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ (صافات/۱۰۲)=(اسماعيل) وويل: ((پلاره! څه چې درته امر

کېږي، همغه وکړه، که خدای وغواړي (؛ نو) ما به له زغمونکیو ومومې،))

قرآن څومره ښه ننداره انځوروي: ((فَلَمَّا أَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِ(صافات/۱۰۳) = نو چې کله دواړو(دې کار ته) غاړه کېښووه او زوی یې پړمخې څملاوه،)) (؛ یعنې هغه پړاو ته راورسېد، چې نه حضرت ابراهیم شک درلود، چې باید د خپل زوی سر غوڅ کړي او نه حضرت اسماعیل شک درلود، چې سر یې پرې کېږي؛ پلار له بشپړ طمانینه او زوی له بشپړ طمانینه سره) ((وَنَادَيْنَاهُ أَنْ يَا إِبْرَاهِيمُ، قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا (صافات/۱۰٤-۱۰۵)= او هغه ته موږ غږ وکړ چې: ((ابراهیمه! په یقین تا(خپل)خوب رښتیا کړ(او خپله دنده دې ترسره کړه)))؛ یعنې زموږ موخه د سر غوڅول نه ول؛ موږ نه غوښتل، چې سر غوڅ شي، و یې نه ویل، چې پکار نه ده دا کار عملي کړې؛ و یې ویل: عملي دې کړ، پای ته ورسېد؛ ځکه څه چې موږ غوښتل دا نه ول، چې د حضرت اسماعیل سر غوڅ شي؛ بلکې د اسلام راښکاره کېدل او ستاسې د پلار و زوی تسلیم و، چې عملي شو،

د قرآن د نص له مخې، حضرت ابراهیم ته خدای په بوډاتوب کې زوی ورکړ او د قرآن څرګند نص دی، چې کله پرښتې راغلې او خبر یې ورکړ، چې خدای به زوی درکړي؛ نو مېرمن یې وویل: ((قَالَتْ يَا وَيْلَتَى أَأَلِدُ وَأَنَاْ عَجُوزٌ وَهَـذَا بَعْلِي شَيْخًا إِنَّ هَـذَا لَشَيْءٌ عَجِيبٌ، قَالُواْ أَتَعْجَبِينَ مِنْ أَمْرِ اللّهِ رَحْمَتُ اللّهِ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ إِنَّهُ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ (هود/۷۲-۷۳)= (د ابراهیم ښځې) وویل: ((های های! پدې بوډۍ توب کې به مې اولاد وشي؟! او (حال دا چې) دا مېړه هم بوډا دی؟!دا یو عجیبه څیز دی!)) (پرښتو) وویل: ((ایا د خدای پر کار تعجب کوې؟ دا د خدای رحمت او برکتونه ستاسې پر کورنۍ دي؛ ځکه چې هغه ستایل شوی اوستر دی؛))

نو خدای په بوډاتوب کې حضرت ابراهیم ته زوی ورکړ او تر هغه چې ځوان و؛ نو اولاد یې نه درلود او حضرت ابراهیم هغه مهال د اولاد څښتن شو، چې پېغمبر شوی و او دا چې د حضرت ابراهیم په اړه خورا آیتونه دي، ښیي چې ابراهیم علیه السلام چې تر کلونو وروسته پېغمبر شو؛ نو خدای ورته د عمر په وروستیو کلونو؛ یعنې په اته اویا کلنۍ کې زوی ورکړ او تر هغه وروسته هم لس شل کاله وروسته ژوندی و، چې حضرت

اسحاق او حضرت اسماعیل علیهم السلام دواړه غټ شول او اسماعیل علیه السلام دومره غټېږي، چې د حضرت ابراهیم په مرسته د کعبې خونه جوړوي،

((وَإِذِ ابْتَلَى إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِن ذُرِّيَّتِي قَالَ لاَ يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ =او (دریاد کړئ) چې کله خدای ابراهیم په ډول ډول وسایلو وازمېیه؛ او هغه هم لدې ازمېښتونو ښه راووت (؛ نو) خدای ورته وویل:((زه تا د خلکو امام او مشر ټاکم،)) ابراهیم عرض وکړ:((او له ځوځاته مې هم (مشران او امامان وټاکه،))) خدای ورته وویل:((ظالمانو ته مې وعده نرسي (او یوازې ستا د اولادې سپېڅلي ددې مقام وړ دي))).

وایي خدای حضرت ابراهیم وازمېیه او له دې ازمېښوتونو سرلوړی راووت؛ بیا ورته خدای وویل: زه به دې امام کړم، ابراهیم علیه السلام وویل: آیا له ځوځاته به مې هم امام وي؟ ځواب ورکړ شو: ظالمان یې نه ! دا آیتونه په وخت پورې اړوند دي ؟ آیا د حضرت ابراهیم د ځوانۍ د پېر دي؟ څرګنده ده، چې تر نبوت په مخکې پېر پورې اړوند نه دي؛ ځکه د وحې خبره ده او د نبوت په پېر پورې اړوند دی؟ د نبوت د پیل پېر

دی؟ نه ! د نبوت وروستي کلونه دي؛ په دوو دلیلونو:یو دا چې وایي: تر ازمېښتونو وروسته ول او د حضرت ابراهیم ازمېښوتونه د نبوت په پېر کې ول او خورا مهم د حضرت ابراهیم د عمر وروستي کلونو ول او بل دا چې په همدې آیت کې د ځوځات خبره ده، دا چې ویلي یې دي: وَمِن ذُرِّيَّتِي؛ څرګندېږي، چې اولاد یې درلود،

دا آیت نوي رسول ابراهیم نبي ته د عمر په وروستي کلونو کې وایي، چې موږ یو نوی او اضافه منصب او مقام درکوو: إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا، څرګندېږي، چې حضرت ابراهیم پېغمبر و، رسول و او دا پړاوونه یې تېر کړي ول؛ خو یو بل پړاو و، چې لا تر اوسه حضرت ابراهیم علیه السلام نه ور ورسېدلی او تر هغه ور و نه رسېد، څو له ټولو ازمېښوتونو سرلوړی راووت،

آیا دا نه ښیي، چې د قرآن په منطق کې یو بل حقیقت هم شته، چې نوم یې امامت دی؟؛ نو د امامت مانا څه ده؟

امامت الهي ژمنه ده

امامت؛ یعنې یو انسان هغه برید ته ورسي، چې په اصطلاح یو کامل انسان شي، چې دا کامل انسان پخپل ټول وجود کړای شي، چې د نورو مشر شي،

ابراهیم علیه السلام بې ځنډه د خپل ځوځات په فکر کې شي: خدایه له ځوځاته مې څنګه؟ ځواب ورکوي: لاَ یَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِینَ، دلته د امامت مسئلې ته "الهي ژمنه" وایي؛ نو شیعه ځکه وایي کوم امامت چې موږ وایو؛ له خدای سره دی؛ نو قرآن وایي: عَهْدِي؛ یعنې زما ژمنه ده؛ نه د خلکو، موږ چې پوه شو، چې امامت غیر د حکومت له مسئلې دی؛ نو نور به نه حیرانېږو، چې له خدای سره دی، وایي: حکومت له خلکو سره دی که له خدای سره؟دا حکومت چې موږ یې وایو، غیر د امامت له مسئلې دی، امامت زما ژمنه ده او زما ژمنه ستا د اولاد ظالمو ته نه رسي، او په ټولیزه توګه یې و نه ویل: ((نه !)) او په ټولیزه توګه یې و نه ویل: ((هو !))؛ ځکه یې داسې بېل کړل او ظالمان یې ځنډې ته کړل؛ نو بې له ظالمانو نور پاتې کېږي او دا آیت ښیي، چې اجمالاً د حضرت ابراهیم په ځوځات کې امامت شته،

بل آیت

((وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقِبِهِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ (زخرف/۲۸)=
هم د حضرت ابراهیم په هکله دی، وایي: خدای دا یو باقي حقیقت د ابراهیم په ځوځات کې پرېښود،

له ظالم نه مراد څه دی؟

د "ظالمین" مسئله رامخې ته کیږي، امامانو به تل د "ظالمین" پر آیت استدلال کاوه، له ظالمه مراد څه دی؟ د قرآن له نظره هغه ظالم دی، چې پر خپل نفس او یا پر بل ظلم وکړي، د خلکو په عرف کې موږ هغه ته ظالم وایو، چې د نورو پر حقوقو تېری وکړي؛ خو ظالم په قرآن کې عمومي دی که څوک پر بل تېری وکړي او که پر ځان،

چا چې پر بل یرغل کړی؛ بیا یې هم پر ځان ظلم کړی دی او په قرآن کې د ظلم د شرح لپاره خورا آیتونه دي،

علامه طباطبایي د خپل یو استاد له خولې د هغه پوښتنې په اړه رانقلوي، چې حضرت ابراهیم علیه السلام د خپل ځوځات په اړه وکړ، د حضرت ابراهیم نسل او ځوځات د بدوالي او ښه

والي له نظره داسې تفسیرېږي: یو دا چې فرض کړو، چې داسې وګړي ول، چې د عمر له ړومبۍ ورځې تر وروستۍ پوري ظالم ول، بل دا چې فرض کړو، چې د عمر په لومړیو کې ظالمان ول او بیا ښه شول، دریم دا چې د عمر په ړومبیو کې ښه ول او بیا وروسته ظالمان شول، څلورم دا چې هیڅکله ظالمان نه ول، وایي: ناشونې ده، چې حضرت ابراهیم علیه السلام دا دومره ستر منصب خپل هغه ځوځات ته غوښتی وي، چې د عمر له پیل تر پایه ظالمان او بدچاري ول او همداراز ناشونې ده، چې دا منصب هغه اولاد ته وغواړي، چې د عمر په پیل کې ښه ول او اوس، چې دې منصب ته رسي؛ نو بدچاري دي، ابراهیم علیه السلام که دا منصب غوښتی وي؛ نو خپلو نېکچارو او ښه اولاد ته یې غوښتی دی، ښه وګړي دوه ډوله دي: هغه ښه، چې د عمر له پیله تر پایه ښه ول او هغه ښه، چې په پیل کې بد ول؛ خو اوس ښه شوي دي، چې کله د ابراهیم علیه السلام د غوښتنې ځای مشخص شو، چې بې له دې دوو ډلو هاخوا نه اوړي؛ نو هغه کسان هم پکې شاملېږي، چې سره له دې، چې اوس ظالمان نه دي؛ خو ښه مخینه نه لري او پخو ککړ ول؛ خو ګورو، چې قرآن وایي: لاَ يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ، هغوی پکې نه

شامليږي، چې د ظلم مخینه لري، نه ! زما ژمنه ظالمانو ته نه رسي؛ نو څرګنده ده، چې د امامت غوښتنه هغوی ته نه ده، چې بالفعل ظالمان دي یا دا چې تل ظالمان ول او یا پخوا نه ول او اوس ظالمان دي؛ نو قرآن دا خبره نفې کوي، چې امامت به هغوی ته رسي، چې مخینه یې بده وه،
دا دی، چې شیعه استدلال کوي، چې ناشونې ده امامت هغو ته ورسي، چې د خپل عمر په یوه برخه کې مشرکان ول،

پوښتنه:

معصوم؛ یعنې څه ؟ آیا دا خبره شیعه وو جوړه کړې، چې بنسټ هم لري؛ خو موږ پاللې او ښه کړې ده؟ اصولاً هغه ته معصوم وایي، چې وایو ګناه نه کوي یا هغه چې پر ګناه نه کولو سربېره تېر هم نه وځي، موږ شل کاله مخکې د مرحوم میرزا ابولحسن خان فروغي په غونډو کې ګډون کاوه، هغه د عصمت په اړه ځانګړي مطالعات او ګروهې درلودې او ډېر روښانه او اوږدې ویناوې یې هم کولې؛ خو موږ یې په اتیا سلنه خبرو نه پوهېدو او په هغو شل سلنو یې هم چې پوهېدو؛ نوعصمت یې بل ډول تعریفاوه، ویل یې: معصوم هغه نه دی، چې ګناه نه کوي؛ موږ

ډېر وګړي لرو، چې ګناه یې نه ده کړې؛ خو معصوم ورته نه وایو؛ اوس له هغه منطق سره کار نه لرو، قطعاً استاد مطهري به خپل ځواب لري، چې معصوم څه ته وایي؛ خو که معصوم هغه وي، چې باید تېروتی هم نه وي؛ موږ ګورو، چې په دولس ګونو امامانو کې یوازې دوو تنو یې؛ یعنې امام علي او امام حسن د لنډ مهال لپاره خلافت کړی دی او شک نشته، چې دوی د خلافت په چارو کې خورا تېروتنې کړې وې او د تاریخي منطق له پلوه په دې تېروتنو کې بحث نشته او دا خبره د معصوم له هغه تعریف سره اړخ نه لګوي، د بېلګې په توګه: امام حسن له معاویه بن ابي سفیان سره د جګړې لپاره عبیدالله عباس ته دنده ورکړه یا پخپله حضرت علي، چې عبدالله بن عباس یې د بصرې واکمن کړ؛ نو که حضرت علي پوهېده، چې دا سړی به هغسې رسوایي او چټلي کوي؛ نو څرګنده ده، چې دا کار یې نه کاوه؛ نو څرګنده ده، چې له دې مطلبه خبر نه و؛ یعنې پخوا یې فکر کاوه، چې دا سړی دې کار ته غوره وګړی دی، چې وروسته ښه وګړی و نه خوت او که د حضرت علي د حکومت په اړه نورې څېړنې وکړو؛ نو هرومرو پکې داسې مسایل شته، چې د عصمت له دې تعریف سره اړخ نه لګوي،

، ، ، ، دا په اصطلاح یو اړخیز بحث کول، چې ټول موافق په یو بحث کې ګډون وکړي؛ نو دا چار ډېر ګټور نه دی؛ ځکه انسان چې کومه ګروهه لري؛ نو ورسره مینه لري او لېوال نه وي، چې د ګروهې پر خلاف یې خبره وشي؛ په تېره بیا چې له وړوکتوبه مو په افکارو کې له علي او کورنۍ سره یې مینه وه او هېڅکله مو نیوکه پرې نه ده لیدلې ان پخپله د دین د اصولو، توحید او خدای لمانځنې په اړه مو ډېر په اسانه نیوکې اورېدلي؛ خو په تشیع، امامانو او داچې څوک یې پر ژوند نیوکه وکړي؛ نو دا مو کله هم نه دي لیدلي؛ نو ځکه موږ ته خورا درنده وي، چې څوک پر امام حسین نیوکه وکړي؛ خو د بېلګې په توګه دا آیت، چې استاد مطهري پرې په لومړۍ غونډه او هم په دې غونډه کې استناد وکړ، چې وایي: هغوی چې لمونځ کوي او د رکوع په حال کې زکات ورکوي او بیا وایي، چې دا آیت یوازې د حضرت علي په هکله دی او دا پېښه هم یوازې حضرت علي ته راپېښه شوې، چې د رکوع په حال کې زکات ورکوي؛ نو زما په نظر ډېره منطقي او معقوله نه ښکاري؛ ځکه موږ د حضرت علي د حال په شرح کې ویلي، چې د لمانځه پر مهال به یې دومره خدای ته پام و، چې خلک به یې نه پېژندل او ان د اودس کولو

پر مهال به يې هم هغه وګړي نه پېژندل، چې په مخ کې يې تېرېدل؛ نو څرنګه کېدای شي، چې دداسې سړي د لمانځه پر مهال پام يې بل ته وي، چې ګدايي کوي او څوک ورته څه نه ورکوي او بيا حضرت علي خپله ګوتمه ورکوي او دا خو څه ښه کار نه دی، چې سوالګر ته پيسې ورکړو او ګدا ته پيسې ورکول دومره ارزښت نه لري، چې انسان پرې خپل لمونځ ټکنی کړي او پردې سربېره د شيعه فقهاوو له نظره ګوته هغه څه نه دي، چې زکات پرې کېږي او که له دې راتېر شو؛ نو ځينې متعصبين، چې غواړي دا موضوع ستره وښيي، ويلي يې دي، چې دا ګوته خورا ګرانبيه وه، حال دا چې حضرت علي ګرانبيه ګوتې نه په ګوته کولې،

ځواب:

کومه خبره، چې ده وکړه، چې په غونډو کې مخالف کسان هم بايد وي، چې البته دا چار ټولو غونډو ته ګټور چار دی، ددې ځواب زه بايد ور نه کړم؛ زه همدومره اقرار کوم، چې ګټور چار دی،

د عصمت مانا څه ده ؟ يو وخت انسان داسې فکر کوي، چې عصمت يعنې دا چې خدای ځينې ځانګړي وګړي ځاري او

همدا چې د ګناه کولو هوډ ونیسي؛ نو بې ځنډه یې مخه نیول کېږي؛ نو څرګنده ده، چې عصمت په دې مانا نه دی او که وي هم؛ نو چا ته کمال شمېرل کېدای نشي، که څوک تل یو ماشوم و څاري او یو کار ته یې هم پرې نه ږدي او تل یې مخنیوی وشي؛ نو دا ماشوم ته کمال نه ګڼل کېږي؛ خو دلته یو بل مطلب دی، چې له قرآنه استنباطېږي او هغه دا چې قرآن د حضرت یوسف علیه السلام په هکله، چې زلیخا ترې غوښتنه لري، وایي:
((وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِ وَهَمَّ بِهَا لَوْلا أَن رَّأَى بُرْهَانَ رَبِّهِ كَذَلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاء إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ(یوسف/۲٤)= او په حقیقت کې ښځه د یوسف پر لور ورمخکې شوه او که (یوسف هم) دخپل پالونکي څرګند دلیل نه وای لیدلي (؛ نو) د هغې پر لور به ورمخکې شوی وای! دغسې (مو وکړل) چې له هغه بدي او بې حیایي (زنا او خیانت) لرې کړو؛ (ځکه) چې هغه زموږ له مخلصو او غوره کړای شویو بندګانو و،))
یعني هغه یو بشر او یو ځوان و او غریزه یې درلوده، هغه ښځه یوسف ته ورنږدې شوه؛ خو حضرت یوسف ورنږدې نه شو او که حضرت یوسف علیه السلام شهود نه وای کړی؛ نو هغه به هم ورغلی و او دا چې حضرت یوسف ایمان درلود او ایمان یې

د شهود تر بریده کامل ایمان و او ددې کار په بدۍ او تاوان پوهېده؛ نو هماغه ایمان، چې خدای حضرت یوسف ته ورکړی و؛ نو له دې کاره یې ژغورنکی لامل شو،
په موږ کې هم هر وګړی، بې له دې، چې کوم ځواک مو مخه نیولې وي د هغه ایمان له امله، چې د هغه ګناه پر خطر یې لرو له ځینو تېروتنو او ګناهونو معصوم یو، د ساري په ډول: له څو پوړیزه تعمیره ځان راګوزارول او په اور کې ځان سیځل ګناه ده، چې موږ دا ګناه هېڅکله نه کوو؛ ځکه ګناه او تاوان یې راته جوت او انځور شوی دی، پوهېږي د برېښنا لوڅ تار په لاس کې نیول له مرګ سره مساوي دی او یوازې هغه مهال دا کار کړای شو، چې له خطره یې سترګې پټې کړو؛ خو یو ماشوم اور ته لاس وروړي، ولې؟؛ ځکه ددې ګناه خطر څومره، چې موږ ته څرګند دی، ماشوم ته څرګند نه دی، د یو عادل انسان تقوا عادت شوې وي؛ نو ځکه ډېری ګناهونه اصلاً نه کوي او د تقوا همدا عادت ورته د عصمت دا برید ټاکي؛ نو پردې بنسټ، له ګناه عصمت د هغه ګناه د ګناهتوب او د خطر په خطرتوب د ایمان په درجې پورې اړه لري، موږ ګناهونه تعبداً منلي دي، چې ګناه ده؛ یعنې وایو:دا چې اسلام ویلي شراب مه څښئ؛ نو نه یې

ځښنو، جواري مه کوئ؛ نو نه يې کوو، څه نا څه هم پوهېږو، چې دا چارې بدې دي؛ خو هغسې راته ددې ګناه خطر انځور شوی نه دی؛ لکه څوک، چې ددې ګناه خطر هومره وګڼي؛ لکه په اور کې، چې ځان اچوي، که موږ هومره، چې پر هغه خطر ايمان لرو، ددې ګناه پر خطر هم ايمان ولرو؛ نو موږ به له دې ګناهونو معصوم وای؛ نو له ګناه عصمت؛ يعنې د ايمان د کمال وروستی بريد، هغه چې وايي: ((لو کشف الغطاء ما ازددت يقيناً=که پرده هم راولوېږي؛ نو پر يقين به مې څه اضافه نشي)) سفينة البحار۷۳٤/۲ له حضرت علي، څرګنده ده، چې له ګناه معصوم دی؛ هغه له پردې له دې خوا هم د پردې هاخوا انځورويني؛ يعنې د بېلګې په توګه هغه حسوي، چې په يوه کنځل يې په واقع کې يو لږم ځان ته جوړ کړی دی؛ نو ځکه دا کار نه کوي او په دې کې هېڅ شک نشته قرآن هم د ايمان ددې درجې خبره ياده کړې ده،

نو عصمت نسبي دی؛ يعنې پوړونه او درجې لري، معصومين د هغو ځيزونو پر وړاندې معصوم دي او هېڅکله ګناه نه کوي، چې موږ ته ګناه ده او کله پرې ککړيږي او کله ترې ځان ژغورو؛ خو هغوی هم مراتب او مراحل لري او ټول يو شان نه

دي؛ په ځينو مراحلو او درجو کې هغوی زموږ په شان دي او لکه څنګه چې موږ د ځينو ګناهونو پر وړاندې معصوم نه یو؛ هغوی يې په هغو مراحلو او مراتبو کې عصمت نه لري، له هغو ځيزونو معصوم دي، چې موږ يې ګناه شمېرو؛ خو هغه ځيزونه ورته ګناه ده، چې موږ ته حسنه ده؛ څکه موږ هغه پوړ ته نه یو رسېدلي، د بېلګې په توګه: د پينځم ټولګي یو زده کوونکی که د شپږم ټولګي د رياضي پوښتنه حل کړي؛ نو دا ورته فضيلت دی او که همدا سوال د نهم ټولګي يو زده کوونکی حل کړي؛ نو دا کار يې ارزښت نه لري، کوم ځيزونه، چې موږ ته حسنات دي؛ هغوی ته ګناه دي، دادی چې وينو قرآن سره له دې، چې انبياوو ته د عصيان نسبت ورکوي: ((وَعَصَى آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَى (طه/۱۲۱) = (هو) آدم د خپل پالونکي سرغړاوی وکړ)) يا حضرت پيغمبراکرم ته وايي: ((يَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِن ذَنبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ(فتح/۲)= چې خدای ستا له هغو تېرو او راتلونکېو ګناهونو تېر شي چې په تا پورې يې تړل))

دا ټول ښيي، چې عصمت نسبي چار دی؛ هغه پخپل بريد کې او موږ پخپل بريد کې؛ نو د عصمت منځپانګه د ايمان د کمال په درجې پورې اړه لري، انسان د ايمان په هره درجه کې، چې

وي، د هغې موضوع په نسبت، چې د کمال هومره ایمان پرې لري؛ یعنې ((ولو لا ان رای برهان ربه)) په پړاو کې وي؛ نو قهراً ددې موضوع پر وړاندې عصمت لري؛ نه دا چې معصوم هم زموږ په څېر دی، چې په گناه پسې ځي؛ خو د خدای له لوري یو مامور راځي او مخه یې نیسي او که داسې وي؛ نو زما او د حضرت علي ترمنځ به هېڅ توپیر نه وي؛ ځکه زه هم د گناه پر لور ځم او هغه هم؛ خو هغه ته خدای یو مامور گومارلی، چې د گناه کولو مخه یې ونیسي؛ خو زما د مخنیوي لپاره یې څوک نه دی گومارلی، که بهرنی مامور د انسان د گناه کولو مخنیوی وکړي؛ نو دا خو څه هنر نه دی؛ لکه یو سړی، چې غلا کوي او زه یې نه کوم او زه ځکه غلا نه کوم، چې تل یو څارونکی راسره دی؛ نو په دې بڼه کې زه هم د هغه غله په څېر یم؛ په دې توپیر، چې مخه یې څارونکي نه ده نیولې او زه هغه غل یم، چې څارونکي مې مخه نیولې ده، چې دا کوم هنر نه دی،
په عصمت کې اصلي خبره، له گناه د عصمت خبره ده او له تېروتنې عصمت بله خبره ده، چې پخپله دوه ډوله ده: یوه د احکامو په تبلیغ کې د تېروتنې خبره ده، چې ووایو: پیغمبر موږ ته احکام ویلي؛ خو کېدای شي تېروتی وي، کېدای شي خدای

ورته یو ډول وحي کړې وي او هغه په تېر کې بل شان راته ویلې وي؛ لکه څنګه چې موږ تېروځو؛ موږ ته وایي:ولاړ شه او دا پیغام ورسوه او بیا موږ همدا پیغام بل شان رسوو؛ یعنې اصلاً د حضرت پېغمبراکرم پر خبره څکه ډاډ نه وي، چې کېدای شي تېروتی وي؛ نو څرګنده ده، چې دا خبره غلطه ده،

دلته مهندس کتیرایي په بېړه قضاوت وکړ او پر امیرالمؤمنین یې ستر تېری وکړ، تاسې څرنګه په بېړه قضاوت وکړ، چې که پر ځای یې وای؛ نو عبدالله بن عباس به مو نه ټاکه او، ، ؟ په دا ډول تاریخي مسایلو کې ظني قضاوتونه پروا نه لري، انسان د یو چا په هکله قضاوت کوي، چې فکر کوم که پلاني پینځه سوه کاله پخوا داسې کړي ول؛ نو ښه به ول، یو څوک ووایي: قطعاً ؟ وایي: زه داسې فکر کوم، چې دا پروا نه لري؛ خو په دې ډول مسایلو کې نه یوازې د امیرالمؤمنین په اړه؛ بلکې د بل هر چا په اړه داسې قضاوت کول سم چار نه دی، هغه د پېښو او مسایلو په بهیر کې و او عبدالله بن عباس او نور یاران یې تر موږ ښه پېژندل او بیا موږ داسې قضاوت کوو، چې حضرت علي د عبدالله بن عباس پر ځای بل څوک ټاکلی وای؛ نو دا دنده به یې ښه ترسره کړې وه، چې دا په دې ډول مسایلو کې په

قضاوت کې بېره کول دي، پردې سربېره تاسې پخپلو ویناوو کې تل ویلي، چې علي کرم الله وجهه ځانګړی سیاست درلود او نه یې غوښتل او نه ښایي، چې لږ هم ترې پر شا شوی وای او په دې سیاست کې یې ملګري نه درلودل؛ پخپله یې هم تل ویل، چې وګړي نه لرم؛ همدا عبدالله بن عباس او نورو تل علي کرم الله وجهه ته سپارښتنه کوله، چې لږ نرم او راکوز شه؛ یعنې هماغه څه، چې نن ورته سیاست ویل کېږي، راشئ او راته یې جوته کړئ، چې امام علي بسیا کادر درلود او د هغه کادر په درلودو سره هم تېروت؛ زه خو نشم جوتولی، چې بسیا کادر یې درلود، زه همدومره پوهېږم، همدا چې حضرت پیغمبراکرم د خلافت لپاره وټاکه او خلافت ترې واخستل شو او د حضرت عثمان (رض) تر وژل کېدو وروسته، چې د خلافت د چارو د سمبالولو لپاره ورپسې راغلل؛ نو شا ته شو او و یې ویل: ((حالات خراب شوي او څه چار کړای نشو؛ یعنې زه وګړي نه لرم او وګړي مې له لاسه ورکړي دي او زه هغه وګړي نه لرم، چې د ټولنې د حالاتو سمونه پرې وکړم، همدارزا وایي: زما غاړه خلاصه ده، زه د تاریخ پر وړاندې پړ نه یم او تاریخ له ما دا خبرې نه مني، وایي: علي فرصت له لاسه ورکړ او سره له دې،

چې دا فرصت ماته فرصت نه دی؛ خو ځکه يې منم، چې بيا تاريخ و نه وايي، چې ښه فرصت يې له لاسه ورکړ؛ نو امام علي پخپله مدعي دی، چې کافي وګړي يې نه درلودل او اوس مې د خلافت وخت نه دی،

که د هر چا په اړه څوک شک وکړي؛ خو د امام علي په اړه ان تاريخ هم شک نشي کړای، چې هغه تر نورو ځان خلافت ته وړ ګڼه، اهلسنت هم دا مني، چې حضرت علي تر حضرت ابوبکر (رض) او حضرت عمر (رض) ځان خلافت ته وړ ګاڼه؛ نو سره له دې، چې ځان يې له دوو ړومبيو خلفاوو وړ ګاڼه؛ نو د حضرت عثمان (رض) تر وژل کېدو وروسته، چې د خلافت وړانديز ورته کېږي؛ نو څرنګه پر شا ځي او وايي: که تردې وروسته هم درته سلاکار ووسم؛ نو تر اميرئ به راته غوره و؛ نو کسان يې نه درلودل، داچې ولې يې کسان نه درلودل، دا بېل بحث دی،

د ((و يوتون زکاة و هم راکعون)) مسئله، لومړی مو وويل: ((په ګوته کې زکات نشته)) اصلاً په ټوليزه توګه د خير کار کولو ته زکات ويل کېږي، دا اصطلاحي زکات، چې نن کارول کېږي، د فقهاوو په عرف کې د فرض زکات لپاره عَلَم شوی؛ ګنې په

قرآن کې داسې نه ده، چې په هر ځای کې: ((یقیمون الصلوة و یوتون الزکوة)) وي؛ مراد ترې همدا فرض زکات دی،
زکات؛ یعنې د مال پاکول او ان د روح او نفس پاکول، په ټولیزه توگه قرآن مالي انفاق او لگښت ته د مال زکات یا د روح زکات او یا د نفس زکات وايي او د "صدقه" ټکی هم همداسې دی، نن صدقه ځانگړی مفهوم لر، قرآن د خیر هر کار ته صدقه ته وايي، د بېلگې په توگه که روغتون جوړ کړئ او یا کتاب ولیکئ، چې خیر یې ټولو خلکو ته ورسي؛ نو دا چار د قرآن له نظره صدقه ده (صدقه جاریه)؛ نو هغو اهلسنتو، چې هم له دې آیته پر اخستل شوي مفهوم نیوکه وکړي؛ په دې ټکي یې نیوکه نه ده کړې، چې په گوته کې زکات نشته؛ ځکه هغوی په عربي ادبیاتو پوهېږي او پوهېږي، چې زکات یوازې په فرض زکات پورې ځانگړی نه دی،
خو داچې ولې یې په رکوع کې داسې وشول ؟دا نیوکه پخوانیو؛ لکه "فخررازي" کړې، چې امام علي تل په لمانځه کې داسې بېخوده و، چې شاوخوا ته یې پام نه و؛ نو څنگه واست، چې په لمانځه کې یې داسې وکړل؟ ځواب: داچې امام علي په لمانځه کې بېخوده کېده یو حقیقت دی؛ خو داسې هم نه ده،

چې د ټولو الهي اولیاوو حالات تل یو شان وي؛ پخپله د حضرت پیغمبراکرم لپاره هم دوه حالته ویل شوي دي: کله به په لمانځه کې ورته داسې حالت راپیښ شو، چې ښخي د اذان تر پای ته رسیدو یې طاقت یې نشو کړای او حضرت بلال (رض) ته یې ویل، چې ژر اذان وکړه، چې لمونځ پیل کړو، کله به هم په لمانځه کې پر سجده و او لمسي یې امام حسن او امام حسین به راتلل او سپریدل به پرې او حضرت پیغمبراکرم به تر هغه خپله سجده غځوله، چې لمسي به ترې کوز شول، همداراز پیغمبر اکرم لمونځ کاوه او یو چا یې مخې ته لیاړې واچولې، حضرت پیغمبراکرم یو گام ورمخکې شو او پر پښه یې پر توکاڼو خاورې واچولې، چې له دې مسئلې فقهاوو د لمانځه په هکله احکام استخراج کړي دي، سید بحرالعلوم وایي:

و مشی خیر الخلق بابن طاب یفتح منه اکثر اکثر الابواب

یعنې: داچې حضرت پیغمبراکرم په لمانځه کې دوه گامه مخکې ولاړ، هغه کار یې وکړ او راستون شو؛ نو دا چار ډېرى مسایل هواروي، چې په لمانځه تر کومه خارجي عمل جایز دی او ډېر نور مسایل؛ نو بېلابېل حالات ول،

بل مطلب، چې عرفاني دی، دادی: هغوی، چې په عرفاني ترنمونو خبرې کوي، گروهمن دي که انجذاب ډېر کامل شو، په هغه حالت کې راستنېدل دي؛ یعنې سره له دې، چې له خدای سره بوخت دی، له ماوراء سره هم بوخت دی، هغوی داسې وایي او زه هم دا خبره منم؛ خو په دې غونډه کې کېدای شي ډېر د منلو وړ نه وي، چې موږ یې ووایو؛ لکه د بدن د خلع مسئله، څوک چې نوي دې پړاو ته رسي، د یوې شېبې، دوو شېبو او یا یو ساعت لپاره بدن خلع کوي، ځینې وگړي په هر حال کې د بدن د خلع په حالت کې دي (البته زه پرې گروهمن یم او لیدلي مې هم دي)د بېلگې په توگه:همدا اوس له موږ او تاسې سره ناست دي او د بدن د خلع په حالت کې دي، ښایي په هغه حالت کې، چې په لمانځه کې له پښې یې غشی وباسي او پام یې نشي، تر هغه حالته نیمگړی وي، چې د لمانځه پر حال بېوزلیو ته پام وکړي؛ نه دا چې دا مهال له خدایه غافل شي او بېوزله ته پام وکړي؛ بلکې خدای ته توجه یې دومره کامله ده، چې په هغه حالت کې ټوله نړۍ ویني؛ نو پردې قرآینو نشو کړای، چې دا چارې رد کړو،

امامت د امامانو له نظره

ننني بحث مو د امامت د ټولیزو مسئلو په هکله وروستی بحث دی، تردې وروسته ټول بحثونه به مو نقلي اړخ ولري؛ لکه هغه احادیث چې د حضرت علي په هکله له حضرت پیغمبراکرمه رانقل شوي دي یا تر ځان وروسته د نورو امامانو په اړه د حضرت علي نقلونه او یا د امامانو په اړه د جناب رسول اکرم نقلونه یا داچې هر امام تر ځان وروسته امام څرنګه وټاکه،

ننني بحث ته مو کېدای شي په تېرو بحثونو کې هم اشاره کړې وي؛ خو دا چې د امامت د روح په اړه بحث دی؛ نو نن به زه د امامانو د خبرو پر استناد بحث وکړم او د کافي د "کتاب الحجه" یوه برخه لولم،

تل مې ویلي، چې په شیعه وو کې د امامت مسئله غیر له هغې مسئلې ده، چې په اهلسنتو کې مطرح ده او غیر د حکومت له مسئلې ده، چې زموږ په وخت کې مطرح ده، د امامت مسئله د نبوت تالی تلو ده؛ خو نه په دې مانا، چې تر هر نبوته ټیټ وي؛ بلکې مقصد ترې دادی، چې نبوت ته ورته یو چار دی، چې سترو انبیاوو هم درلود؛ یعنې نبوت یې له امامت سره یو ځای

درلود؛ نو داسې یو معنوي چار دی، په ټولیزه توگه په دې چارو کې د امامانو د خبرې ډډه د انسان مسئله ده، موږ لومړی باید د انسان په اړه پخپلو انگېرنو کې بیا کتنه وکړو، چې دا مطلب روښانه شي،

انسان څرنګه موجود دی؟

داچې انسان څرنګه موجود دی؛ په دې اړه دوه ډوله نظرونه دي: یو داچې انسان هم د نورو موجوداتو په څېر سل په سلو کې ـپه اصطلاح_خاورین موجود دی؛ یعنې مادي دی؛ خو هغه مادي موجود، چې د مادي تحولات په بهیر کې یې هغه حداکثر تکامل موندلی، چې یوه ماده یې موندلای شي، په بوټو، ځارویو او انسانانو کې ژوند د تکاملونو یوه وړانګه ده، چې په تدریج یې پخپل بهیر کې لاس ته راوړی دی؛ یعنې بې له مادي عناصرو یو بل عنصر ددې موجود په وجود کې لاسوهنه نه لري، (ځکه "عنصر" وایو، چې بل تعبیر ورته نه لرو) هر کمال چې په دې موجود کې دی، له همدې مادي ختې یې سرچینه اخلي؛ نو په دې حساب لومړني انسانان او هغه انسانان، چې په پیل کې پیدا شول ول، تر ټولو کوز انسانان به ول او ځومره، چې انسان مخکې راغلی، د تکامل درجه یې لوړه شوې ده؛ که لومړنی انسان د پخوانیو د تصور په بڼه وانګېرو، چې نېغ په نېغه له خاورې پیدا شوی یا په هغه بڼه، چې نن ځینو ښاغلیو رامخې ته کړی ـاو پخپله یوه فرضیه ده او د فرضیې له نظره

ورته مخونه ورکړای شو ـ، چې انسان له نورو پرېوتو موجوداتو تاکل شوی او له ټيټې طبقې يې تحول موندلی دی او جرړه يې په خاوره کې ده؛ نه داچې لومړنی انسان نېغ په نېغه له خاورې پیدا شوی دی،

لومړنی انسان په قرآن کې

د اسلامي او قرآني؛ بلکې د ټولو مذاهبو د ګروهې له نظره لومړنی انسان هغه موجود دی، چې تر ځان وروسته تر ډېرو انسانانو ان له نني انسانو خورا متکامل و؛ يعنې له هماغه پیله، چې دې انسان نړۍ ته پښه کېښووه، د خلیفة الله او په بله وینا یو پېغمبر و او دا د دین په منطق کې د پام وړ ټکی دی، چې لومړنی انسان، چې په نړۍ کې رامنځ ته شو، د خدای د حجت او د پېغمبر په بڼه رامنځ ته شو، حال داچې ښایي د عادي تکاملي بهیر له مخې باید انسان راشي او د پرمختګ هسکو څوکو ته تر رسېدو وروسته، یو یې د نبوت او پېغمبرۍ مقام ته ورسي؛ نه داچې لومړنی انسان پخپله پېغمبر وي،

قرآن لومړني انسان ته ستر مقام ورکړی دی:

((وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلاَئِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الأَرْضِ خَلِيفَةً قَالُواْ أَتَجْعَلُ فِيهَا مَن يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاء وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لاَ تَعْلَمُونَ، وَعَلَّمَ آدَمَ الأَسْمَاء كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلاَئِكَةِ فَقَالَ أَنبِئُونِي بِأَسْمَاء هَـؤُلاء إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ (بقره/۳۰-۳۱) =(هغه وخت درياد كړه) چې ستا پالونكي پرښتو ته وويل:((زه پر ځمكه ځايناستى، خليفه (استازى) ټاكم،)) (پرښتو) وويل:(((پالونكيه!) ايا ته داسې څوك ټاكې چې فساد او وينه تويه كړي؟ (؛ ځكه له آدم نه مخكې ځمكني موجودات پرفساد او وينه تويدنه ككړ وو، كه ددغه انسان له پيدايښته موخه عبادت وي)؛ نو موږ (خو) ستا ستاينه كوو او تا پر سپېڅلتوب ستايو،)) خداى وويل: ((زه، چې پرڅه پوهېږم تاسې پرې نه پوهېږ ئ،)) او (خداى) آدم ته د اسماوو علم [=د پيدايښت د رازونو پوهه او د موجوداتو نومونه]وښود، بيايې پرښتو ته وړاندې كړ او و يې ويل:((كه رښتيني ياست؛ نو ددې (شيانو) نومونه وښيئ))

لنډه دا:لومړي انسان پرښتې حيرانې كړې، چې راز او رمز يې دى؟ د لومړني انسان په اړه د ((وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن

رُّوحِي(حجر/۲۹)= او له خپل (ښکلي اوستر) روح نه مې په هغه کې پوکړ))

دا ښيي، چې ددې موجود په وجود کې بې له مادي عناصرو يو عِلوي عنصر هم شته، چې په ((روح نه مې په هغه کې پوکړ)) تعبير شوی دی؛ يعنې له "من عنداللهی" يو ځانګړی څيز پکې شته، پردې سربېره، ولې د "خليفة الله" تعبير لري: إِنِيِّ جَاعِلٌ فِي الأَرْضِ خَلِيفَةً؛ ځان ته مې خليفه،

نو په قرآن کې انسان ته دومره په درنده سترګه کتل شوي دي، چې لومړی انسان، چې نړۍ ته راځي، د خدای حجت، پېغمبر او د غيبو له نړۍ سره په اړيکه کې راځي، زموږ د امامانو د وينا ډډه د انسان همدا اصالت دی، په دې مانا، چې هغه لومړی انسان چې ځمکې ته راغلی، له هغه سنخ او ډول و او وروستی انسان هم به له همدې ډوله وي او هېڅکله د انسانيت نړۍ له هغه موجوده تشه نه ده، چې إِنِيِّ جَاعِلٌ فِي الأَرْضِ خَلِيفَةً وي، (اصلاً د خبرې چورليد همدا مسئله ده) نور انسانان ددې انسان پر وجود فرع دي او که داسې انسان نه وي؛ نو نور انسانان به هم نه وي، داسې انسان د خدای پر حجت تعبيرېږي: ((اللهم بلی لاتخلو الارض من قائم لله بحجة)) دا جمله په نهج البلاغه کې

او ډېرى نورو كتابونو هم رانقل كړې ده، ما دا خبره له مرحوم بروجرودي اورېدلې؛ خو ياد مې نه دي، چې په بل ځاى كې مې ليدلې كه نه؛ يعنې ورپسې نه وم؛ هغه به ويل: دا هغه خبره ده، چې حضرت علي كرم الله وجهه په بصره كې كړې وه او شيعه او سني متواتر رانقل كړې ده، حضرت كميل وايي: يوه ورځ حضرت علي له لاسه ونيوم او له ځان سره يې له ښاره بهر يوړم، چې د "جبان" سيمې ته ورسېدم؛ همدا چې له ښاره ووتو او چوپتيا شوه؛ حضرت اوږده ساه واخسته او سوړ اوسېلى يې وكړ او بيا يې وويل: كميله ! د آدم د اولادې زړونو د لوښو په څېر دي او غوره لوښى هغه دى، چې غوره ساتل وكړي؛ يعنې سورى و نه لري، څه چې درته وايم، په ماغزو كې يې وساته، لومړى هغه مشهور وېش يې راته ووايه: خلک درې ډلې دي: يوه ډله رباني عالمان دي (البته د حضرت علي په اصطلاح رباني عالم له هغه سره توپير لري، چې موږ په ست كې هر چا ته رباني عالم وايو؛ يعنې واقعاً هغه سل په سلو كې الهي او سوچه عالمان، چې كېداى شي دا تعبير يوازې پېغمبرانو او امامانو ته وي) دويمه ډله زده كوونكي دي؛ هغوى، چې له دې رباني عالمانو ګټنه كوي (دا چې هغه عالم ددې زده كوونكي

پر وړاندې دی، مراد ترې هغه عالم دی، چې له کوم بشره زده کړه نه کوي) درې ډله خلک دي، چې د علم له رڼا يې څه وړانګه نه وي اخستې او په مضبوطه اډانه يې ډډه نه وي، بيا يې د خپل وخت له خلکو ګيله وکړه، و يې ويل: زه خورا پوهه لرم؛ خو وړ يې نه مومم، و يې ويل: داسې خلک شته، چې هوښيار دي؛ خو هغه هوښياران، چې هر څه چې زده کوي، پخپله ګټه يې کاروي، غواړي دين د خپلې دنيا په ګټه وکاروي؛ نو مجبور يم، چې له دې خلکو ګوښه شم، بله ډله ښه خلک دي؛ خو احمق دي؛ نه پوهېږي؛ خو که پوه شو؛ نو سرچپه پوهېږي، تردې ځايه د حضرت علي خبرې نهيلې کوونکې دي؛ ځکه ښـايي څوک نه پيدا کېږي؛ خو لاندې يې وايي: هو ! ځمکه کله هم له حجته تشه نه وي؛ که په خلکو کې ښکاره او مکتوم وي؛ شته خو خلک يې نهويني او له سترګو پټ دی او په هماغو حجتونو خدای په خلکو کې خپل دلايل خوندي ساتي او هغوی هم پر څه، چې پوهېږي، دا تخم پخپلو زړونو (چې هغوی هم د خپل ځان په څېر دي) کې کري؛ داسې نه ده، چې بې له کرلو ولاړ شي؛ يعنې داسې نه ده، چې زه چې څه لرم، بې ويلو يې پرېږدم او ولاړ شم، بيا د هغو خلکو په هکله، چې له

يوې ملكوتي مبداء ګڼنه كوي، داسې وايي: پوهه پرې يرغل كوي؛ نه دا چې دوی پر پوهه يرغل وكړي (مراد يې دادی، چې پوهه يې افاضي ده) او كوم علم، چې پرې يرغل كوي؛ په حقيقي مانا بصيرت او ليد وركوي؛ يعنې په هغه پوهه كې غلطي، نيمګړتيا او تېروتنه نشته، له بلې نړۍ سره يې اړيكه نښلېدلې ده او څه چې بډايانو او هوسايانو ته سخت وي؛ دوی ته اسان وي، د بېلګې په توګه: هوسايانو او بډايانو ته له خدای سره يوه ساعت خلوت سخت چار وي او تر هر چاره ورته سخت وي؛ خو هغوی له دې چار سره مل وي؛ له خلكو سره پخپلو بدنونو مرسته كوي؛ خو په هماغه وخت كې روح يې له "اعلی ځای" سره په نښلون كې وي؛ يعنې بدن يې له خلكو سره دی؛ خو روح يې دلته نه وي؛ كوم خلک، چې له دوی سره محشور دي؛ هغوی د ځان په څېر ګڼي او د ځان او هغوی ترمنځ پر هېڅ توپير قايل نه وي؛ خو نه پوهېږي، باطن يې له بل سره په تړاو كې دی،

په هر حال داسې يو منطق شته او "كافي" هم د "باب الحجة" په نامه يو باب خلاص كړی دی، وايي: كه په دنيا كې دوه تنه هم پاتې شي؛ نو يو به يې داسې يو انسان وي؛ لكه چې كله لومړی

انسان پیدا شو، چې دغسې یو انسان و، داچې ددې منطق له روح سره مو ښه اشنا کړم؛ د کافي د الحجة کتاب مې راوړی، چې په دې اړه څه مطالب یې درته ووایم او و یې ژباړم، نور مسایل _ لکه داچې امام باید وي، چې پر خلکو پر عدالت واکمني وکړي یا په دیني چارو کې د خلکو د اختلاف مرجع وي _ټول له دې اصله راولاړ شوي؛ نه داچې امام ددې لپاره وټاکي، چې پر خلکو واکمني وکړي، خو خبره تردې چارو اوچته ده او دا یې په اصطلاح استجراري؛ یعنې تبعي گڼې دي، له هر حدیثه یوه جمله درته وایم، چې له دې منطق سره اشنا شئ،

د امام صادق روایت

د انبیاوو او رسولانو په اړه یو روایت دی، چې یو زندیق امام صادق وپوښته: په کوم دلیل انبیاء او رسولان اثباتوې؟امام پخپل ځواب کې د توحید پر مسئلې ډډه ووهله، و یې ویل:

لنډه داچې د انبیاوو او رسولانو د اثبات جرړه، له صفاتو او چارو سره یې د خدای اثبات دی، چې کله پوه شو، چې خالق او صانع لرو، چې تر موږ حکیم او متعالي دی؛ یعنې موږ نشو

کړای، پر هغو حواسو او مدارکو، چې لرو ورسره په اړیکه کې شو او یا یې لمس کړو یا ورسره محاجه او سوال و ځواب وکړو، داچې موږ اړمن یو، چې هغه راته لارښوونه وکړي؛ ځکه هغه چې یوازې حکیم دی؛ زموږ له واقعي گټو او مصالحو خبر دی؛ نوځکه یو موجود، چې دوه اړخه لري: له یوه اړخه له خدای سره په اړیکه کې دی؛ یعنې کړای شي له هغه وحې او تلقي وکړي او بلخوا نور موږ کړای شو، ورسره په اړیکه کې شو او دداسې کسانو شتون لازم او واجب دی،
بیا یې ددې خلکو په اړه وویل: دوی باید پخپله حکیمان وي او په حکمت تادیب شوي وي، په حکمت مبعوث شوي وي؛ یعنې بلنه یې حکمت ته بلنه وي، سره له دې، چې په خلقت کې له خلکو سره شریک دي، په ځینو اړخونو کې باید ورسره شریک نه وي، یو اضافه اړخ او اضافه روح پکې وي او د هغه له اړخه موید وي او په هر وخت کې او ځای کې داسې لازم وزلي ولري،
کافي ۲۳٦/۱ د "الحجة" کتاب،

زيد بن علي او امامت

زيد بن علي بن الحسين د امام باقر ورور او خورا صالح انسان و، زموږ امامانو او لارویانو يې ستايلی دی، په دې اړخ کې يې اختلاف دی، چې زید ځان لپاره د خلافت مدعي و که نه يوازې "پر نېکيو امر او له بديو منع" يې کوله او خلافت يې امام باقر ته غوښته؛ خو دا څرګنده ده، چې زموږ امامانو ستايلی او شهيد يې ورته ويلی دی، د کافي په کتاب کې راغلي، چې زيد له دنيا شهيد ولاړ؛ خو خبره په دې کې ده، چې آيا هغه پخپله مشتبه و که نه؟ لاندې روايت به جوته کړي، چې هغه پخپله مشتبه و؛ نو اوس دا بېله خبره ده، چې څرنګه شونې ده، چې داسې سړی مشتبه وي،

د امام باقر يو ملګری ابوجعفر احول نومېده، وايي: زيد بن علي، چې کله پټ و؛ نو په ما پسې يې څوک راولېږه، راته يې وويل: که په موږ کې څوک پاڅون وکړي؛ نو چمتو يې، چې مرسته وکړې؟ ورته مې وويل: که ورور او پلار دې يې ومني؛ نو مرستې ته چمتو يم او که و يې نه مني؛ نو نه ! و يې ويل: زه پخپله يم او له ورور سره مې کار نه لرم؛ آيا چمتو يې چې ملاتړ

مې شې که نه؟ ورته مې وویل: نه ! و یې ویل: ځرنګه ؟ آیا ځان دې راځخه نه بلهاروې (ځان تر ما جیګ ګڼې)؟
ورته مې وویل: زه یو ځان لرم او ته خو هم څه ادعا نه لرې، چې د خدای حجت یې، که د خدای حجت بې له تا وي؛ نو څوک چې درسره پاڅون وکړي؛ نو ژوند تویې تللی؛ بلکې هلاک شوی دی او که د ځمکې پر مخ حجت نه و؛ نو که زه درسره پاڅون وکړم که و یې نه کړم؛ نو دواړه یو شان دي،
هغه پوهېده، چې د زید مطلب څه و، ددې روایت له مخې وایي: نن د ځمکې پر مخ حجت شته او هغه حجت ستا ورور دی او ته نه یې، د زید د خبرې لنډیز دادی، چې ته څنګه په دې مطلب پوه شوې او زه، چې مې د خپل پلار زوی یم؛ پوه نشوم او پلار مې راته و نه ویل ؟ آیا پر پلار مې ګران نه وم؟ پر خدای، چې پر پلار مې دومره ګران وم، چې په ماشومتوب کې یې تل په ځنګ کې کېنولم او خواړه به یې راته پخپله سړول او ولې یې دا مطلب راته و نه وایه، چې ته پرې پوه شوی یې؟ ابو جعفر حول ورته وویل: ددې لپاره یې درته و نه ویل، چې د دوزخ په اور کې و نه سوځې او داچې پرې ګران وې؛ نوځکه یې درته و نه وایه؛ ځکه پوهېده که درته یې ووایي؛ نو ته به

مخالف کوې او بیا به دوزخي کېدې او ځکه یې درته و نه ویل، چې ستا د روح له سرغړاندی خبر و، غوښتل یې په ناپوهۍ کې پاتې شې، چې د عناد حالت و نه لرې؛ خو دا مطلب یې ځکه ما ته ووایه، چې که و یې منم؛ نو خلاصی به ومومم،

بیا وایي، ورته مې وویل: تاسې اوچت یاست که انبیاء؟ځواب یې راکړ: انبیاء، ورته مې وویل: حضرت یعقوب علیه السلام، چې د خدای پېغمبر دی او حضرت یوسف علیه السلام هم چې د خدای پېغمبر او د حضرت یعقوب علیه السلام ځایناستی دی؛ نو ورته وایي: خوب دې ورونو ته مه وایه، آیا دا له ورونو سره د دښمنۍ له امله ول یا د دوستۍ له امله یې؛ ځکه هغه ورونه پېژندل، چې که پوه شي، چې یوسف علیه السلام داسې مقام ته رسي؛ نو له همدا اوسه به ورسره دښمني پیل کړي، له تا سره دې د ورور او پلار کیسه، له یوسف علیه السلام سره د یعقوب علیه السلام او ورونو کیسه یې ده،

دلته، چې راورسېد؛ نو ځواب یې ور نه کړای شو او په ټولیزه توګه یې پر زید لار وتړله، بیا زید ورته وویل: اوس، چې ته دا خبره کوې؛ نو زه هم دا خبره درته کوم: صاحب دې (صاحب؛ یعنې ورور مې امام باقر) په مدینه کې راته وویل: ته به په کوفه

کې غرغره او ووژل شي او راته یې وویل په هغه کتاب کې، چې راسره دی، ستا وژل کېدل او غرغره کېدل پکې شته،

هماغه سرچینه: ۲۴۴ او ۲۴۵ مخونه،

دلته زید بل مخ ابوجعفر ته وایي؛ ځکه یودمي منطق بدلیږي او دویم نظر تاییدوي؛ نو لومړی یې، چې هغه خبرې ابوجعفر ته کولې؛ نو ځان یې نانګاره کړ، بیا یې چې ولیدل، چې ابوجعفر دومره په امامت پوهیږي؛ نو له ځان سره یې وویل، چې زه هم له دې مطلبه غافل نه یم، مه تېروځه زه هم پوهیږم او اعتراف کوم او د جملې په پای کې وایي: زه په لوی لاس او د ورور په حکم مې ځم، تردې، چې ابوجعفر وایي: یو کال مکې ته ولاړم او هلته مې دا کیسه امام جعفر صادق ته وکړه او امام هم زما نظریات تایید کړل،

د امام صادق دوه نور حدیثونه

۱-((ځمکه هېڅکله بې امامه نه وي،))

هماغه سرچینه: ۲۵۱ مخ

۲- ((که پر ځمکه دوه تنه پاتې شي؛ یو به یې د ځمکې پر سر حجت وي،))

هماغه سرچینه: ۲۵۳ مخ،

د امام رضا روایت:

په دې اړه موږ ډېر روایتونه لرو، یو اوږد روایت دی، چې عبدالعزیز بن مسلم ته وایي: موږ په هغه سفر کې له امام رضا سره وو، چې د ولایتهعدۍ په بهیر کې خراسان ته تللی و، په"مرو" کې د جمعې پر ورځ په جامع جومات کې وو؛ خلک راغونډ شوي ول او د امامت د مسئلې خبره رامنځ ته شوې وه، زه امام رضا ته ورغلم او خبرې مې ترې رانقل کړې، امام په ملنډیز تبسم وویل، چې دوی څه پوهېږي؟اصلاً خبر نه دي، چې اصلي خبره څه ده، بیا یې وویل: دوی ناپوه دي او پخپلو گروهې کې تېروتي دي، خدای تر هغه خپل پیغمبر له دې دنیا یو نه ووړ، څو دین یې پشپړ کړ، قرآن یې راولیږه، چې پکې له حلالو تر حرامو، حدود او ټول احکام او هغه څه چې ددین لار ورته اړتیا لري شته او بیا یې وویل: ((مَّا فَرَّطْنَا فِي الكِتَابِ مِن شَيْءٍ (انعام/۳۸)= موږ په کتاب کې هېڅ شی ندی پرېښی)؛ یعنې هر څه مو ویلي دي (لږ تر لږه د حلالو او حرامو او د خلکو دیني دندې دي او پیغمبر اکرم د عمر په وروستیو کې په حجة الوداع کې دا آیت ولوست: ((الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ

وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الإِسْلاَمَ دِينًا)) او د امامت چار د دين له بشپړونكيو چارو دى ولم يمض حتى بين لامته معالم دينهم او حضرت پيغمبراكرم تر هغه له دې دنيا ولانړ، څو دين يې خلكو ته وښود او لار يې ورروښانه كړه و اقام لهم عليا علما،

لنډه داچې قرآن په ډاگه وايي، چې موږ څه نه دي پرېښي؛ خو آيا جزييات يې هم نه دي پرېښي كه نه يوازې كليات، اصول او هغه څيزونه يې ويلي، چې خلك ورته اړتيا لري؟ يو يې دادى، چې قرآن تر پيغمبر وروسته يو تن معرفي كړي، چې څه چې د قرآن په تفسير، د ماناوو په توضيح او د كلياتو په تشريح كې دي نه د اجتهاد او راى له مخې، چې ځينې يې سم او ځينې يې تېروتنه وي[؛ بلكې په الهي علم پوهېږي] او هغه د هغه ترڅنگ د اسلام حقيقت دى؛ نو دا چې وايي موږ هر څه ويلي؛ يعنې نور څه نه دي پاتې؛ يعنې كليات مو ويلي، جزييات مو هم ويلي او له يو تن سره مو ايښي، چې پوه شي، تل يو تن په اسلام پوهېږي او په خلكو كې وي او كه څوك ووايي، چې خداى دين نه دى پوره كړى؛ نو د قرآن پر ضد خبره يې كړې ده او څوك، چې د خداى كتاب رد كړي؛ كافر دى، هغوى چې وايي

امامت انتخابي دی، آیا اصلاً پوهېږي، چې امامت؛ یعنې څه؟ دوی انګېرلي، چې د امام ټاکل هم لښکر ته د قوماندان د ټاکلو په څېر دي، حال دا چې امام؛ یعنې هغه څوک چې د قرآن د وینا له مخې په انتصاب یې دین کامل شو او همداراز پوهېږو، چې د چارو جزییات په قرآن کې نشته او د اسلام حقیقت له هغه سره دی، آیا پوهېدای شي، چې داسې وګړی څوک دی، چې پخپله یې وټاکي؟داسې به وي؛ لکه چې وایي، چې موږ پیغمبر پخپله ټاکو، امامت د خلکو د فکر تر کچې لوړ دی، چې انتخابي وي، یوه مسئله باید وویل شي: هغه انتخاب، چې تشخیص یې پر خلکو وي، دین هېڅکله په هغه چارو کې نېغ په نېغ لاسوهنه نه کوي، چې تشخیص یې پر خلکو وي او له بېخه په داسې چارو کې د اسلام لاسوهنه ناسمه ده؛ ځکه که داسې وي؛ نو د خلکو فکر او عقل د څه لپاره دی؟تر هغه چې د بشر د عقل او فکر سیمه وي؛ بشر دې پخپله ټاکنه وکړي؛ خو هله چې خبره د بشر له فکر او خیاله ووته؛ نو بیا یې د ټاکنې ځای نه وي، [امامت] "اجل قدراً، اعظم شاناً، اعلی مکاناً، امنع جانباً او ابعد غوراً" دی له دې، چې خلک وکړای شي، پخپل عقل امام درک کړي او پخپله رای کې وروسي او داسې وګړي

پخپله ټاکنه وټاکي؛ که غواړئ د امامت په واقعي مانا پوه شئ [نو پوه شئ]، چې امامت غیر له دې چارو دی، چې زموږ د وخت خلک یې وایي، چې یو خلیفه به پیغمبر ته وټاکو او د پیغمبر ځایناستی دې یوازې د خلکو چارې سمبالوي، امامت هغه مقام دی، چې حضرت ابراهیم علیه السلام تر نبوت وروسته وروورسېد او پر هغه حال حوشحالېږي او وایي: خدایه زما ځوځات هم دې مقام ته ورسوې، حال داچې پوهېږي، دا چار یې ټول ځوځات ته ناشونی دی، ځواب ورکول کېږي: ((لا ینال عهدی الظالمین)) او دا هغه چار دی، چې ظالمانو ته نه ورکول کېږي (چې و مې ویل، چې ویلي یې دي، چې دلته مراد څه دی؟ آیا ظالم؛ یعنې داچې اوس ظالم دی که پخوا ښه و؟ وایي: دا ناشونې ده، چې ابراهیم ووایي: خدایه ! [امامت] زما د ځوځات ظالمانو ته هم ورکړه؛ نو ښایي امامت یې د ځوځات ښو ته غوښته، ځواب ورکړ شو: [امامت] د ځوځات هغو ښو ته دې ورکول کېږي، چې د ظلم مخینه و نه لري)دا چار په هغو منتخبانو کې دی؛ د حضرت ابراهیم د ځوځات په غوره کړای شویو او صفوه وو کې (صفوه هغه څیز ته ویل کېږي؛ لکه کوچ، چې له شړومبو اخستل کېږي؛ هماغه د زبده مانا ورکوي)

دی بیا خدای ستر مقام ورکړ، چې امامت يې د هغه د ځوځات په صفوه وو او طهارتوالو کې کېښود، بیا امام د قرآن پر آيتونو استدلال کوي: ((وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً وَكُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ، وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاء الزَّكَاةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ (انبياء/۷۲-۷۳)= او ابراهیم ته موږ پراسحاق سربېره یعقوب (هم) ور وباښه، چې دا ټول مو نېکان کړل، او موږ هغوی لارښوونکي کړل، چې زموږ په امر يې (خلکوته) لار ښوونه کوله او موږ ورته د ښو چارو د کولو او لمونځ درولو او زکات ورکولو وحې وکړه او یوازې زموږ لمانځونکي وو،))

په قرآن کريم کې په دې چار خورا ډېره شوې، چې د حضرت ابراهیم ځوځات د امامت حامل او وړونکی دی،

بیا وايي: داسې مقام دا ناپوهان څنګه ټاکي، چې حضرت ابراهیم ورته تر نبوت وروسته وروړسېد؟آيا شونې ده، چې دا مقام انتخابي وي، امامت یو وراثتي چار دی؛ په دې مانا چې استعداد يې له هر نسله بل نسل ته لېږدول کېږي؛ نه قانوني وراثت، امامت خلافة الله دی؛ هماغه چې لومړي آدم درلود او خلافة الرسول دی، بیا وايي: امامت د ددين مشري، د مسلمانانو

نظام، د دنیا سمونه، د مؤمنینو عزت او د اسلام جرړه ده، ، ، ، ، ، ،
، ، ، ،
کافي ۱/۲۸۶-۲۸۳ مخونه، (د الحجة کتاب)

پایله

په ټول کې یو منطق ته رسو او که ویې منو؛ نو یو بنسټ لري او که فرضاً څوک یې رد کړي؛ نو دا بله خبره ده، دا منطق بې له دې مسایلو ډېر رغی دی، چې د ډېری متکلمینو په څېر ووایو:تر حضرت پیغمبراکرم وروسته حضرت ابوبکر(رض) خلیفه شو او حضرت علي کرم الله وجهه څلورم خلیفه شو،

آیا علي کرم الله وجهه باید لومړی خلیفه وي که څلورم ؟ آیا حضرت ابوبکر(رض) د امامت شرایط درلودل که نه؟ او د مسلمانانو د واکمنۍ په مانا د امامت په شرایطو پسې ولاړ شو؛ البته دا یو بنسټیز مطلب دی او شیعه وو د واکمن د شرایطو له نظره هم پرې پر ځای نیوکې لري؛ خو اصولاً په دې نامه د امامت مسئله مطرحول سم نه دي، چې آیا حضرت ابوبکر(رض) د امامت شرایط درلودل که نه، اصلاً پخپله اهلسنت هم پر داسې مقام اعتراف نه کوي، د اهلسنتو د ګروهې لنډیز دادی، چې: څه چې خدای له حضرت آدم علیه السلام او حضرت ابراهیم علیه السلام او، ، حضرت پیغمبراکرم پورې د انسان د ماوراء الطبیعي اړخ په اړه ویلي، تر هغه وروسته نور پای ته رسېدلي، تر حضرت پیغمبراکرم وروسته نور ټول بشر

عادي بشر دی؛ یوازې علماء دي، چې د علم په لاس ته راوړو عالمان شوي، کله تېروځي او کله هم نه تېروځي او ځینې واکمنان دي، چې ځینې عادل او ځینې فاسق دي، مسئله په دې بریدونو کې ده، بل هغه باب، چې موږ د الهي حجتونو په نامه لرو، هغوی، چې له طبیعت هاخوا سره اړیکه لري [نو اهلسنت پرې گروهمن نه دي] او د حضرت پېغمبراکرم په مړینه دا دسترخوان ټول شوی دی،

شیعه ځواب ورکوي: تر پېغمبر اکرم وروسته د رسالت مسئله او دا چې یو بل بشر به راشي او یو بل قانون به راوړي، پای ته رسېدلی،

یوازې یو دین دی او هغه هم اسلام دی او د اسلام پر پېغمبر رسالت او نبوت پای ته ورسېد؛ خو د حجت او کامل انسان خبره، چې پر ځمکه لومړی انسان داسې و او وروستی هم باید داسې وي، هېڅکله په بشر کې پای ته نه ده رسېدلې، په اهلسنتو کې یوازې صوفیان دا مسئله په نورو نومونو لري او د اهلسنتو صوفیان سره له دې، چې صوفیان دي، د امامت مسئله یې په ځینو مسئلو کې هغسې منلې؛ لکه څنگه یې چې شیعه مني، محیی الدین عربي اندلسي و او ددې سیمې خلک نه یوازې

اهلسنت دي؛ بلکې له شيعه وو سره کينه هم لري؛ علت يې دادی، چې اندلس امويانو فتح کړی و او کلونه کلونه پرې د امويانو واکمني وه او امويان د اهلبيتو دښمنان ول؛ نو د اهلسنتو په علماوو کې ناصبي اندلسي علماء دي او کېدای شي په اندلس کې شيعه نه وي او که وي هم؛ نو خورا لږ به وي، محيی الدين اندلسی د عرفاني ذوق له مخې گروهمن دی، چې ځمکه هېڅکله له حجت او ولي تشه نه پاتې کيږي، د شيعه وو نظر يې منلی او د امامانو نومونه اخلي، چې امام مهدي ته رارسي او مدعي کيږي، چې ما پر ٦٠٠ کال په پلاني ځای کې امام مهدي ليدلی دی، البته ځينې خبرې يې، چې کړي، ددې خبرې ضد دي او اصلاً متعصب سني دی؛ خو داچې د عرفاني لېوالتيا غوښتنه يې ده، چې ځمکه هېڅکله له حجت او ولي تشه نه وي؛ نو دا مسئله يې منلې او ان د امام د ليدو مدعي هم دی،

پوښتنه:

لکه چې څنگه مو وويل اهلسنت او شيعه د خلافت او ولايت په مسئله کې اختلاف لري او په خواشينۍ هغه شيعه، چې د امامت له مسئلې خبر نه دي، نيوکه کوي دا څنگه ده، چې د ولايت

ټکی په قرآن کې شته؛ خو د خلافت ټکی په قرآن کې نشته او خلافت غیر له ولایته دی؛ نو زه په لټه کې وم، چې وګورم ((مولا)) یې په خلیفه هم مانا کړی که نه؟ په المنجد کې مې ولیدل، چې د "مولا" یوه مانا یې "خلیف" کښلې؛ نو په دې بڼه دا نیوکه یې ځوابېږي؛ خو داچې "خلیف"یې ورته کښلی؛ غواړم پوه شم، چې "خلیفه" سم دی که "خلیفه"؛ البته په قرآن کې "خلیفه" راغلی دی،

ځواب:

داسې نه ده، په قرآن کې خلیفه په دې مانا نه لرو؛ خو په هغو احادیثو کې خلیفه خورا ډېری دی، چې شیعه وو رانقل کړي دي، دومره مهم ټکی نه دی، چې د خلیفه پر ټکي بحث وکړ،

استاد: خلیفة الله یوه مسئله ده او د پیغمبر اکرم خلیفه بله مسئله ده، خلیفه؛ یعني ځایناستی، نه ښایي دومره ټینګار وکړو، چې آیا دا ټکی د حضرت پیغمبراکرم په اړه په قرآن یا سنتو کې راغلی که نه، ددې مطلب په مانا کې خبره ده، مانا یې راغلې ده؛ که ټکی یې راغلی وي او که نه وي راغلی،

خو دا چې و مو ویل: د "مولا" د ټکي مانا "خلیف" دی؛ نو دا یې مانا نه ده، فکر کوم غلط مو ووایه؛ هلته "خلیف" نه دی او

"حلیف" دی، حلیف؛ یعنې "همقسم"؛ ځکه د "مولا" یوه مانا مرستندوی دی او عرب به کله یو له بل سره همقسمېدل؛ ټبرونه به همقسمېدل، چې حُلفاء یې ورته ویل، یا دوه تنه به همقسمه شول او د یو بل مرستندویانېدل؛ نو د مولا ټکی که د "حلیف" په مانا راغلی وي؛ نو بیا هم د مرستندوی مانا ورکوي،

پای

فهرست

د مترجم خبرې ٤
مقدمه ٥
د امامت ماناوې او پړاوونه ١٧
د امام مانا ١٨
د جناب رسول اکرم صلی الله علیه وآله وسلم شئون ٢٠
د ټولنې د مشرۍ په مانا د امامت مانا ٢٥
امامت د دیني مرجعیت په مانا ٢٧
امامت د ولایت په مانا ٣٢
د امامت په اړه یو حدیث.. ٣٦
امامت په قرآن عظیم شان کې.. ٣٩
تر پېغمبر اکرم وروسته امامت او د دین ښوول ٤٢
د مسئلې ناسم مطرحول ٤٢
حکومت د امامت یو ښاخ دی.. ٤٦
د دین په ښوولو کې امام د حضرت پېغمبراکرم ځایناستی دی ٤٨
د "ثقلینو" حدیث او د دولس گونو امامانو د عصمت مسئله ٥١
د حدیثو له لیکلو منع ٥٤
له قیاسه گټنه.. ٥٧
قیاس د شیعه وو له نظره ٥٨
د معصوم په شتون کې ټاکنې ته ځای نه پاتې کیږي ٥٩

د معنوي ولایت مسئله ٦٢
د ثقلینو د حدیث ارزښت ٦٤
د خم غدیر حدیث ٦٤
د امامت کلامي څیړنه ٦٧
د امامت تعریف ٧٠
د امامت په هکله د شیعه وو عقلي دلیل ٧١
امام؛ یعنې د دیني چارو کارپوه ٧٤
د عصمت مسئله ٧٦
د تنصیص مسئله ٧٨
د حضرت علي کرم الله وجهه پر امامت د جناب رسول اکرم نصوصو څیړنه ٨٣
د یوم الانذار کیسه ٨٦
له جناب رسول اکرم سره د ټبر د مشر کتنه ٨٧
د غدیر حدیث او تواتر یې ٨٨
د منزلت حدیث ٩١
د ((الْيَوْمَ يَئِسَ)) آیت او امامت ٩٩
د ((الْيَوْمَ يَئِسَ)) آیت ١٠١
د اکمال او اتمام توپیر ١٠٣
له ((الیوم)) نه مراد کومه ورځ ده؟ ١٠٧
د ((الیوم)) په اړه بیلابیلې څرګندونې ١٠٩
١-د بعثت ورځ: ١٠٩

۲_د مکې د سوبې ورځ: ۱۱۰
۳-په منی کې حضرت علي حاجیانو ته د برائت سورت ولوست ... ۱۱۵
د شیعه و وینا ۱۱۹
- له تاریخي اړخه: ۱۱۹
- په آیت کې د شته قرآینو له اړخه ۱۲۱
محکمات او متشابهات.. ۱۲٤
امامت په قرآن کریم کې... ۱٤٤
د اهلبیتو په اړه د آیتونو ځانګړې وضع ۱٤٥
د تطهیر آیت.. ۱٤٦
ددې چار راز ۱۵۳
تاریخي شواهد ۱۵٦
د (إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللّهُ، ، ،)) آیت ۱۵۹
د عرفاوو خبره ۱٦۰
په شیعه وو کې امامت د نبوت په څېر مفهوم دی ۱٦۱
امامت د حضرت ابراهیم علیه السلام په ځوځات کې..................... ۱٦۳
له حضرت ابراهیم علیه السلام نه امتحان اخستل کېږي.................. ۱٦٤
حجاز ته د مهاجرت حکم ۱٦٤
د زوی د حلالو حکم ۱٦۵
امامت الهي ژمنه ده... ۱۷۰
امامت د امامانو له نظره ۱۸۸
انسان څرنګه موجود دی؟... ۱۹۰

لومړنی انسان په قرآن کې ۱۹۱
د امام صادق روایت ۱۹۷
زید بن علي او امامت ۱۹۹
د امام صادق دوه نور حدیثونه ۲۰۲
پایله ۲۰۹